

Samiske medier

Innhold, bruk og rammevilkår

Av

Eli Skogerbø

Institutt for medier og kommunikasjon

Universitetet i Oslo

Oslo – juni 2000

Sammendrag

Denne rapporten søker å *kartlegge* og *definere* samiske medier. *Kartleggingen* har form av kvantitative innholdsanalyser av et utvalg medier (både medier laget av og for samer, og medier uten spesiell tilknytning til det samiske samfunn), en beskrivelse av det faktiske medietilbudet av og for samer på norsk side av Sápmi, og en gjennomgang av disse medienes rammebetingelser. *Definisjonen* av samiske medier tar utgangspunkt i en mediebruksundersøkelse blant samer i Norge, utført av Norsk Gallup Institutt.

Rapportens innholdsanalyser viser blant annet at de tre avisene som får statsstøtte som samiske aviser har dels forskjellig tematisk profil, og at de aktørene som kommer til orde i avisene representerer dels forskjellige interesser. Det som samler de tre avisene er at de alle i hovedsak er konsentrert om Finnmark i sin dekning. Analysen av innholdet i ikke-samiske medier viser at dekningen av samiske forhold i Finnmarksavisene preges av konfliktorientert stoff, mens dekningen utenfor Finnmark stort sett er marginal. Gjennomgangen av rammebetingelsene til medier laget av og for samer viser at med unntak av *NRK Sámi Radio* vurderes forholdene for samiske medier som svært vanskelige av aktørene selv.

Når det gjelder *definisjonen* av samiske medier, viser resultatene fra mediebruksundersøkelsen at definisjonen i seg selv ikke er videre problematisk: Et medium oppfattes som samisk dersom det går fram av navn og/eller erklært målgruppe at mediet er laget for og av samer. Imidlertid viser undersøkelsen at det er stor grad av uenighet rundt hvilket språk samiske medier bør bruke. Rapporten diskuterer også funn i undersøkelsen som tyder på at samer bosatt utenfor Finnmark har et dårligere samisk medietilbud.

SAMMENDRAG	3
FORORD	7
KAPITTEL 1 INNLEDNING	9
Ytringsfrihet og minoritetsrettigheter	10
Sosiale og kulturelle vilkår for samisk medieutvikling	15
Hovedtrekk i samisk mediehistorie 1890-1995	20
Konklusjon	27
KAPITTEL 2 METODER OG GJENNOMFØRING AV UNDERSØKELSEN	29
Brukerundersøkelsen: Utvalg, spørsmål og analyse	29
Innholdsanalysene	34
Informantintervjuer og dokumentanalyse	38
Avslutning	39
KAPITTEL 3 SAMISKE MEDIER: INNHOLD, MÅL OG STRUKTUR	41
Innholdsanalyser av avisene: Likheter og forskjeller	42
Hva skriver avisene om?	45
Hvor hentes stoffet fra?	50
Hvem kommer til orde?	52
NRK Sámi Radio – mål og programtilbud	56
NRK Sámi Radio: Fjernsyn	62
Andre fjernsyns- og radiotilbud rettet mot den samiske befolkningen	63

Medietilbudet for samiske barn og unge	63
Oversikt over medier laget av og for samer	65
Konklusjoner	70
KAPITTEL 4 MEDIEBRUK I DEN SAMISKE BEFOLKNINGEN	71
Hvem har svart?	71
Bruk av medier	74
Samiske medier definert av brukerne	77
Syn på samiske mediers oppgaver	80
Informasjon om samisk politikk og samfunnsliv	82
Sosiale og geografiske skillelinjer	89
Konklusjoner	93
KAPITTEL 5 FRAMSTILLINGEN AV SAMISKE FORHOLD I IKKE-SAMISKE MEDIER	95
Samisk mobilisering og samisk rettighetsdebatt	95
Dekning av minoriteter i majoritetsmedier	96
Samiske saker i aviser og fjernsynsnyheter	100
Debatten om Samerettsutvalget	102
Konflikt og konsensus	105
Konklusjoner	110
KAPITTEL 6 MEDIENES RAMMEVILKÅR	113
Situasjonen for samisk presse	113
Økonomien i de samiske avisene	122

NRK Sámi Radio: Digitalisering og nye programtilbud	130
Lokalkringkastingens rammevilkår	132
Andre medier	133
Konklusjon	133
KAPITTEL 7 ANBEFALINGER OG SLUTTORD	135
Mål og midler i en framtidig samisk mediepolitikk	135
REFERANSER:	139
LISTE OVER VEDLEGG	143

Forord

Jeg arbeidet for en del år siden med forskning på lokalfjernsyn og nærradio og forholdet mellom medier, kulturell identitet og demokrati, og kom stadig inn på problemstillinger knyttet til minoritetsmedier. Som et resultat begynte jeg å planlegge et forskningsprosjekt på samiske medier. Måret Guhttor, den gang medlem av Sametingsrådet, holdt våren 1994 et foredrag om samiske medier på Nordiske TV-dager i Bergen, og da spurte jeg henne om det var mulig for en ikke-samisk forsker å forske på samiske medier. Svaret jeg fikk var et uforbeholdent ja, i tillegg til at jeg ble ønsket varmt velkommen. Dessverre fikk jeg ikke muligheten til å gå videre med prosjektet den gangen. Dette prosjektet er derfor på mange måter en realisering av en gammel forskningsinteresse, og jeg vil gjerne takke Sametingsrådet for tilliten.

I Sametingsrådets beslutning 21/97 om mandat for planarbeidet for Samisk medieplan, ble det vedtatt at *samisk medievirksomhet* skulle kartlegges og begrepet *samiske medier* defineres. Institutt for medier og kommunikasjon (IMK) ved Universitetet i Oslo fikk i oppdrag å gjennomføre kartleggingen. Undertegnede har vært prosjektleder og faglig ansvarlig. I tillegg har flere prosjektassistenter arbeidet på prosjektet i kortere eller lengre tid, og denne rapporten må ses på som resultatet av et helt nødvendig og fruktbart teamarbeid.

Hovedfagsstudent i medievitenskap Kristin Voll har arbeidet med alle delprosjektene. Med sin erfaringsbakgrunn i arbeidet med hovedfagsoppgaven om medier, nasjonalitet og identitet, som journalist i lokal- og riksaviser og som prosjektassistent på et forskningsprosjekt om avisers samfunnsverdi, har hun bidratt til gjennomføringen av prosjektet på mange forskjellige måter. Hun har hatt ansvaret for litteratursøk, deler av datainnsamlingen på alle delprosjektene, tatt del i koding og analyser, deltatt i forarbeid, gjennomføring og etterarbeid med intervjuene, vært med på å utforme spørreskjema, skrevet ut rapporter, lest og korrigert alle utkast og på en rekke andre måter sørget for at prosjektet kom i havn.

Seniorrådgiver Bjarne Kristiansen på Norsk Gallup Institutt har hatt ansvaret for å gjennomføre spørreundersøkelsen blant samiske mediebrukere. Han har deltatt i utformingen av spørreskjemaet og leverte de første analysene av det statistiske materialet. Han har laget tabeller og figurer som rapporterer resultatene fra spørreundersøkelsen i kapittel 4. Audun Lona, tidligere journalist med flere års erfaring fra samiske medier, har hatt spesielt ansvar for å kode det samiskspråklige materialet. Han har også deltatt i utarbeidelsen av kodebøker og codeskjema for de ikke-samiske mediene, samt i forarbeidet til brukerundersøkelsen. Hovedfagsstudent i medievitenskap Christoffer Ringnes Klyve har foretatt store deler av de statistiske analysene av medienes innhold, både det norske og deler av det samiske materialet. Hovedfagsstudent i statsvitenskap Matias Nissen-Meyer har gjennomført statistiske analyser av materialet i avslutningsfasen. Han har utarbeidet tabeller og figurer som brukes i framstillingen av dette materialet. Prosjektet hadde ikke latt seg gjennomføre uten mine medarbeidere, og jeg vil benytte anledningen til å takke dem alle for den store innsatsen de har gjort.

Elli Kirsti Nystad ved Sametingets administrasjon i Karasjok og Kåre Tjihkkom ved Árran Lulesamisk Senter i Tysfjord oversatte spørreskjemaene til henholdsvis nordsamisk og lulesamisk. Takk til dem begge. Takk også til Sametingets administrasjon som ga oss tilgang til arkivet og annen informasjon midt under det som sannsynligvis var den viktigste plenumsesjonen i Sametingets historie. Velviljen vi har møtt blant aktørene i samiske medier og samiske institusjoner har

også vært avgjørende for at prosjektet kunne gjennomføres. Vi vil benytte anledningen til å takke alle for at de tok seg tid. Takk også til representanter i Sametinget som har gitt innspill og delt sin kunnskap om samisk politikk og samfunnsliv.

Institutt for medier og kommunikasjon har bidratt til prosjektet på flere måter. Det meste av min forskningstid har siden februar 1999 er brukt til dette arbeidet, og IMK har også støttet prosjektet økonomisk ved å finansiere reiser og ferdigstilling. En spesiell takk til studentene ved instituttet som har vist interesse, spurt og gravd om prosjektet, og til hovedfagsstudentene mine som tålmodig fant seg i stemoderlig behandling i prosjektets slutfase. Administrasjonen på IMK og de ansatte på HF-IT har forsøkt å praktiske problemer, og den vitenskapelige staben på IMK har i ulike sammenhenger anledninger gitt faglige innspill til prosjektet. Institutt for medievitenskap ved Universitetet i Bergen, hvor jeg er førsteamanuensis II, har ytt prosjektet økonomisk støtte ved å gi tillatelse til at belønningsmidler for veiledning er brukt til prosjektassistanse.

Andreas Føllesdal ved forskningsprogrammet ARENA ved UiO, har gitt verdifulle innspill til kapittel 1, Ulla Carlsson ved Nordicom i Göteborg har lest og kommentert kapittel 5. Arbeidsgruppen for medier og global kultur på den *14. Nordiske konferansen for medie- og kommunikasjonsforskning* i Kungälv august 1999 skal også takkes for kommentarer og innspill til dette kapitlet.

Selv om rapporten er et resultat av mange personers innsats, er ansvaret for innholdet, også for feil og mangler, helt og fullt mitt eget. Hvis det forekommer feil i den samiske tegnsettingen, beklager jeg dette spesielt.

Oslo, mai 2000
Eli Skogerbø

Kapittel 1 Innledning

Samenes stilling som urfolk og som ett av to statsbærende folk er i Norge grunnlovsfestet, og dermed anerkjent av den norske staten. Med denne anerkjennelsen følger også overføring av kompetanse, ansvar og rettigheter til samiske organer, samt en klargjøring av hvilke rettigheter urfolkstatusen faktisk gir i forhold til den norske majoritetsbefolkningen. Denne debatten foregår for fullt i kjølvannet av framleggelsen av Samerettsutvalgets innstilling (se bl.a. Eidheim 1999, Jebens 1999a). Et av spørsmålene som demokrati- og rettighetsteoretikere har vært opptatt av de siste årene, er hvordan kulturell ulikhet bør kompenseres og hvilke kulturpolitiske tiltak som kan rettferdiggjøres ut fra et minoritetsperspektiv (Broderstad 2000, Oskal 1999, Føllesdal 1999).

I dette perspektivet er spørsmålet om samiske mediers plass i det samiske samfunnet helt sentralt. Kravet om tilgang til egne kommunikasjons- og informasjonskanaler er blitt stilt av etniske og kulturelle minoriteter verden over, nettopp fordi muligheten for å kommunisere både innenfor sitt eget kulturelle fellesskap og til å ha egne stemmer inn i den nasjonale offentligheten, er sentrale forutsetninger for likeverd og respekt mellom ulike folkegrupper. Det er slike betraktninger som bør være utgangspunktet for formuleringen av en egen samisk mediepolitikk.

Hovedformålet med denne undersøkelsen er å framskaffe bakgrunnsmateriale for Sametingets videre arbeid med å utvikle en samisk medieplan. Det er imidlertid like viktig å betone at i et medievitenskapelig perspektiv gir prosjektet også en unik mulighet til å øke kunnskapen om bruk av, innhold i og vilkårene for minoritetsmedier i Norge og Norden og om deknningen av urfolksspørsmål i norske medier.

Arbeidet med undersøkelsen er foretatt med utgangspunkt i et mandat gitt av Sametingsrådet. Det bestod av fire punkter: 1) samiske medier skulle defineres; 2) det skulle gis en framstilling av innholdet i medier som hadde samene som målgruppe; 3) det skulle gi en framstilling av hvordan samiske forhold og den samiske befolkningen framstilles i andre medier; og 4) det skulle gis en oversikt over rammevilkårene som samiske medier opererer innenfor.

Det første delprosjektet, definisjon av samiske medier, er gjennomført ved hjelp av en spørreundersøkelse blant samer i Norge om hvordan de bruker og definerer samiske medier. Det andre delprosjektet gir en framstilling av innholdet i avisene *Áššu*, *Min Áigi* og *Sáгат*, samt i *NRK Sámi Radio*, i tillegg til at det gis en oversikt over det totale medietilbudet som er rettet mot den samiske befolkningen. I delprosjekt tre drøftes framstillingen av samiske saker i ikke-samiske medier, og i delprosjekt fire er det medienes rammevilkår som analyseres. De fire delprosjektene drøftes i kapittel 3, 4, 5 og 6. I dette kapitlet gir vi en framstilling av samisk mediehistorie og vilkårene for samisk medieutvikling, bygget på eksisterende litteratur om samiske medier og samisk kultur og samfunn og generell medievitenskapelig teori og kunnskap. I kapittel 2 gis en oversikt over metoder og datamateriale som er brukt i undersøkelsen, mens kapittel 7 drøfter konklusjonene og gir innspill til den videre debatten om samisk medieplan.

Fordi dette arbeidet er konsentrert om å kartlegge et område, har analysene og presentasjonen av datamaterialet karakter av å *beskrive* og *framstille* mediesituasjonen i den norske delen av Sápmi, mer enn å *forklare* og *evaluere*. Likevel er det umulig å gjennomføre slike analyser uten å ta utgangspunkt i grunnleggende antakelser om hvorfor mediene er viktige institusjoner, og hvilke faktorer som kan forklare hvorfor situasjonen er som den er i dag. Derfor starter dette kapitlet med å drøfte noen av de teoretiske og prinsipielle forutsetningene som ligger til grunn for undersøkelsen. Vi kan dele disse inn i ulike grupper av teoretiske perspektiver:

- normative og demokratiteoretiske tilnærminger til medienes roller i samfunnet
- minoritets- og rettighetsteori
- teorier om kulturelle og strukturelle vilkår for medieutvikling.

I de følgende avsnittene diskuteres hvordan disse ulike tilnærmingene er brukt i undersøkelsen og hvilke føringer de legger på utformingen av undersøkelsesopplegg, gjennomføring og fortolkning av resultatene.

Ytringsfrihet og minoritetsrettigheter

Behovet for en egen samisk mediepolitikk kan begrunnes prinsipielt og normativt i demokrati- og rettighetsteoretiske argumenter. Disse argumentene finnes dels i normative teorier som vektlegger mediene som institusjoner med spesielle roller i utviklingen av politisk og kulturelt demokrati. Fra senmiddelalderen og gjennom hele

opplysningstida var retten til tanke-, menings-, ytrings- og pressefrihet et helt sentralt tema i politisk tenkning og idéhistorie.¹ Retten til å ytre sine tanker offentlig uten fare for sanksjoner eller straff ble kjempet fram gjennom flere hundre år, og den kan fremdeles ikke tas for gitt overalt i verden. Framveksten av massemediene kan ses på som en gradvis framvekst av institusjoner som målbar det offentlige ordskiftet.²

Medier, demokrati og ytringsfrihet

Moderne medier tilskrives ofte rollen som formidlere av det offentlige resonnement og debatt som moderne demokratier bygger sin legitimitet på. I dette perspektivet, som kan betegnes som *liberalt*, ses mediene som en institusjonell forankring av sentrale kommunikative rettigheter og tilskrives helt sentrale oppgaver i kampen for mer rettferdige styreformer og demokrati. Mediene skal være forum for offentlig debatt og dialog, møtested for styrende og styrte, kanaler for informasjon fra stat til borgere og fra grupper i samfunnet til styresmaktene. De skal også være *vakthunder*, eller maktens *overvåkere*, noe som betyr at mediene skal bidra til å avsløre og avdekke kritikkverdige forhold, som maktmisbruk, urettferdighet og ulikhet. Kjernen i denne varianten av normativ medieteori, er at mediene som institusjoner i samfunnet betraktes som de viktigste bærerne av ytrings- og pressefriheten. Ethvert samfunn trenger medier som ivaretar disse oppgavene og skaper gode vilkår for samfunnsdebatt, ettersom den rasjonelle og åpne samfunnsdebatten er en forutsetning for at demokratiet fungerer.

Det er reist en del kritiske innvendinger mot det liberale perspektivet fordi en del av bidragsyterne innenfor denne tradisjonen har en tendens til å overse økonomiske og næringsmessige aspekter ved medienes virkemåte. De aller fleste medieinstitusjoner er ikke bare bærere av politiske og kulturelle budskap, men også bedrifter som opererer på et marked. En av de tidligste innvendingene mot å betrakte mediene som demokratiske institusjoner, var at det ikke kunne settes likhet mellom ytrings- og pressefrihet. Årsaken er at den første er en sivil rettighet som angår den enkeltes rett til å kunne tale og resonnerer fritt uten redsel for å bli straffet, mens pressefrihet like mye handler om redaksjonell frihet som utøves av eiere og redaktører.

Ytringsfriheten gir ingen automatisk rett til å få publisert sine tanker, slik pressefriheten gjør. Innholdet i denne kritikken er altså at friheten til å ytre seg ikke

---

¹ For en gjennomgang av noen av disse tekstene, se Skogerbø 1996: kapittel 3-5.

² Framveksten av moderne medier og deres rolle i nasjonale demokratiseringsprosesser, har vært gjenstand for mye debatt som det ikke skal redegjøres for her. Sentrale bidrag finnes mellom annet i Habermas 1971, Høyer 1995, Calhoun 1992.

innebærer retten til å komme til uttrykk i offentligheten, eller sagt med andre ord, *frihet fra restriksjoner er ikke det samme som likhet i muligheter.*

Denne erkjennelsen ligger til grunn for kravene om at medietilbudene og mulighetene for å komme til orde ikke må være utformet på en slik måte at de ekskluderer grupper i samfunnet, deriblant etniske og kulturelle minoriteter. Fra 1970-tallet og framover har minoriteter over hele verden i stadig sterkere grad krevd tilgang til kommunikasjon og medier på egne premisser, ikke minst med hensyn til å få medier på eget språk (se f.eks. Jankowski, Prehn, og Stappers 1992, Riggins 1992a, Spà og Garitaonandía 1995). Disse kravene begrunnes i at dersom ytringsfriheten skal ha samme verdi for alle, må det også finnes kommunikasjonskanaler som ivaretar minoritetenes politiske og kulturelle egenart (Føllesdal 1999). Med andre ord, for at ytringsfriheten skal ha lik verdi, må enkelte grupper særbehandles.

Kravet om minoriteters tilgang til egne medier kan begrunnes ut fra rettighetsteoretiske argumenter, med utgangspunkt i prinsipper om *likebehandling* og *respekt*. Nils Oskal (1999) har med støtte i den kanadiske filosofen William Kymlicka presentert et forsvar for urfolksrettigheter ut fra prinsippet om likebehandling. I dette perspektivet forstås

urfolksrettigheter som svar på ufrivillig og ikke-valgt ulikhet i omstendigheter. Urfolksrettigheter skal kompensere for ulemper som medlemmer fra urbefolkninger er konfrontert med i forhold til kulturell tilhørighet, og som medlemmer fra majoritetskulturen er forskånet fra (Oskal 1999: 149).

Tanken om at ikke-valgt ulikhet bør kompenseres, er sentralt i rettferdighets- og rettighetsteori (Rawls 1972, Kymlicka 1995). Det er også økende oppmerksomhet rundt kravene om at tidligere tiders urett mot etniske minoriteter så langt mulig bør rettes opp³ (Føllesdal 1998). Dette er erkjennelser som også har betydning for synet på minoritetsrettigheter, og spesielt for hvilke kulturelle rettigheter som er nødvendige for å gi minoriteter mulighet til å bevare, verne og utvikle sin egen kultur. I dette bildet er mediene viktige, nettopp fordi de gir medlemmene i et minoritetssamfunn mulighet til å *kommunisere med hverandre*, og til å *utvikle en kulturell og politisk offentlighet på egne premisser*. Egne medier for samer og andre urfolk kan mellom annet begrunnes med at:

---

³ Jfr. forslaget om et fond som erstatning for fornorskingspolitikken som ble lansert i statsminister Kjell Magne Bondeviks nyttårstale 1.1.2000. Fondet ble ikke realisert etter regjeringsskiftet våren 2000, men argumentene som ble brukt i forslaget var at det skulle bidra til å kompensere urett begått i fortiden.

- Mediene er forum for politisk debatt innad i det samiske samfunnet, og bidrar på den måten til at folk kan gjøre seg opp egne meninger. I denne sammenhengen er det sentralt at samiske medier når ut til så mange samer som mulig.
- Mediene er kommunikasjonskanal mellom styrende og styrte. Det spesielle for samiske medier er at de ideelt sett skal formidle politiske standpunkter både mellom den samiske befolkningen og de styrende organer i Sápmi, men også mellom det samiske samfunnet og de styrende organer i de majoritetssamfunnene de er en del av. Med en befolkning oppdelt i mange språkgrupper og fire stater, er dette en spesielt problematisk målsetting.
- Mediene er forum for den interne debatten om kultur, språk og identitet, og bidrar til å utvikle, bevare og nyskape samfunnet på disse områdene. Mediene er formidlere av fellesskap, enten disse fellesskapene er nasjonale, slik Benedict Anderson (1983) diskuterer, lokale (Skogerbø og Lundby 1988, Futsæter 1991 m.fl.), kulturelle eller etniske (Riggins 1992a, Stenbaek 1992). Debatten om hva samiske medier er, illustrerer klart og tydelig at samiske medier ikke bare er forum for debatt, de er også gjenstand for debatt.

Mediene kan bidra til både å styrke noen identiteter og svekke andre. Det er i dag allment akseptert at allmennkringkasterne (DR, NRK, SR, YLE) i Norden lenge var opptatt av å fremme *nasjonale* kulturelle trekk, på bekostning av å framstille de nordiske landene som flerkulturelle samfunn (Hætta 1984, Løfgren 1990, Dahl og Bastiansen 1999). På samme måte er det mulig å tenke seg at de samiske mediene enkeltvis eller til sammen kan bidra til å styrke én "versjon" av samisk identitet, mens andre blir svekket. Dette er antakelig hovedårsaken til at mediepolitikken er så omstridt.

Det er et veldokumentert funn fra medieforskningen at etniske og kulturelle minoriteter som regel er underrepresentert i majoritetsmediene. Når disse gruppene når fram, er det ofte i negative, kuriøse eller eksotiske sammenhenger.⁴ Erkjennelsen av dette forholdet, som også forsterker de strukturelle ulikhetene mellom medlemmer av majoritets- og minoritetskulturer, har vært med på å legitimere at etniske og kulturelle minoriteter bør ha tilgang til og kontroll over sitt eget medietilbud.

---

⁴ Kristin Beate Risvand Mo (1999) drøfter den internasjonale litteraturen på dette feltet, og spesielt spørsmålet om disse skjevhetene kan oppfattes som rasisme.

Egne medier for den samiske befolkningen kan begrunnes både demokratiteoretisk, slik det er gjort ovenfor, og rettighetsteoretisk med at mediene bidrar til å skape kulturell tilhørighet og gir muligheten for å delta i samfunnsdebatten. Om betydningen av kulturell tilhørighet sier Oskal:

kulturell tilhørighet danner en nødvendig bakgrunnshorisont for frie valg av alternative livsutkast. Kulturen konstituerer horisonten for våre forestillinger om det verdifulle og det som gir livet mening. (---) Individene prøver ut livsutkast ut fra alternativer, men horisonten for mulige alternativer er ikke valgt (Oskal 1999: 148).

Så langt er kommunikative rettigheter utover ytrings- og pressefrihet i liten grad nedfelt blant sentrale urfolks- og minoritetsrettigheter, men det er løpende diskusjon om dette temaet i internasjonale fora som UNESCO (Føllesdal 1999). Det nærmeste vi kommer en anerkjennelse av dette prinsippet i norsk sammenheng, er uttalelser i Ytringsfrihetskommisjonens rapport som ble lagt fram høsten 1999. Et av punktene kommisjonen drøftet, var betydningen av at Norge "er på vei mot å bli et flerkulturelt samfunn" (NOU 1999:27: 68). Under dette punktet tok kommisjonen opp vilkårene for ytringsfrihet for minoriteter og grupper som har vanskelig for å komme til orde og bli synlige i den norske offentligheten. Som utgangspunkt for debatten, slo Ytringsfrihetskommisjonen imidlertid fast at:

På grunn av den samiske urbefolkning i nord har Norge i historisk tid alltid vært et flerkulturelt samfunn. (---) [Denne situasjonen] har imidlertid ikke alltid vært erkjent eller den er blitt forsøkt systematisk utvisket. En viktig grunn til dette er at Norge hører til blant de land som har vært preget av en nasjonal konformitetsideologi bygget på flertallsbefolkningens etnisitet og kultur (NOU 1999: 27: 68).

Når det gjelder virkningene av den norske majoritetskulturens dominans over den samiske, refererer Kommisjonen til Oskal (1999), som har drøftet hvordan den norske politiske kulturen legger føringer på vilkårene for at minoriteter kan utøve sine rettigheter (Oskal 1999: 161). Ytringsfrihetskommisjonen går ikke videre inn på denne debatten, men viser i sin drøfting til at det kan oppstå spenninger mellom utøvelsen av individuelle rettigheter som ytringsfrihet og framhevelsen av rettigheter på kollektivt grunnlag, som etniske rettigheter.⁵ Kommisjonen viser til den internasjonale debatten om hvordan man skaper sameksistens og anerkjennelse av kulturelle forskjeller, og samtidig beholder en felles politisk kultur.

---

⁵ Kommisjonen kan imidlertid kritiseres for verken å ha noen definisjon på minoriteter og urfolk, eller å trekke et skille mellom lokalsamfunn og kulturelle minoriteter.

Diskusjonen Ytringsfrihetskommisjonen trekker opp, har flere elementer. For det første dreier det seg om hvordan majoritetssamfunnet håndterer minoritetenes krav om likebehandling, og hva som er virkningene av å anerkjenne at den norske staten ikke er kulturelt homogen. I denne sammenheng påpekes det

at det ikke er noen motsetning mellom en velfungerende lokal offentlighet for den aktuelle kulturelle "minoritet" på den ene side, og integreringen i det større samfunn, eller i den felles politiske kultur, på den annen. Den historiske erfaringen går vel snarere i motsatt retning, det er ved å kunne utvikle sin egen kollektive "minoritets"-identitet at grunnlaget for deltagelse i den større offentlighet etableres (NOU 1999: 27: 69-70)

Her går Ytringsfrihetskommisjonen i samme retning som rettighetsteoretikerne, og støtter argumentet om at minoriteter har et legitimt krav om tilgang til egne medier og kommunikasjonskanaler. Uttalelsen understreker imidlertid også den dualismen som minoritetsmediene ofte bærer i seg: På den ene siden rettferdiggjøres deres eksistens ved at de bidrar til å bevare og utvikle egen kultur, på den andre siden vil de ofte mer eller mindre intensjonalt bidra til å integrere og jevne ut forskjellene mellom sitt eget publikum og majoritetskulturen (Riggins 1992a). I følge Riggins (1992b) er dette en spenning som kommer fram i alle studier av minoritetsmedier. Denne spenningen kommer også fram i den foreliggende studien, spesielt i diskusjonen om hvilke språk de samiske mediene bør benytte og hvilke formål mediene bør tjene.

Det finnes en omfattende internasjonal litteratur om minoritetsmedier som har undersøkt dette (Browne 1996, Husband 1994, Riggins 1992 m.fl.). Dilemmaet mellom assimilering og kulturell frisetting som minoriteter står overfor, er imidlertid ikke noe motargument mot å bruke demokrati- og rettighetsargumenter som begrunnelse for at minoriteter bør ha tilgang til egne kommunikasjonskanaler, tvert imot. Retten til kommunikasjon og informasjon kan ikke avgrenses konsekvensetisk, altså i forhold til om mediene "fungerer etter hensikten", men må forankres i prinsippet om likebehandling slik det er beskrevet ovenfor.

Sosiale og kulturelle vilkår for samisk medieutvikling

I alle samfunn finner vi en sammenheng mellom utformingen av mediestrukturen og samfunnets historiske, sosiale, kulturelle og politiske kjennetegn. Den desentraliserte avisstrukturen i Norge kan for eksempel dels leses som resultat av topografiske og geografiske forhold, dels som et utslag av at partipressen lenge var den dominerende delen av pressestrukturen. Historisk kan framveksten av

massemediene i Norge, som i andre land, knyttes til demokratiserings- og nasjonale løsrivelsesprosesser (Habermas 1971, Keane 1991). Dette er ikke minst tilfelle i Norge hvor framveksten av den moderne massepressen fra 1860 skjedde helt parallelt med utvidelsen av borgerrettighetene fram mot full stemmerett i 1913, framveksten av parlamentarismen fra 1884 og økte krav om nasjonalt selvstyre som kulminerte med unionsoppløsningen i 1905. I samisk perspektiv er dette også den perioden hvor de første samepolitikkerne startet sitt virke og de første samiske avisene ble grunnlagt, men like viktig i vår sammenheng er at den norske nasjonalismen i denne perioden legitimerte en rasistisk motivert forskjellsbehandling og en intensivert og brutal fornorskingspolitikk som fortsatte til langt inn i andre halvdel av 1900-tallet.

Utgangspunktet for denne analysen er derfor at særtrekk i samisk historie, kultur og samfunnsliv også danner grunnlaget for å forstå og forklare mediestrukturen i Sápmi, og dermed medietilbudet til den samiske befolkningen slik det er i dag. Vi kan peke på en rekke forhold: Historie, språk, kultur og næringsliv som har vært ulik majoritets-samfunnenes, oppdelingen av befolkningen i flere stater, språksituasjonen, assimileringspolitikken som har vært ført i alle fire stater der det er samisk bosetting, og ikke minst størrelsen på og spredningen av befolkningen på store områder også innad i hver stat. Innledningsvis skal vi drøfte noen av disse forholdene, fordi det er nødvendig for å forstå vilkårene samiske medier arbeider under.

Språksituasjonen

Den samiske nasjonen⁶ har en kompleks og til dels komplisert språksituasjon. For det første fordi det finnes flere samiske språk som bare delvis er gjensidig forståelige. Grensene mellom de samiske språkene følger ikke nasjonalstatene, men går på tvers av grensene mellom de fire statene samene er statsborgere av. For det andre fordi assimileringspolitikken har ført til at store deler av den samiske befolkningen har mistet det samiske språket, og derfor bare forstår majoritetsspråket. For det tredje fordi majoritetsspråkene bare delvis er gjensidig forståelige (norsk, svensk, finsk og russisk), slik at samer i Norge som ikke kan samisk heller ikke vil kunne forstå for eksempel finskspråklige samer. I Finnmark vil man kanskje finne områder der folk er funksjonelt tre- eller firespråklige, men overalt ellers vil språkgrensene for ikke-samiskkyndige også følge nasjonalstatsgrensene.

---

⁶ Nasjon brukes her i betydningen "kulturell gruppe" (Østerud 1984).

Av de samiske språkene brukes nordsamisk, lulesamisk, sørsamisk og østsamisk eller skoltesamisk i Norge, men de tre sistnevnte språkene er svært små sammenlignet med nordsamisk. Situasjonen for disse språkene beskrives ofte som kritisk, i betydningen at relativt få bruker dem som førstespråk, og at det bare i begrenset grad gis opplæring i dem.⁷ Nordsamisk er i en annen situasjon, ettersom det brukes som administrasjonsspråk og som førstespråk av store deler av befolkningen i Indre Finnmark, og i viss grad i Troms. Virkeområdet for samisk språklov omfatter kommunene Karasjok, Kautokeino, Tana, Porsanger og Nesseby i Finnmark, samt Kåfjord i Troms.

Situasjonen for nordsamisk i kystområdene i Finnmark, Troms og Nordland er på mange måter lik situasjonen for de andre samiske språkene: Fornorskingspolitikken førte til at samisk språk mer eller mindre forsvant fra store deler av de samiske områdene utenfor Indre Finnmark. Undervisning i samisk som førstespråk i grunnskolen ble ikke for alvor tatt opp igjen før mot slutten av 1960-tallet, noe som har ført til at lese- og skriveferdighetene på eget språk for flere generasjoner ble mer eller mindre borte.⁸ Den første etterkrigs generasjonen som har fått fullverdig opplæring på eget språk er først nå i ferd med å bli voksne, og dette gjelder stort sett bare i Indre Finnmark. I andre deler av det samiske området er det bare i begrenset grad opplæring i samisk språk. Selv i områder der samisk har overlevd som dagligspråk, finnes det mange som ikke kan lese og/eller skrive språket.

I spørreundersøkelsen som er lagt til grunn for deler av denne rapporten, framgår det at bare i Karasjok (82%) og Kautokeino (90%) snakker et stort flertall av befolkningen samisk hjemme. Det er imidlertid noen markerte forskjeller mellom disse to kretsene: Mens 62% av kautokeinoværingene rapporterer at de både kan lese og skrive samisk, gjør bare 50% av karasjokinnbyggerne det samme. Graden av tospråklighet er også markant høyere i Karasjok enn i Kautokeino: I Kautokeino er det kun 35% som svarer at de snakker norsk hjemme, enten som eneste språk eller i kombinasjon med ett eller flere andre, mens 65% ikke gjør det. I Karasjok er tallene motsatt, 65% snakker norsk hjemme, 35% gjør det ikke.

---

⁷ For statusen til de ulike samiske språkene, se Salminen, Tapani: *Unesco Red Book of Endangered Languages: Europe*, http://www.helsinki.fi/~tasalmin/europe_report.html 9.3.2000.

⁸ Det finnes en rekke kilder på fornorskingspolitikken og dens konsekvenser. Bård A. Berg (udatert) og Odd Mattis Hætta 1984: kap. 2 har kortfattede og poengterte framstillinger.

Blant intervjuobjektene som kommer fra andre valgkretser ligger andelene som snakker samisk hjemme under 50% overalt, og andelene som kan lese og skrive samisk er enda lavere. Laveste andel har Nordre Nordland, der 23% av de spurte kan lese og/eller skrive samisk, høyeste har Tana med 48%. Totalt i undersøkelsen svarer 43% at de snakker samisk hjemme, og av disse snakker 39% nordsamisk, mens 2% snakker lulesamisk og 2% sørsamisk. 44% av disse kan bare lese, 57% kan både lese og skrive språket.

Språksituasjonen har selvsagt store konsekvenser for mediebruken. De aller fleste vil ha lite glede av medier som publiseres på et språk de ikke forstår, enten dette er samisk eller et av majoritetsspråkene. I økonomisk forstand vil størrelsen på mediernes marked og målgrupper være avhengig av hvilke(t) språk de benytter, i kulturell og politisk forstand er det, som vi diskuterte ovenfor, spørsmål om hvordan det samiske folket får best mulige informasjons- og kommunikasjonskanaler. Denne situasjonen har også gjort spørsmålet om hvilke formål og hvilke grupper samiske medier skal tjene brennbar: I hvor stor grad skal språket være et mål i seg selv, og i hvilken grad bør medier rettet mot det samiske samfunnet være to- eller flerspråklige?

Felles språk regnes ofte som et viktig, om enn ikke avgjørende vilkår for å kunne skape en offentlighet for debatt og diskusjon, uten at dette er et absolutt krav: Sametinget er ett eksempel på hvordan en flerspråklig offentlighet lar seg opprettholde, og det finnes en rekke eksempler fra andre flerspråklige stater og kulturer. Likevel er det vanskelig å se bort fra at språket, som både er identitetsbærer og kommunikasjonsmiddel, utgjør et spesielt problem. Dette vises både i den samiske mediehistorien og i dagens samiske mediedebatt (se f.eks. kapittel 3). Denne situasjonen deler samene med andre urfolk og minoritetsgrupper, men erfaringene er ulike. Enkelte steder skaper to- eller flerspråkighet store problemer (Riggins 1992b), andre steder, som på Grønland, kan tospråkligheten ha bidratt til at mediene har overlevd (Stenbæk 1992: 49).

Et folk – fire stater

”Et folk – fire stater” er karakteristikken som ofte brukes på den samiske politiske situasjonen. Beskrivelsen utfordrer den nasjonalstatsideologien som preget de nordiske statene gjennom det meste av 1900-tallet, og setter søkelyset direkte på urfolks- og minoritetsspørsmålene. Det er heller ingen tvil om at nettopp oppdelingen av befolkningen i fire ulike stater, Norge, Sverige, Finland og Russland, har hatt helt

klare konsekvenser for medieutviklingen. Grensene mellom Russland og Norge/Finland var stengt fra 1918 til jernteppet falt, og også mellom de tre nordiske statene har det hersket ulike forhold, selv om grensene stort sett har vært åpne bortsett fra i krigsårene. Ulik sikkerhetspolitisk orientering og delvis ulike politiske systemer i de tre statene har lagt ulike føringer på mulighetene for å utvikle felles medier. I tillegg har de fire statene ulike majoritetsspråk, ulike samiske språk, ulik samisk befolkningsstørrelse og -konsentrasjon, og ulik mediepolitikk i forhold til den samiske befolkningen.

Den største andelen samer finnes i Norge, hvor man regner med at det fins 30-50 000 samer, mens det i Sverige bor ca 20 000, i Finland 8-10 000 og i Russland omkring 2 000.⁹ I Norge regnes de samiske kjerneområdene som Indre Finnmark, men det tradisjonelt samiske området strekker seg fra grensen mot Russland til de nordlige og østlige delene av Østlandet, dvs. gjennom fylkene Finnmark, Troms, Nordland, Nord- og Sør-Trøndelag til Engerdal i Hedmark. I Sverige strekker det samiske området seg fra grenseområdene mot Norge og Finland i Norrlands län gjennom størstedelen av innlandet i Nord-Sverige ned til Idre i vestre del av Dalarna, i Finland er den samiske bosettingen konsentrert til de nordlige deler av Sámi Leana (Lapplands län).

Statsdanningene og grensedragningene i Norden fra middelalderen og fram mot 1800-tallet, la grunnlaget for samenes politiske og kulturelle situasjon slik den er i dag (Pedersen 1999, Jebens 1999). Spørsmålet om samenes politiske og kulturelle rettigheter som urfolk er fremdeles ikke avklart. Debatten om samiske rettigheter er blitt intensivert etter framleggingen av Samerettsutvalgets siste innstilling i 1997, noe som ikke minst framgår av vårt datamateriale, men hele den samiske mediehistorien kan også ses som uttrykk for denne kampen. Solbakk og Solbakk (1999) viser mellom annet til koblingen mellom samisk rettighetskamp og samisk mediehistorie. I tillegg til språksituasjonen er trolig dette den viktigste enkeltforklaringen på hvorfor samiske medier har hatt en svært vanskelig historie (Varsi 1983, Hætta 1984, Solbakk & Solbakk 1999).

---

⁹ Tallene på den samiske befolkningen varierer enormt fra kilde til kilde. Vi har valgt å bruke tall hentet fra *Informasjon om Sametinget*, Sametinget 1999. Disse samsvarer stort sett med tall som Sametinget i Sverige har lagt ut på sine hjemmesider <http://www.sametinget.se/sapmi/sapmi.html> 16.5.2000.

Hovedtrekk i samisk mediehistorie 1890-1995

De første samiske avisene ble grunnlagt av samepolitikere som et ledd i kampen for samiske rettigheter, spesielt når det gjaldt språk. Avisene ble av disse sett på som forum for meningsytring og debatt, og som nødvendige virkemidler i kampen mot fornorskingspolitikken og for utvidelse av samiske rettigheter (Varsi 1983, Ottosen 1996, Solbakk 1997, Solbakk & Solbakk 1999).

Pressehistorien 1870-1995

Til tross for at det finnes en del kilder, er den samiske mediehistorien bare delvis skrevet. Magne Ove Varsi ga en framstilling av avishistorien i sin hovedoppgave ved Norsk journalisthøgskole i 1983. Oppgaven gir en oversikt over de mange ulike forsøkene på å starte samiske aviser 1870 til 1980, uten å være et omfattende historisk arbeid. Dette henger selvsagt sammen med at oppgaven ikke ble skrevet som et historisk verk, men som en normativ analyse av vilkårene for samisk presse. Varsi la stor vekt på å få fram undertrykkelsen av samisk presse fra den norske stats side, både i form av aktiv motarbeidelse av forsøkene på å starte samiske aviser, og i form av manglende anerkjennelse av de spesielle problemene den samiske presse har. Han var spesielt opptatt av å få fram at det ikke finnes et markedsøkonomisk grunnlag for samiske aviser, og at de samiske avisene derfor hadde krav på statsstøtte over egen post på statsbudsjettet. Dette ble realisert i 1987.

Ifølge Varsi (1983) startet den samiske avishistorien i 1872 med at den samiske læreren Peder Larsen fikk avslag på søknaden om pengestøtte til å gi ut en samisk publikasjon. Året etter kom likevel den første samiske avisen, *Muittalægje čuvgetusa haliduvvi sami gaskat*¹⁰ ut i Vadsø. Christian Andreassen, lensmann i Polmak, var redaktør, og skrev det aller meste av innholdet selv. Avisen kom ut med 33 numre i tidsrommet 1873 til 1875 (Varsi 1983: 17-18, Ottosen 1996: 477).

Den neste publikasjonen som ble startet ble også den lengstlevende samiske publikasjonen, *Nuorttanaste*¹¹ som ble gitt ut av Den evangelisk-lutherske frikirke fra 1898 til 1999. I følge *Ságat* 24.2.2000, skal *Nuorttanaste* starte opp igjen med en ny stiftelse i ryggen, men det er uklart når dette eventuelt vil skje.

---

¹⁰ På norsk: Fortelleren for de samer som ønsker opplysning.

¹¹ På norsk: Østenstjernen. Skrivemåten for navnet har variert over tid. Her brukes dagens stavemåte.

Nuorttanaste har alltid vært gitt ut på samisk, og er et kristelig oppbyggelig blad. I følge Varsi har *Nuorttanaste*

”på ingen måte vært et snevert menighetsblad. Det har gjennom hele sin historie trosset en hard fornorskingslinje fra myndighetenes side, kjempet for store saker og konsekvent stått på samenes side i deres rettighetskamp (1983: 19).

Også Norsk Finnemisjon utgav et blad på samisk i en kort periode, *Sámi Usteb*¹² (1899-1903), men det er ingen rapporter om at dette bladet spilte en lignende rolle.

Etter 1900 ble det startet flere aviser med samepolitisk innhold og formål. *Sagai Muittalægje*¹³ ble startet i 1904 av Anders Larsen og ble raskt et viktig forum for debatt og meningsutveksling. Motstanden mot fornorskingspolitikken og skoledebatten var blant de viktigste saksområdene. Avisa som kom ut fram til 1911, tilskrives også avgjørende betydning for at Isak Saba ble valgt inn på Stortinget i 1906 (Jernsletten 1999: 10, Hætta 1984: 34, Varsi 1983: 22). I den samme perioden startet *Waren Sardne*¹⁴ på Røros med den sørsamiske politikeren Daniel Mortensson som redaktør. Han redigerte avisa fra 1910 til den ”tok pause” i 1913 (Varsi 1983). *Waren Sardne* kom ut på nytt i 1922 med Daniel Mortensson som redaktør til 1924. Etter hans død overtok sønnen Lars Danielsen fram til avisa gikk inn i 1927 (Jernsletten 1999, Hætta 1984: 34).

Ifølge Solbakk (1999) var det også i hele denne perioden planer om en felles avis for hele det samiske området, men dette lot seg ikke gjennomføre. *Sagai Muittalægje*, *Waren Sardne* og *Samealbmug*¹⁵ som kom ut på norsk og samisk i et halvt år fra høsten 1921 til våren 1922, beskrives av Varsi (1983) og Jernsletten (1999) som sentrale i den samepolitiske mobiliseringen. Ingen av dem overlevde imidlertid mer enn noen få år. Hovedgrunnen til dette var, som Varsi skriver, manglende økonomisk grunnlag, men det er nærliggende både å trekke inn fornorskingspolitikken, språksituasjonen, manglende distribusjon, få utgivelser og problemene med å lage en felles avis for hele det samiske området, som andre forklaringer på hvorfor de tidlige forsøkene ikke lyktes.¹⁶

---

¹² På norsk: Samenes venn.

¹³ På norsk: Nyhetsfortelleren

¹⁴ På norsk: Fjellets budskap

¹⁵ På norsk: Samefolket

¹⁶ Kontrasten til den samiske situasjonen finnes på Grønland, der avisa *Atuagagdliutit* har kommet ut uavbrutt siden 1861. Stenbaek (1992) tilskriver dette til at den lenge var gratis, og

Det finnes imidlertid enkelte eksempler på aviser og publikasjoner som har overlevd over lengre tid. I Sverige har *Samefolket* kommet ut i Østersund siden 1918, og den kommer fremdeles ut med ca ett nummer i måneden. *Ságat*¹⁷ kom første gang ut i 1956 i Vadsø, og har overlevd fram til i dag. Avisen kommer i 2000 ut i Lakselv i Porsanger kommune tre dager i uken. Som alle andre samiske avisprosjekter hadde *Ságat* en vanskelig start, med dårlig økonomi, relativt få utgivelser og problemer med å skaffe kompetente redaktører. Avisen startet som månedsmagasin, men har i 2000 tre utgivelser i uka. *Samefolket* og *Ságat* har til felles at hovedspråkene i dag er norsk og svensk, og ikke samisk. *Samefolket* varsler imidlertid på sine nettsider at tidsskriftet har gitt ut og vil fortsette å gi ut hele nummer på samisk.¹⁸

Ságat startet som en samiskspråklig avis, og ble publisert på samisk fram til 1961, selv om alt stoff som kom inn til avisa var på norsk. Høsten 1961 vedtok styret at bare en del av avisa skulle være samisk, mens andre deler skulle være på norsk eller dobbelttekstet.¹⁹ På 1960-tallet hadde avisa, i følge sine egne opplysninger, omtrent like mye stoff på samisk og norsk mens den på 1970-tallet fikk norsk som hovedspråk, slik den også har i dag.

Ságats historie som samisk avis er omstridt. I flere framstillinger beskrives *Ságat* som å ha en forhistorie som konservativ og fornorskingsvennlig (Varsi 1983, Ottosen 1996: 478), og så sent som i 1997 skriver Øystein Pedersen at *Ságat* ikke ble sett på som en "egentlig" samisk avis av flere av hans intervjuobjekter (Pedersen 1998). Redaksjonssekretæren i *Ságat* bekrefter også at avisa fram til begynnelsen av 1990-tallet stod for en moderat linje der blant annet motstand mot opprettelse av samemanntallet inngikk. Denne linja ble tidlig på 1990-tallet forlatt til fordel for en mer "nøytral" posisjon der Sametingets virksomhet inngår i avisens prioriterte stoffområder:

Konflikten går tilbake til Alta-utbyggingen, der Ságat tok sterkt stilling for utbygging, noe som skapte en aggresjon som satt lenge i. Avisen ble i tillegg lenge assosiert med SLF²⁰, der redaktøren var medlem. Tidlig på 1990-tallet

---

at alle grønlendere lærte å lese og skrive grønlandsk, at avisa ble bundet inn og distribuert til hele Grønland én gang i året, og at den fra 1952 har kommet ut på både dansk og grønlandsk. Se også <http://ataqu.ki.gl>.

¹⁷ På norsk: Nyheter

¹⁸ http://www.samefolket.se/archive/svensk_presentation.html 1.3.2000.

¹⁹ <http://www.sagat.no/historietekst.html> 3.2.2000.

²⁰ Samenes Landsforbund, min anmerkning.

trykket avisa imidlertid en egen kommentar der den plasserte seg som nøytral i forhold til samepolitikken” (intervju med redaksjonssekretær Oddgeir Johansen 28.9.1999).

Det framgår imidlertid fra *Ságats* egen historienettside at konfliktene omkring avisas redaksjonelle og politiske linje ikke startet med Alta-kampen, men at standpunktet heller forsterket politiske motsetninger som lenge hadde vært til stede. 1970-tallet var preget av økende samisk bevissthet og sterkere krav om anerkjennelse for samene som urfolk. Dette førte også til økende politisering innenfor det samiske samfunnet, og konfliktene omkring *Ságats* politiske linje og posisjon kan tolkes som et uttrykk for et høyere samepolitisk konfliktnivå (Ottosen 1996: 478). Konfliktene om hvilken linje *Sagat* skulle ha forårsaket i løpet av 1970-tallet flere redaktørskifter fordi redaktørene kom i ”uløselig konflikt med styret om redaksjonelle forhold og partipolitisk nøytralitet” som det heter om avgangen til Odd Mathis Hætta i 1974²¹ på *Sagats* internettsider.

Generalforsamlingen i 1977 var preget av konflikt om samisk eller norsk skulle være avisas hovedspråk. Det endte med avstemning der forslaget om samisk som hovedspråk ble nedstemt. Etter nytt redaktørskifte i 1977, plasserte *Ságat* seg i denne perioden som en, med egne ord, ”moderat, konservativ” avis, og kom dermed i konflikt med Norske Samers Riksforbund (NSR) og store deler av den samepolitiske bevegelsen, noe avisas standpunkt i Alta-saken var et klart uttrykk for. På *Ságats* internettsider beskrives kulminasjonen av denne konflikten slik:

*1979 ble på mange måter et vanskelig år for Ságat, ikke minst fordi Forbruker- og administrasjonsdepartementet bevilget 575.000 kroner til den nye avisa Sámi Áigi, mens Ságats søknad ble avslått. Dette skapte skarpe reaksjoner, men styret i Ságat satte sin lit til at regjeringen ville følge rådet fra Norsk sameråd om å likestille Ságat med Sámi Áigi, da samene ellers ville få reduserte muligheter til presse- og ytringsfrihet.*²²

*Sámi Áigi*²³ ble startet i 1979, og var ”et ektefødt barn av den nye samiske mobiliseringen fra 1970- og 1980-årene” (Ottosen 1996: 478). Avisen kom ut i Karasjok en gang i uka, og var i motsetning til *Ságat* helt samiskspråklig. Den ble gitt ut av stiftelsen Sámi Áige,ála fram til denne ble omgjort til aksjeselskapet Sámi Áigi OS i 1987. Bak avisa stod organisasjoner som NSR, Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL) og Norsk Seksjon av Nordisk Sameråd. Første redaktør i *Sámi Áigi* var John Trygve Solbakk. *Sámi Áigi* forble ukeavis gjennom hele 1980-tallet, og

²¹ <http://www.sagat.no/historietekst.html> 3.2.2000.

²² <http://www.sagat.no/historietekst.html> 3.2.2000.

²³ På norsk: Samisk tid

representerte en klart mer radikal samepolitisk linje enn *Ságaŋ*. I 1990 trakk NRL seg som eier i avisforetaket etter strid med daværende redaktør Bjarne Store Jacobsen om retten til å bruke redaktørplakaten (Ottosen 1996: 478).

I følge Ottosen hadde avisa rundt 2000 abonnenter, men den hadde likevel store økonomiske problemer og store årlige underskudd (Varsi 1983, Ottosen 1996: 478). Varsi tilskriver dette de spesielle problemene samiske aviser har, med dyr produksjon, lite annonsemarked og stort distribusjonsområde, men det er framgår også av dokumenter og avisoppslag at avisa ble kritisert for mangelfull økonomistyring helt fra midten av 1980-tallet. Etter at styret og redaktør trakk seg fra sine verv i mars 1993, ble Ellen Marie Varsi tilsatt som redaktør, men hun greidde ikke forhindre at avisa var konkurs ca én måned senere. Sametingsrådet besluttet i 1994 at det ikke skulle be om offentlig granskning av konkursen selv om det framgår av saksdokumentene at det en rekke ganger i avisas historie ble reist kritikk mot den økonomiske styringen og manglende redegjørelse for bruk av offentlige midler.²⁴ Det ble også reist søksmål i kjølvannet av konkursen.²⁵

1993 markerer imidlertid ikke bare konkursen i *Sámi Áigi*, men også oppstarten av de to samiskspråklige avisene som kommer ut i dag. *Min Áigi* ble startet som en direkte etterfølger av *Sámi Áigi*, og overtok konkursboet. *Áššu* ble startet i Kautokeino samme år som et journalistisk og politisk alternativ til *Min Áigi*. Formålet med å ha to aviser var, i følge *Áššus* første styreleder Odd Mathis Hætta, å skape ”konkurransen om leserne – og et bedre produkt” (sitert i Ottosen 1996: 479). Begge kommer ut to dager i uken. Situasjonen for disse to avisene vil bli omtalt i de etterfølgende kapitlene.

Radio og fjernsyn: 1946-1990

NRK har hatt radiosendinger på samisk siden 1946, og er dermed et av de eldste samiske mediene. Odd Mathis Hætta har skrevet historien til de samiske sendingene fram til 1984 (Hætta 1984), mens perioden deretter er mer summarisk gjennomgått i

---

²⁴ Sametingets arkiv i Karasjok har dokumentene i denne prosessen. Vi viser spesielt til *Sluttredogjørelse i konkursbo nr 93-00161 S: Sami Áigi AS* av advokat Per S. Johannessen, Vadsø 15.3.1994, og *Sametingsrådets redegjørelse om konkursen i avisa Sámi Áigi*, undertegnet av Ole Henrik Magga, Guovdageaidnu/Karašjohka 11.5.1994.

²⁵ Se f.eks. *Altaposten* 23.1.1998 og *Finnmark Dagblad* 24.1.1998 for omtale av frikjenningen av Odd Mathis Hætta i søksmålet reist av tidligere redaktør Bjarne Store Jacobsen.

ulike historiske verk og dokumenter²⁶ (Dahl og Bastiansen 1999). De samiske sendingene startet i Vadsø i 1946 med en sending på 20 minutter i uka. Året etter ble sendetiden utvidet til 30 minutter, fordelt på to sendinger, mens det gikk ti år før sendetiden ble utvidet til 50 minutter. Utover på 1960-tallet ble sendetiden gradvis økt, og de samiske sendingene ble flyttet fra Vadsø til Tromsø. Det hadde tidligere vært en viss fordeling mellom disse to distriktskontorene i NRK.

Den egentlige åpningen av *NRK Sámi Radio* regnes til 1976, da radioen flyttet til Karasjok. Med flyttingen kom også en gradvis økning av ressursene i form av eget radiohus i 1980, utvidelse av antall stillinger fra i underkant av 6 i 1976 til omkring 30 ansatte i 1990.²⁷ I 2000 har *NRK Sámi Radio* i underkant av 60 stillinger, de aller fleste i Karasjok. Utvidelsene av sendetiden har også fortsatt, til ca 6 timer radio på hverdager i 2000, i tillegg til en viss fjernsynsproduksjon. Fra våren 1999 sendes radiosendingene digitalt i Karasjok og Kautokeino, og det planlegges daglige nyhetssendinger på fjernsyn fra våren 2001. Som et ledd i opprustningen av fjernsynsproduksjonen åpnet NRK eget fjernsynshus i Karasjok våren 2000.

Årsaken til at NRK i 1946 åpnet for samiske sendinger beskrives av historikerne som uklare, ettersom det var delte meninger om sendingenes berettigelse både innad i NRK, i Kringkastingrådet og blant publikum. Kringkastingssjef Alf Kåre Fostervoll var imot alt som trakk i retning av å splitte programtilbudet for befolkningen, deriblant lokale sendinger. Slik hans syn framstilles av Hætta (1984) og Dahl og Bastiansen (1999), er det rimelig å tolke Fostervoll slik at han oppfattet NRK som et sentralt instrument i nasjonsbyggingens tjeneste. Hans hovedmål var å lage et programtilbud som bandt befolkningen i Norge sammen ved å fokusere på nasjonale fellestrekk, og ikke på særtrekk og kulturell ulikhet. Det er ingenting som tyder på at han var i opposisjon til fornorskingspolitikken, heller tvert imot.

Odd Mathis Hætta framstiller oppstarten på de samiske sendingene som et resultat av at enkeltpersoner klarte å få gjennomslag for oppstart og utvidelse av samiske sendinger ved å bruke argumenter som kunne godtas av NRK. Et av disse var at sendingene ville bidra til å spre norsk kultur i det samiske samfunnet

---

²⁶ NRK, 1992: *Sámi Radio mot år 2000*, Karasjok 27.01.1992

²⁷ Opplysninger kommer fram i rapporten *Sámi Radio mot år 2000*, Karasjok 27.01.1992, s. 6, og i intervju med sameradiosjef Nils Johan Heatta 29.9.1999.

(Hætta 1984: 100). Det ble også uttalt at sendinger på samisk bare ville være nødvendige så lenge det fantes eldre folk som hadde problemer med å forstå norsk.

En annen årsak som Hætta nevner og som også drøftes av Dahl og Bastiansen (1999) var av sikkerhetspolitisk art. Et av argumentene som ble brukt for å fremme samiske sendinger var at store deler av befolkningen i Finnmark foretrakk finske nyheter i stedet for norske. Samiske sendinger ville demme opp for innflytelsen fra Finland, den såkalte "finske fare", ved at de ville trekke lyttere fra de finske nyhetene (Hætta 1984: 79, Dahl og Bastiansen 1999: 51). Hvorvidt dette argumentet var av avgjørende betydning klarer ingen av de historiske framstillingene å avgjøre, men at det hadde betydning er sannsynlig, gitt den store motstanden mot å splitte NRKs enhetlige programtilbud i ledelsen.

De samiske sendingene var korte og nyhetene var sannsynligvis ikke laget med noen spesiell samisk vinkling. Et av de mest interessante poengene med NRKs sendinger på samisk, er at selve eksistensen av sendingene kan ses på som en slags erkjennelse av at samene hadde kulturelle rettigheter som det påhvilte NRK å forholde seg til. På tross av at NRKs ledelse verken ønsket å svekke virkningene av fornorskingspolitikken eller å bidra til å spre kunnskap om samisk samfunnsliv, anerkjente institusjonen i en viss forstand den samiske befolkningens rett til særbehandling på kulturelt grunnlag, mange år før dette prinsippet fikk politisk gjennomslag. Dahl og Bastiansen (1999) framhever at det i Fostervolls periode bare var de samiske sendingene som ble tillatt å bryte med enhetstanken i NRK. Senere i NRKs historie fikk distriktsprogrammene en stadig sterkere rolle i institusjonen, men dette var langt fra tilfelle på dette tidspunktet (Syvertsen 1992, Dahl og Bastiansen 1999).

NRK Sámi Radio var kanskje omstridt da den startet for 54 år siden, men i dag har institusjonen en solid posisjon innenfor NRK. I kringkastingssjef Einar Førdes periode er avdelingen blitt oppgradert både ved tildeling av store ressurser og organisatorisk ved at sameradiosjefen har plass i NRKs toppledelse. Førde har ved en rekke anledninger markert at samiske sendinger er et satsningsområde, blant annet med uttalelsen om at "det eneste NRK er verdensmester i, er samisk kringkasting".²⁸ Programprofil og virksomhet de siste årene omtales i kapittel 3.

---

²⁸ Uttalelse på Fagpressedagen. Sitert i *Journalisten* 3.12.1999.

Nærradio 1981-1990

Etter at NRK-monopolet ble brutt tidlig i 1982, ble det startet nærradiostasjoner over hele landet. Mange av disse ble helt eller delvis brukt som kanaler for kulturelle minoriteter, deriblant samene. Historien om nærradiovirksomheten i Norge er preget av mye turbulens, både politisk og økonomisk, og dette har også rammet samiske nærradiostasjoner²⁹. En av de mest kjente, Radio Ofelaš i Oslo ble lagt ned midt på 1990-tallet, etter en lang periode med økonomiske problemer (Ananthakrishnan, 1995). I 2000 fikk 5-6 nærradiostasjoner støtte til ulike tiltak under posten for "etniske og språklige minoriteter" fra Audiovisuelt produksjonsfond. Statens medieforvaltning opplyser at åtte stasjoner har oppgitt at de har sendinger på samisk, fra noen få timer i året til flere hundre. Virksomheten til noen av disse er kort omtalt i kapittel tre.

Konklusjon

I denne rapporten vil det komme fram at det i stor grad er de samme spørsmålene som har preget store deler av den samiske mediehistorien, nemlig målsettinger, virkeområde, språk og finansiering. Hva skal være målet med egne medier, hvor store områder skal eller bør samiske medier dekke, hvilke(t) språk skal de publiseres på, og hvordan skal man finansiere dem? Ingen av disse spørsmålene er ukontroversielle og lette å svare på. De rører ved grunnleggende verdier knyttet både til medienes roller i samfunnet, ved sentrale verdier og konflikter i det samiske samfunnet, og ikke minst, ved den plassen det samiske samfunnet har innenfor sine respektive stater. Derfor er det heller ingen grunn til å undres over at samiske medier har en komplisert historie, og at disse spørsmålene også i dag er konfliktfylte.

---

²⁹ Skogerbø 1996 kapittel 9, gjennomgår den strukturelle utviklingen av nærradioen 1982-1993, Skogerbø 1997 trekker trådene fram til 1995, og drøfter nærradioen i et mediehistorisk og mediepolitisk perspektiv. Se også St.meld. 24 (1994-1995) *Nærkringkasting*.

Kapittel 2 Metoder og gjennomføring av undersøkelsen

Prosjektet er gjennomført ved hjelp av ulike vitenskapelige metoder. Siden de ulike delprosjektene har hatt til dels forskjellige problemstillinger, er det også hentet inn svært forskjellig datamateriale for å belyse de ulike problemstillingene. Det empiriske materialet er avgrenset til den norske delen av Sápmi, selv om enkelte av mediene både har et utstrakt samarbeid, og dels brukes av befolkningen over grensene. Avgrensingen lå i mandatet fra Sametinget, men det ville også vært en umulig oppgave å gjennomføre et så stort prosjekt over landegrensene innenfor rammene av dette prosjektet.

I delprosjekt 1 om definisjon av samiske medier er *surveydata*, altså data hentet inn ved hjelp av spørreskjema, det viktigste materialet. Dette materialet analyseres ved hjelp av statistiske teknikker. I delprosjekt 2 og 3 utgjør *medietekster* datamaterialet, og det analyseres dels ved hjelp av statistikk, dels ved hjelp av kvalitative, fortolkende teknikker. I delprosjekt 4 brukes dokumenter og intervjuer med sentrale medieaktører som hovedkilder for analysen. I dette kapitlet gjøres det rede for hvordan hvert av delprosjektene er gjennomført.

Brukerundersøkelsen: Utvalg, spørsmål og analyse

Vi har gjennomført en *mediebruksundersøkelse* i et utvalg av den samiske befolkningen. Norsk Gallup Institutt har hatt ansvaret for å gjennomføre selve undersøkelsen, men store deler av for- og etterarbeidet er gjort av prosjektleder og prosjektmedarbeidere.

Utvalg av respondenter

For å få et så representativt utvalg av den samiske befolkningen som mulig, har vi trukket de fleste av de 3500 utvalgte respondentene til brukerundersøkelsen fra samemanntallet. Årsaken til at vi trakk et så stort utvalg, er at svarprosenten vanligvis er lav i postale undersøkelser, noe som svekker undersøkelsens pålitelighet og gyldighet. Ved å ha et stort antall respondenter i utvalget oppheves en del av problemene med frafall. Samemanntallet er det eneste registeret over den samiske befolkningen, men vi har ikke hatt tilgang til det fullstendige manntallet. Alle valgkretser er representert, men i valgkrets 10 Nordre Nordland mangler to kommuner, og i krets 11 Midtre Nordland er bare kommunene Tysfjord, Narvik, Fauske og Bodø med. I krets 12 Sørsameområdet og krets 13 Sør-Norge er kommuner der det er mer enn 15 registrerte tatt med, ettersom det viste seg å være

en umulig oppgave å samle inn manntallet fra alle kommunene i disse kretsene.³⁰ På tross av disse problemene, er trekking fra manntallet den eneste sikre måten å nå den samiske befolkningen på i områder utenfor det samiske kjerneområdet.

I tillegg til 3 000 respondenter fra manntallet trakk vi 500 respondenter fra telefonkatalogen i noen utvalgte kommuner i Finnmark og Troms der den registrerte andelen av samer var spesielt lav, men hvor vi ut fra andre kilder visste at det sannsynligvis var en høyere andel ikke registrerte samer. Kommunene ble valgt ut med bakgrunn i en undersøkelse gjennomført av Gallup på oppdrag av Sametinget i 1994.³¹ Norsk Gallup Institutt gjennomførte trekningen av respondenter både fra manntallet og telefonkatalogen etter standardmetoder for å trekke sannsynlighetsutvalg.

Av de 3 500 utsendte skjemaene kom 537 i retur på grunn av feil i adressene. Etter én purring fikk vi inn 930 svar, noe som gir en svarprosent på 31%. Dette er lavt, men frafallet oppveies av at antallet svar er nærmere tusen, og høyere enn i andre undersøkelser av samisk mediebruk. Undersøkelsen ble omtalt i presse og radio, mest i Finnmark, men også andre steder, blant annet i Oslo. Dette har antakelig bidratt til å få opp svarprosenten noe. At deler av samisk presse var kritisk til undersøkelsen, kan på den andre siden ha bidratt til at færre valgte å svare.

Odd Mathis Hætta har inngående forklart problemene med å finne fram til samiske mediebrukere når det ikke finnes gode nok registre. I sin undersøkelse av Sameradioens lyttere i Osloområdet (*Bysamelytterundersøkelsen*) i 1984, måtte forskerne selv samle inn navn og adresser via sine egne nettverk for å finne fram til 380 samiskspråklige som fikk tilsendt skjema (Hætta 1986). I en tilsvarende undersøkelse blant sørsamiske lyttere i 1986-7 ble adresselistene til Samien Sijte i Snåsa brukt (Hætta 1988). I lytterundersøkelsen for *NRK Sámi Radio* i 1997³² ble 500 samiskspråklige personer i de seks kommunene som utgjør språklovens

---

³⁰ Se vedlegg 1 for oversikt over kretsene.

³¹ Kommunene der ekstrautvalget på 500 ble trukket: Nesseby, Tana, Kvalsund, Porsanger, Måsøy, Kåfjord, Lavangen, Storfjord, Kvænangen, Lyngen, Skånland, Tysfjord, Grane, Snåsa. For redegjørelse, se *Sametinget: Kjennskap, holdninger og informasjonskilder*. Oslo: Norsk Gallup Institutt, 1994, s. 5.

³² Futsæter, Knut Arne, 1998: *NRK Sámi Radio. Desember 1997 – januar 1998*. Norsk Gallup Institutt, Oslo.

virkeområde, telefonintervjuet. Som en ser, er det langt færre respondenter i de tidligere undersøkelsene enn i denne.

Ulempen med å bruke samemantallet er at det ikke omfatter hele den samiske befolkningen (*universet*). I underkant av 9 000 er registrert i manntallet, altså ikke mer enn et sted mellom 20% og 30% av det totale antall samer i Norge dersom vi legger Sametingets tall til grunn for beregningen. Det betyr også at de registrerte i manntallet sannsynligvis er systematisk forskjellige fra de ikke-registrerte ved at de aktivt har valgt å ta i bruk sin etnisk bestemte stemmerett. Vi antar at dette også betyr at de registrerte er mer politisk aktive, mer opptatt av samisk kultur og politikk, sannsynligvis har høyere utdanning, og at en høyere andel behersker samisk enn det som er tilfelle blant de ikke-registrerte.

Det er mange årsaker til at den registrerte andelen samer er liten. Den første og viktigste er sannsynligvis at ordningen med samemantall er *ny*. Det første valget til Sametinget var høsten 1989, altså for ca ti år siden. Det er kort tid for politisk mobilisering i alle grupper. Dette forsterkes av at det i en del områder oppleves som en *belastning* å stå fram som same, fordi rasisme og motstand mot samisk kultur fremdeles gjør seg gjeldende.³³ I tillegg er det mange av samisk herkomst som "*ikke føler seg samiske*", og av den grunn ikke ønsker å stå i manntallet. Etnisk identitet er ikke en fastlagt størrelse, og spesielt i Finnmark og Nord-Troms kan folk ha tilknytning til både samisk, norsk, kvensk og kanskje flere ulike etniske bakgrunner (Stordahl 1998, Kramvig 1999, Hovland 1999). En fjerde årsak til lav registrering kan være at selve prosedyrene for registrering til manntallet er *tungvinte*. Man må selv innhente registreringsskjema og deretter sende skjemaet inn til rett instans.³⁴

På tross av problemene med å bruke samemantallet valgte vi å søke Sametinget og kretssamevalgstyrene om lov til å bruke manntallet som grunnlag for utvalget. En slik tillatelse ble gitt på bestemte vilkår,³⁵ etter bestemmelsene i *Forskrift om valg til Sametinget* §83. Likevel var innsamlingen av manntallet komplisert og tidkrevende fordi manntallet dels håndteres av leder for valgstyrene ved siste sametingsvalg, dels

---

³³ I 1999 var det blant annet en rekke oppslag i ulike nordnorske medier om økende rasisme i Troms, og om motstand mot utvidelse av samiske rettigheter i Finnmark. Se også kapittel 5 om representasjon av samiske saker i ikke-samiske medier.

³⁴ Det kan ses på som et demokratisk dilemma dersom registreringen til manntallet oppleves som vanskelig. Fra andre land, spesielt USA, vet vi at prosedyrene for registrering til manntallet fører til lav valgdeltakelse.

³⁵ Se vedlegg 2.

av hver enkelt kommune. Det er tilgjengelig kun på papir og ikke i elektronisk form. Det meste av dette materialet ble sendt oss på telefaks eller som kopier, i noen tilfeller av håndskrevne lister, noe som gjorde det vanskelig, for ikke å si umulig, å skanne inn materialet. Mye måtte derfor skrives inn på nytt. Innsamling og ferdigstilling slik at materialet kunne benyttes for vårt formål tok derfor mye mer tid enn forutsatt: Prosessen ble påbegynt i mars, og ble ikke avsluttet før i november. Ut fra ressursbruken i form av timer anvendt kan bruken av manntallet derfor ikke på noen måte forsvares.

Det er bare ønsket om å få til *en representativ undersøkelse av samers mediebruk i alle samiske områder og alle landsdeler* som kan forsvare tids- og ressursbruken ved å bruke samemantallet som grunnlag for utvalget. Dette var imidlertid et avgjørende hensyn. Alternativet ville vært å lage en mediebruksundersøkelse i de kommunene som har en stor samisk befolkning, og trekke utvalget fra folkeregisteret eller telefonkatalogen. Dette ville være en langt enklere metode, men den kan vanskelig benyttes i kommuner med liten samisk befolkning. Dermed ville vi måttet se bort fra områdene utenfor Indre Finnmark og Kåfjord. For å gjøre framtidig forskning enklere *henstiller vi til Sametinget og valgstyrene om å arbeide for å sentralisere manntallet og gjøre det tilgjengelig i elektronisk form* for forskningsformål. Dette hjemles både i Sameloven og i valgreglene.³⁶

Det høye antallet svar på spørreskjemaet bidrar til at vi tror at de som svarer ikke er systematisk forskjellige fra de som ikke svarer, med et par unntak. Andelen med høy utdanning er sannsynligvis høyere blant våre intervjuobjekter enn gjennomsnittet for den samiske befolkningen totalt, ettersom 42% av utvalget hadde høyskole eller universitetsutdanning. Den høye utdanningsgraden i utvalget forklarer antakelig også hvorfor en enorm andel av de som har svart, på ulike måter har deltatt i medieproduksjoner. Denne andelen er også langt høyere enn det vi normalt ville forventet.

Respondentene er tilfeldig trukket ut, og Gallup finner ingen klar systematikk i frafallet. Vi mener derfor det er forsvarlig å bruke tallene, og at de gir et godt bilde av mediebruk blant samer. Til sammenligning hadde Gallups undersøkelse om kjennskap, holdninger og kunnskap til Sametinget fra 1994 en svarprosent på 50%,

---

³⁶ Forskrift om valg til Sameting av 28.2.1997 nr 152 §6.

men av de som svarte var ikke mer enn 33% (834) samer, altså omtrent samme svarprosent, men noen færre respondenter enn i vår mediebruksundersøkelse.

Spørreskjemaet³⁷

Spørreskjemaet er utformet i samarbeid med Gallup og inneholder spørsmål om hvor den enkelte henter informasjon om samiske spørsmål fra, mediebruk, språk og språkkompetanse og sosial bakgrunn. De aller fleste er såkalt lukkede spørsmål med faste svaralternativer, noe som gir muligheter til optisk lesing. Gallup har hatt ansvaret for å analysere og systematisere de innkomne svarene og presentere resultatene i tabellform.

Skjemaet ble trykt og sendt ut på tre språk: Nordsamisk, lulesamisk og norsk. Oversettelsene ble gjort av språkkonsulent Elli Kirsti Nystad ved Sametingets administrasjon i Karasjok og Kåre Tjihkkom ved Árran Lulesamisk senter i Tysfjord. I etterkant av utsendelsen av spørreskjemaene kom det fram en del kritikk i samisk presse for feil i det nordsamiske skjemaet. I spørsmål 4 til 9 var det nyanseforskjeller mellom det norske og samiske spørsmålet, dessuten var noen av de samiske tegnene falt ut i spørsmål 12. I purringen ble korrekturfeilene rettet opp ved at det ble lagt ved en ny versjon av den gjeldende siden i skjemaet. Når det gjaldt nyanseforskjellene kunne vi, i samarbeid med Norsk Gallup Institutt, ved gjennomgang av innkomne skjema ikke se at dette hadde påvirket svarene.

Skjemaet skulle også vært sendt ut på sørsamisk, men våre tidsrammer for oversettelse var altfor knappe for sørsamiske tolker. Dette ble forklart med at ingen av oversetterne³⁸ var heltidsansatte språkkonsulenter, og med at oversettelsesarbeidet fra norsk til sørsamisk var vanskeligere og mer tidkrevende enn til de andre samiske språkene fordi språket "mangler" en rekke nyord og formuleringer.

Mye tid og penger ble brukt på oversettelsene, og derfor er det også interessant å se på svarfordelingen på språk. Det kom inn 777 svar på norsk, 146 på nordsamisk og 7 svar på lulesamisk. Det er derfor mye som tyder på at vårt valg om å ikke vente på

---

³⁷ Vedlegg 3.1., 3.2., 3.3.

³⁸ Liste over sørsamiske oversettere ble hentet inn fra Samisk språkråd.

det sørsamiske skjemaet kan forsvares både økonomisk³⁹ og tidsmessig, ettersom det var så vanskelig å få folk til å oversette sør- og lulesamisk på kort varsel at dette forsinket utsendelsen av skjemaene med flere uker.

De første analysene av materialet og rapportering i tabellform hadde Gallup ansvaret for, men en del videre bearbeiding er foretatt av prosjektassistenter og prosjektleder. Analysene er foretatt ved hjelp av statistikkprogrammet SPSS (Statistical Package for the Social Sciences), og resultatene er presentert i tabeller og figurer. Tolkning av materialet og utskrift av rapporten er foretatt av prosjektleder. Resultatene er kommentert i kapittel 4.

Innholdsanalysene

I mandatet lå det ønsket både om en *oversikt* over innholdet i samiske medier, og over hvordan saker som berører samiske forhold er representert i ikke-samiske medier. For å svare på disse spørsmålene, har vi foretatt analyser av innholdet i presse, radio og TV. Problemstillingene for de to undersøkelsene, altså av innholdet i samiske og ikke-samiske medier var ulike, og analysene er derfor foretatt på forskjellige måter. Av effektivitetshensyn har vi likevel brukt relativt like teknikker, men disse er tilpasset ulike formål. Analysen av de samiske mediene skulle gi en oversikt over innholdet i mediene som er spesifikt rettet mot den samiske befolkningen. Analysene av ikke-samiske medier hadde som formål å gi et *bilde av omfang og utvalg av samiske saker* i medier som ikke er spesielt rettet mot samene som målgruppe.

For enkelthets skyld ble analysene av de ikke-samiske mediene foretatt først, og teknikken ble siden tilpasset til de samiske mediene. I og med at målet var å komme fram til oversikter, og ikke gi dyptpløyende analyser av tekstenes innhold, har vi brukt enkle kategoriseringer av type artikler/oppslag/saker, saksområder, aktører som er omtalt o.l. I de følgende avsnittene er det redegjort mer detaljert for hvordan analysene er foretatt.

---

³⁹ Oversettelsen til nordsamisk ble ikke betalt av prosjektet, men ble belastet oppdragsgiver gjennom at oversetteren arbeidet i Sametingets administrasjon. Oversettelsen til lulesamisk kostet 8.000 kroner, og vi har grunn til å tro at en oversettelse til sørsamisk ville ha kostet det samme om ikke mer.

Innholdsanalyse av ikke-samiske medier

For å få et bilde av hvordan ikke-samiske medier dekket samiske saker, ble det gjennomført en bredt anlagt innholdsanalyse, der både lokale, regionale og nasjonale medier var representert. Vi valgte ut 19 aviser fra seks fylker: Finnmark, Troms, Nordland, Nord- og Sør-Trøndelag, samt Oslo.⁴⁰ I tillegg ble NRKs regionale nyhetssendinger i fjernsynet for Nordland, Troms og Finnmark, *Nordnytt*, og for Nord- og Sør-Trøndelag, *Midtnytt*, samt NRK1 og TV2s hovednyhetssendinger tatt med i utvalget. De aktuelle avisutgavene og fjernsynssendingene utgjør *analyseenheterne* i denne delen av undersøkelsen. Innholdet i disse mediene ble analysert i uke 8 og uke 10 vinteren 1999.

Utvalget av aviser omfatter lokalaviser som dekker kommuner der a) vi vet ut fra manntallet og andre kilder at det finnes en relativt stor samisk befolkning; b) er omfattet av Samisk næringsråds virkeområde. I tillegg er regionavisene *Nordlys*, *Adresseavisen* og *Aftenposten*⁴¹ tatt med, mens vi har utelatt riksavisene *VG* og *Dagbladet*.

De to ukene i analyseperioden ble ikke valgt tilfeldig: Vi valgte to uker der vi kunne forvente ulik mengde dekning av samiske saker. I den første uken hadde Sametinget en av sine fire årlige plenumssamlinger, og vi antok at denne begivenheten ville forårsake mediedekning i medier som vanligvis ikke dekket samiske forhold. I den andre uken var ingen slike begivenheter forhåndsannonsert, og derfor regnet vi med at det som ble dekket i denne uken ville være et uttrykk for "normaltilstanden". Det viste seg imidlertid at periodene skilte seg lite fra hverandre.

Kodeenheterne var artikler eller oppslag i aviser eller fjernsynsnyheter. Disse kunne relativt greit avgrenses. Kun saker som omhandler samiske forhold er kodet, og det er derfor ikke mulig ut fra denne analysen å si noe om hvor stor andelen av samiske saker er i forhold til mediens totale dekning i den perioden vi har undersøkt. Vi kan imidlertid si en del om hvilke medier som ser ut til å ha en rutinemessig dekning av samiske forhold, og hvilke som ikke har det.

---

⁴⁰ Liste over avisene finnes som vedlegg 4.

⁴¹ Aftenpostens søndagsutgave er utelatt fordi ingen av de andre avisene hadde søndagsutgave.

Det vanskeligste punktet i dette arbeidet var å finne fram til hva som kvalifiserte som "samiske saker". I kommuner med samisk befolkning vil for eksempel medieomtale av vedtak i kommunestyret eller en konsert på kulturhuset kunne kvalifisere som omtale av samiske saksforhold, fordi kommunale beslutninger har konsekvenser for den samiske befolkningen. Ulempen med å velge en så bred definisjon, var at omtrent alt stoffet i lokalavisene kunne vært definert som omtale av samiske forhold, noe som ville vært klart urimelig. For å kunne gjennomføre undersøkelsen var det derfor nødvendig å finne et "inngangskriterium" som skilte mellom saker som omhandlet samisk samfunnsliv, kultur, politikk eller lignende og saker som omhandlet andre forhold.

Inngangskriteriet for å kode en enhet, altså en artikkel eller annet stoff i avisene som "samisk sak", var at enheten måtte omhandle -- i noen grad -- samiske forhold, altså at saken spesifikt handlet om samisk næringsliv, kultur, politikk eller annet, og at dette gikk fram av sammenhengen saken ble presentert i. At enheten skulle omhandle samiske forhold "i noen grad" betyr at en enkel referanse ikke var nok, men at det/de samiske forhold heller ikke behøver å være hovedpoenget.⁴²

Etter at inngangskriteriet var fastlagt ble sakene klassifisert etter form (f.eks. hovedsak, undersak), tema (f.eks. økonomi, kultur, næring) og omtalte aktører (f.eks. sametingsrepresentanter, politiske partier).⁴³ Denne klassifiseringen er rent kvantitativ og datamaterialet ble analysert ved hjelp av statistikkprogrammet SPSS. Resultatene av analysen er diskutert i kapittel 5. For å gi en mer fullstendig analyse har vi kombinert den kvantitative analysen med en kvalitativ drøfting av en del eksempler på hvordan samiske forhold omtales i avisene.

Fjernsynsnyhetene ble analysert på samme måte som avisene, men ettersom det var mange færre "treff" kunne selve analysene gjøres enklere. Det var relativt få programmer og kun nyhetsinnslag. Innslagene kunne derfor relativt greitt beskrives og klassifiseres. Vi har kategorisert innholdet etter tema og aktører, samt gitt et bilde av hvor stor andel av sakene som omhandlet samiske forhold utgjør av det samlede antall innslag i disse sendingene.

---

⁴² Kodebok for ikke-samiske medier finnes som vedlegg 5.

⁴³ Kodeskjema for ikke-samiske medier finnes som vedlegg 6.

Innholdsanalyse av samiske medier

Utvalget av de samiske mediene ble foretatt ut fra følgende kriterier: Vi tok med avisene som får pressestøtte som samiske aviser, altså *Áššu*, *Min Áigi* og *Ságat*. I tillegg er programflaten i *NRK Sámi Radio* analysert. Innholdet i disse mediene er relativt grovt klassifisert med det formål å gi en oversikt over hva slags saker disse mediene dekker. Analysene av avisene og radioen måtte imidlertid gjøres på ulik måte.

Fordi avisene er fådagersaviser har vi analysert alle utgavene i seks utvalgte uker. Det ble utarbeidet et eget kodeskjema for disse avisene fordi problemstillingen som styrte denne analysen var ulik den foregående.⁴⁴ For analysen av disse avisene var det ikke nødvendig å definere et inngangskriterium ettersom *alt stoff* i avisene med unntak av enquirer av typen "5 på gata", og ikke-redaksjonelt stoff som annonser, kunngjøringer og oversiktene over radio- og TV-programmer, er kodet.

Dette er en arbeidskrevende metode, men har den fordelen at den gir et pålitelig bilde av avisenes stoffprioriteringer. På samme måte som for de norske avisene er stoffet klassifisert etter form, tema og aktører, og i forhold til hvor sakene har sin opprinnelse (geografisk område). Klassifiseringen av stoffet er gjort på samme måte for alle tre avisene, men slik at *Ságat* er kodet av prosjektets norskspråklige medarbeidere og *Min Áigi* og *Áššu* av den samiskspråklige.

Ulempene ved denne metoden er at den prioriterer bredde framfor dybde. Fordi datamengden er så stor, var det ikke mulig å gå inn på spørsmål som vinkling av stoffet, kildebruk, språk og andre temaer som ville forutsatt en grundigere analyse av hver artikkel, spesielt nyhetssakene. Vi har likevel forsøkt å bøte på denne mangelen ved å beskrive de ulike stoffkategoriene ganske utfyllende. Resultatene fra analysen er diskutert i kapittel 3.

Sendingene i *NRK Sámi Radio* er omfattende og av den grunn umulig å analysere i sin helhet. Det er derfor gjort en rekke valg med hensyn til hvordan innholdet best kunne representeres. I programflatebeskrivelsen er det lagt vekt på å få fram programtyper, programtilbudets sammensetning og tilbud til ulike grupper innenfor det samiske samfunnet. Underveis i prosjektet gikk vi bort fra tanken om å analysere

---

⁴⁴ Kodebok og kodeskjema for samiske medier finnes som vedlegg 7 og 8.

to uker av hovednyhetssendingene innslag for innslag. Det var flere årsaker til dette. En av de viktigste var at det viste seg umulig å få kopi av sendeskjemaene for hver sending. Disse blir ikke pliktavlevert til Audiovisuelt arkiv, og *NRK Sámi Radio* ville heller ikke utlevere dette underlagsmaterialet. Dermed satt vi igjen med flere timer opptak uten mulighet til en gang å grovsortere på forhånd. En annen og like viktig årsak, er at nyhetssendingene bare representerer en relativt liten andel (16% i 1999) av *NRK Sámi Radios* sendinger. En analyse av nyhetene ville derfor ikke gitt et fyldestgjørende bilde av programtilbudet.

Vi har i stedet nøye gått gjennom radioens programoversikter for samme periode som for avisene, og ut fra disse foretatt en programflateanalyse. Vi har også hentet inn statistikk fra NRKs allmennkringkastingsregnskap for 1998 og 1999, og brukt andre tilgjengelige kilder samt intervju med direktøren for *NRK Sámi Radio* for å få et så godt bilde av radioens programmer som mulig. Supplert med resultater fra lytterundersøkelser foretatt både på oppdrag av NRK og *NRK Sámi Radio*, og med våre egne lyttertall, gir disse dataene et godt bilde både av radioens tilbud og hvordan det blir mottatt.

Informantintervjuer og dokumentanalyse

For å kunne beskrive rammevilkårene som de samiske mediene arbeider under, som formålet var med delprosjekt 4, har vi foretatt intervjuer med sentrale aktører i samiske medier.⁴⁵ Redaktørene i *Min Áigi* og *Áššu* og redaksjonssekretæren i *Sáгат* er intervjuet om avisenes generelle arbeidsforhold og journalistiske profil, det samme er sameradiosjefen. Disse intervjuene ble foretatt i Karasjok, bortsett fra et av intervjuene som måtte tas på telefon. I tillegg har vi hatt samtaler med representanter for nærradioen i Kautokeino, GLR, fordi nærradioen har ganske omfattende dekning av Karasjok og Kautokeino, samt at den sender i Oslo. Dermed supplerer radioen i dette området de samiske avisene og *NRK Sámi Radio*. Fra 1.12.1999 produserer GLR en nyhetssending for P4 som sendes til hele landet på hverdager.

Prosjektleder har også hatt møter med avisseksjonen i SÁLAS, den samiske forlegger- og avisforeningen, der disponentene i de tre samiske avisene møtte. I tillegg har prosjektleder hatt separate møter med disponentene i *Min Áigi* og *Áššu* og

---

⁴⁵ Intervjuguide finnes som vedlegg 9.

styreleder for Áššu, etter initiativ fra disse.⁴⁶ Intervjuobjektene har fått direkte sitater til gjennomlesing og godkjenning før rapporten ble trykket.

Informasjonen som er framkommet i intervjuer og møter er behandlet etter kildekritiske metoder, dvs. at opplysninger så langt som mulig er sjekket og kryssjekket mot andre kilder, som skriftlig dokumentasjon, andre intervjuer og offentlige dokumenter. Informasjon og opplysninger er også hentet inn fra Audiovisuelt produksjonsfond, Statens medieforvaltning, statsbudsjettet og en rekke andre offentlige kilder, de fleste tilgjengelige på regjeringens og statsforvaltningens nettsted, ODIN (<http://odin.dep.no>).

Avslutning

Som det framgår av dette kapitlet, er det brukt flere metoder for å samle inn og analysere det nødvendige datamaterialet. Vi har redegjort for disse, og så langt som mulig også pekt på problemer og svakheter ved de ulike framgangsmåtene. Styrken i prosjektet er imidlertid at resultatene framkommer ved bruk av mange og ulike datasett, og at resultatene fra de ulike delprosjektene trekker i samme retning.

---

⁴⁶ Oversikt over intervjuer og informantsamtaler finnes i vedlegg 10.

Kapittel 3 Samiske medier: Innhold, mål og struktur

Ifølge de skriftlige kildene til den samiske mediehistorien har mediene i Sápmi vært gjenstand for heftig debatt så lenge de har vært til. Som drøftet i kapittel 1 har språk, samepolitisk ståsted og målsettinger vært gjennomgående tema i hele mediehistorien. Også de siste årene finner vi en rekke eksempler på hvor omstridt definisjonen av og spørsmålet om hva som skal være samiske mediers oppgaver i det samiske samfunnet, er.

Debatten om samiske medier handler i sin grunn om hvordan samisk kultur, samfunn og identitet skal kommuniseres, presenteres og representeres av samiske medier i og utenfor det samiske samfunnet. Spørsmålet om identitet er kontroversielt i de fleste samfunn, men konsekvensene av den lange fornuksperioden i form av konflikter om språk og politikk, har sannsynligvis gitt spørsmålet om hva samisk identitet er ekstra sprengkraft.

Den omfattende moderniseringen som det samiske samfunnet er i ferd med å gjennomgå, bidrar også til at konfliktnivået øker. Flere av våre kilder peker på at medienes rolle er blitt mer motsetningsfylt, fordi samiske medier møter krav om å være samfunnsbyggende og kulturbevarende samtidig som de skal være kritiske og overvåkende. Disse rollene er ikke nødvendigvis lette å forene i medier, og spesielt ikke innenfor et så lite samfunn som det samiske.

Forholdet mellom det samiske og norske samfunnet er også blitt mer komplekst, ettersom samene har fått status og anerkjennelse som urfolk og minoritet med krav på spesielle rettigheter. De siste årene er temperaturen økt i debatten om samiske rettigheter til land og vann, og det er mer fokus på spørsmålet om kulturelle rettigheter både nasjonalt og internasjonalt (Oskal 1999, Broderstad 2000, Mörkenstam 1999). I dette bildet er spørsmålet om medienes betydning helt sentralt.

Disse problemstillingene danner utgangspunktet for analysene i dette kapitlet.

Kapitlet er bygget opp rundt analyser av flere typer av data. Den første er innholdsanalysene av innholdet i *Áššu*, *Min Áigi* og *Ságat*. Selv om den bare må ses på som en grovklassifisering, gir analysen et bilde av hvilke stoffkategorier de ulike mediene prioriterer, hvor stoffet hentes fra og hvem som representeres.

Undersøkelsen gir en oversikt over hvilke stoff- og programtyper som prioriteres av de ulike avisene, og dermed av hva som tolkes som samisk nyhetsstoff av

journalister og redaksjoner. Vi har også analysert intervjuene med de redaksjonelt og administrativt ansvarlige for *Áššu*, *Min Áigi*, og *Ságat*. I intervjuene forteller de redaksjonelle medarbeiderne om sine prioriteringer og hvordan de definerer hva som er mediets hovedmål. Intervjuene gir også opplysninger om hvordan redaktørene oppfatter medienes roller i samfunnet, og hvordan de selv vurderer at de utfører de oppgaver de har påtatt seg.

Vi har ikke innholdsanalysert andre medier enn avisene, men vi omtaler kort den samiske mediestrukturen mot slutten av kapitlet. I tillegg til analysene av datamaterialet som er samlet inn spesifikt for denne undersøkelsen, bygger kapitlet på sekundærkilder for å belyse den samiske debatten om medienes virkemåte. Sekundærkildene finnes i form av eksisterende litteratur om samiske medier, medieoppslag om medier, strategidokumenter og lignende.

NRK Sámi Radios programmer er som nevnt beskrevet ved en programflateanalyse. I analysen har vi også hentet inn andre data, som intervju med sjefen for *NRK Sámi Radio*, interne NRK-dokumenter og NRKs nettsider.⁴⁷ Vi har kort omtalt fjernsynstilbudet, og ikke berørt samisk filmproduksjon og filmtilbud, ettersom prosjektet først og fremst har vært konsentrert om nyhetsmedienes samiske tilbud.

Innholdsanalyser av avisene: Likheter og forskjeller

Áššu ble grunnlagt i 1993 og kommer ut i Kautokeino to dager i uka. I vår undersøkelsesperiode kom den ut onsdag og fredag, men fra 2000 har tirsdag erstattet onsdag som utgivelsesdag. Avisa hadde i 1999 et godkjent opplag på 963.⁴⁸ Den kommer ut på nordsamisk, men gir av og til ut bilag med både samisk og norsk tekst. Hver utgave er 16 sider i snitt, og av disse er ca 14 redaksjonelt stoff. Avisa har et visst redaksjonelt samarbeid på tvers av grensene, og innledet blant annet samarbeid med en avis på russisk side i februar 1999.

Min Áigi er lokalisert til Karasjok, og har også to utgaver hver uke, onsdag og fredag. Avisa ble, som *Áššu*, grunnlagt i 1993 og er en direkte etterfølger av *Sámi Áigi* i den forstand at *Min Áigi* kjøpte konkursboet og driftsmidlene etter den konkursrammede forløperen. I motsetning til *Áššu* og *Ságat* står *Min Áigi* bare som medlem av SÁLAS, og ikke av Norske Avisers Landsforening (NAL) eller Landslaget for lokalaviser

---

⁴⁷ De aktuelle sidene finnes på <http://www.nrk.no> og <http://www.saamiweb.org>.

(LLA). Opplaget for *Min Áigi* er derfor ikke offentlig, men avisen oppgir et opplag på 963 i 1999. Språket i avisa er nordsamisk, og sidetallet er omtrent det samme som for *Áššu*.

Ságat kommer ut tre dager hver uke i Lakselv (tirsdag, torsdag og lørdag). Avisa ble startet i 1956, og er i dag den eldste av de tre samiske avisene. Hovedspråket er norsk, men avisa har en fast spalte på lulesamisk og trykker også enkelte artikler eller saker på nordsamisk. Den gis ut med omtrent samme sidetall som de to samiskspråklige, men opplaget er betydelig høyere, 2317 i 1999.

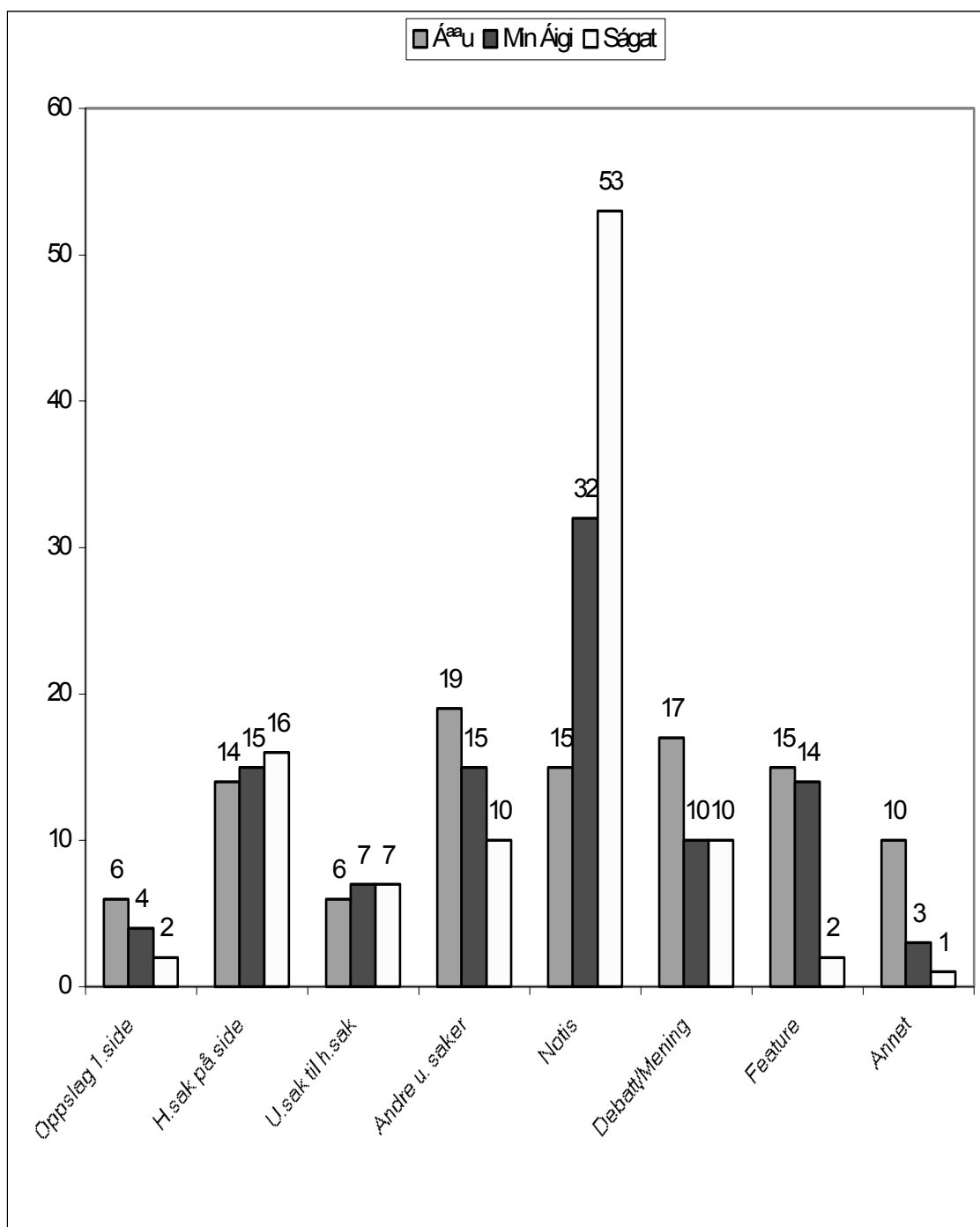
Kapittel 1 beskrev forskjeller og likheter mellom *Áššu*, *Min Áigi* og *Ságat* med utgangspunkt i den samiske mediehistorien. Den vesentligste forskjellen er selvsagt at *Áššu* og *Min Áigi* i all hovedsak kommer ut på nordsamisk, med bare enkelte notiser eller annonser på norsk. Avisene har i tillegg ulik utgivelsesfrekvens, *Áššu* og *Min Áigi* er to-dagers aviser, mens *Ságat* er tre-dagers avis. Blant annet av denne årsaken, er det langt flere saker fra *Ságat* enn fra de andre to avisene i vårt materiale, 916 mot henholdsvis 212 for *Áššu* og 316 fra *Min Áigi*. Forskjellene i antall skyldes også at avisene har svært ulikt antall saker per utgivelse: Gjennomsnittlig har *Áššu* 18 artikler per utgave, *Min Áigi* 24 og *Ságat* 54. Det er sannsynligvis både ulike redaksjonelle prioriteringer og ulike ressurser i avisene som forklarer disse forskjellene. I analysen benyttes derfor kun relative tall (prosentandeler), slik at forskjellene i absolutte tall jevnes ut.

En av hovedbegrunnelsene for at minoriteter bør ha egne medier, er at nyheter skal kunne produseres av og for dem nyhetene angår. Utvalg og formidlingsform blir ofte forskjellig om den ses fra et perspektiv innenfor i stedet for utenfor gruppen. I innholdsanalysen er det derfor lagt vekt på å kartlegge bredden i temaer, saksområder, dekningsområde og hvilke aktører som kommer til orde. Avisene gis ut i ulike kommuner, og dette påvirker naturlig nok også innholdet i avisene, ettersom befolkningssammensetning og næringsstruktur er forskjellige i de tre kommunene avisene kommer ut i. Selv om analysene ikke går i dybden, avdekker analysene hovedtrekk i hvordan avisen bidrar både til informasjon og til det samiske samfunnets "samtale med seg selv".

---

⁴⁸ Godkjente opplagstall finnes hos NAL <http://www.nal.no/>.

Allerede når vi ser på hvordan sakene formidles i de ulike avisene, ser vi forskjeller mellom dem. Som figur 3.1 viser er notisstoffet svært framtrødende i *Ságat*, mens *Áššu* har relativt lite av dette. *Ságat* har på den andre siden lite featurestoff i forhold til de to andre avisene. *Áššu* skiller seg ved å ha en høyere andel debatt- og meningsinnlegg enn både *Min Áigi* og *Ságat*. Utover dette er det ikke store forskjeller mellom de ulike avisene når det gjelder typer artikler.

Figur 3.1. Type artikler fordelt på aviser. Prosent.

Hva skriver avisene om?

De tre avisene har nokså forskjellig profil, noe som delvis samsvarer med det representantene for redaksjonen ga uttrykk for da vi spurte om hvilke målsettinger som var mest sentrale for redaksjonenes arbeid. De to samiskspråklige avisene skilte seg på dette punktet fra *Ságat*, ettersom begge redaktørene framhevet at de hadde et språk- og kulturpolitisk program ved siden av å være nyhetsmedier:

*Avisa skal både være en nyhetskanal og informasjonskilde for det samiske folket, og den skal være en "språkmedarbeider" som bidrar til at folk blir vant med å lese nyheter på samisk. I praksis er disse to målsettingene likestilte: Vi jobber bevisst med språket, og samtidig bidrar vi til å bygge opp det samiske samfunnet. Nyhetsformidlingen har teoretisk sett første prioritet, men dette stemmer ikke alltid i praksis (telefonintervju med Håkon Isak Vars, redaktør i *Áššu*, 13.10.99).*

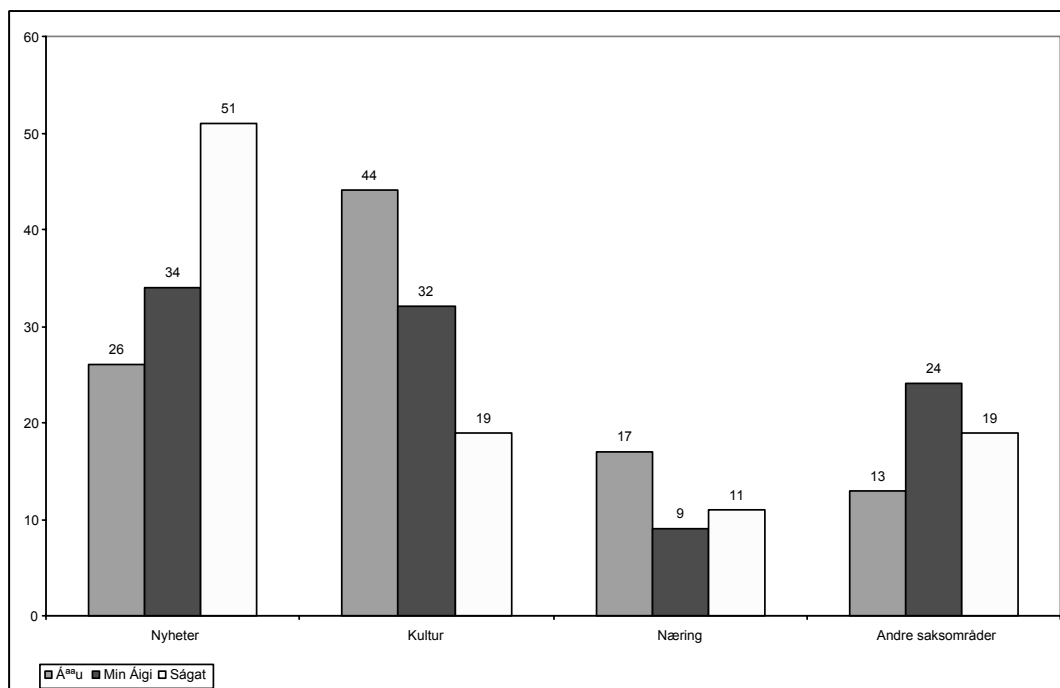
*Hovedmålet er å være en kritisk samisk nyhetsavis. Vi skal ta opp saker fra hele det samiske området. Vi skal også være en kunnskapsbærer i forhold til språket – vi holder språket i live, og bevarer det. Vi skal flytte det muntlige språket inn i det skriftlige. Vi har altså et dobbelt program, noe som også fører til at samiskspråklige journalister gjør en "større" jobb enn det norskspråklige journalister gjør (intervju med Ann-Irene Buljo, redaktør i *Min Áigi*, 29.9.1999).*

Disse "doble målsettingene" har sannsynligvis innflytelse på innholdet, og kan forklare noen av forskjellene mellom *Áššu* og *Min Áigi* på den ene sida og *Ságat* på den andre. *Ságat* kommer i all hovedsak ut på norsk, men har fast lulesamisk spalte. Avisen trykker også enkelte ting på nordsamisk, men kun sporadisk. Om avisas mål sier redaksjonssekretæren:

*Det er å informere om det som foregår i hele det samiske bosettingsområdet. Avisen skal være et tilbud til de mange samer som ikke snakker eller leser samisk, og til ikke-samer som er interessert i samepolitikk. (---) *Ságat* verken vil eller kan være en tredje samiskspråklige avis (intervju med Oddgeir Johansen, redaksjonssekretær i *Ságat*, 26.9.1999).*

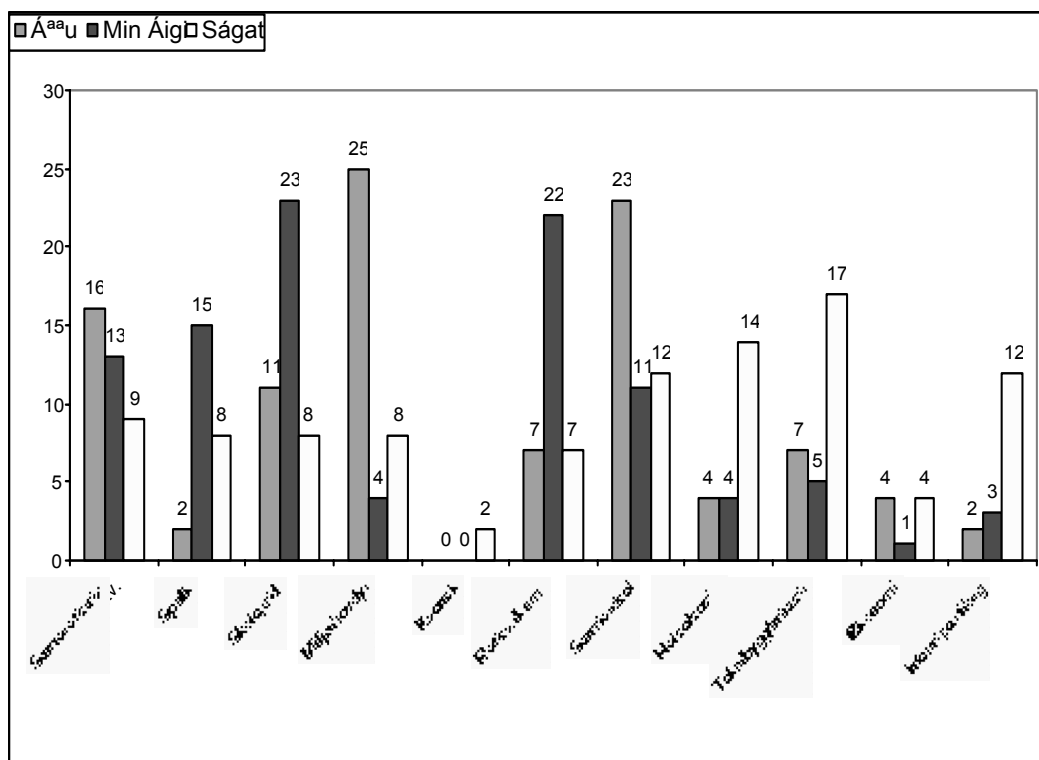
I den første grovklassifiseringen av innholdet finner vi også markerte forskjeller mellom avisene, som delvis reflekterer de ulike "formålsparagrafene". *Ságat* har f.eks. 51% "nyheter" (figur 3.2.), noe som svarer bra til redaksjonssekretærens prioriteringer:

*Vår jobb er å skrive om samiske saker – vi er til for det, og får statsstøtte for det. Men vi skal også skrive om det som rører seg i de samiske områder: Et kommunestyrevedtak her i området berører jo alltid mange samer. Dekningen av Sametinget handler alltid om samiske saker, men et kommunestyrevedtak i Nesseby kan også klassifiseres slik (intervju med Oddgeir Johansen, redaksjonssekretær i *Ságat*, 26.9.1999).*

Figur 3.2. Fordeling av stoff på hovedkategorier. Prosent.

Ut fra den første oversikten i figur 3.2 kan vi stikkordsmessig betegne *Ásþu* som *kulturavisen* og *Ságat* som *nyhetsavisen*. *Min Áigi* er vanskeligere å sette i bås: Den har omtrent like andeler nyhets- og kulturstoff, og en stor andel stoff som ikke faller innenfor noen av hovedkategoriene. *Min Áigi* er den minst tematisk profilerte avisen, ettersom den ikke dekker noe saksområde spesielt, men har et breiere spekter av saker enn de to andre.

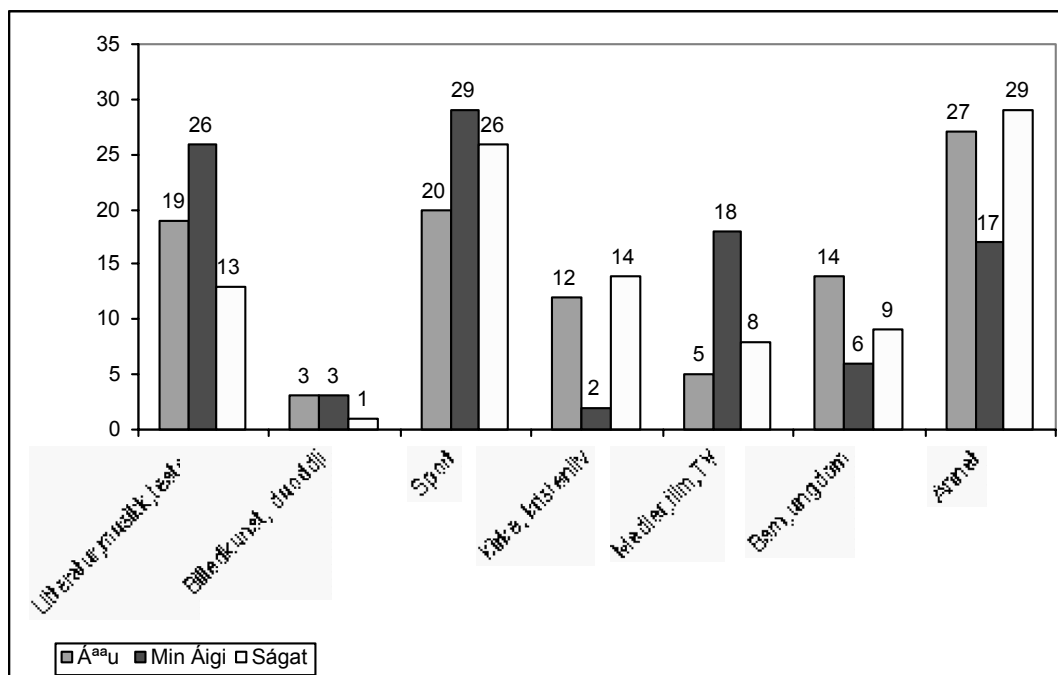
Figur 3.3. Nyheter fordelt på tema per avis. Prosent.

I figur 3.3. er nyhetsstoffet brutt ned på undertema, noe som avdekker både likheter og forskjeller mellom avisene. For det første ser vi at stoff om Samerettsutvalgets innstilling er mindre framtrepende i de samiske avisene enn det er i de norske (se kapittel 5), selv om det må beskrives som et viktig saksområde som alle avisene dekker. De samiske avisene dekker naturlig nok både sine lokalsamfunn og det samiske samfunnet i større bredde enn de norske mediene. Samtidig ser vi også at de tre avisene prioriterer til dels forskjellig.

Áššu skriver mye om miljø og rovdyn, som er et sentralt tema for reindriftsnæringen, og har mye stoff om samferdsel, først og fremst om nedleggingen av postkontoret i MáŦe. *Min Áigi* er avisen for språkspørsmål, skole og utdanningsstoff, samt at den er alene om å prioritere kriminalstoffet. I kategorien for kriminalstoff har vi plassert alle oppslag om prostitusjon i Tana, et saksfelt *Min Áigi* har hatt omfattende dekning av. *Ságat* er minst tematisk konsentrert, men har sin styrke på det typiske kommunalstoffet (helse/sosial, teknisk/bygg, samferdsel), samt at avisa har en relativt sett stor andel saker fra partier og organisasjoners indre liv. Ingen av disse saksområdene prioriteres høyt av de to samiskspråklige avisene.

Áššu utpekte seg í figur 3.2. með á ha 44% kulturstoff, noe som også framheves fra redaktørens side:

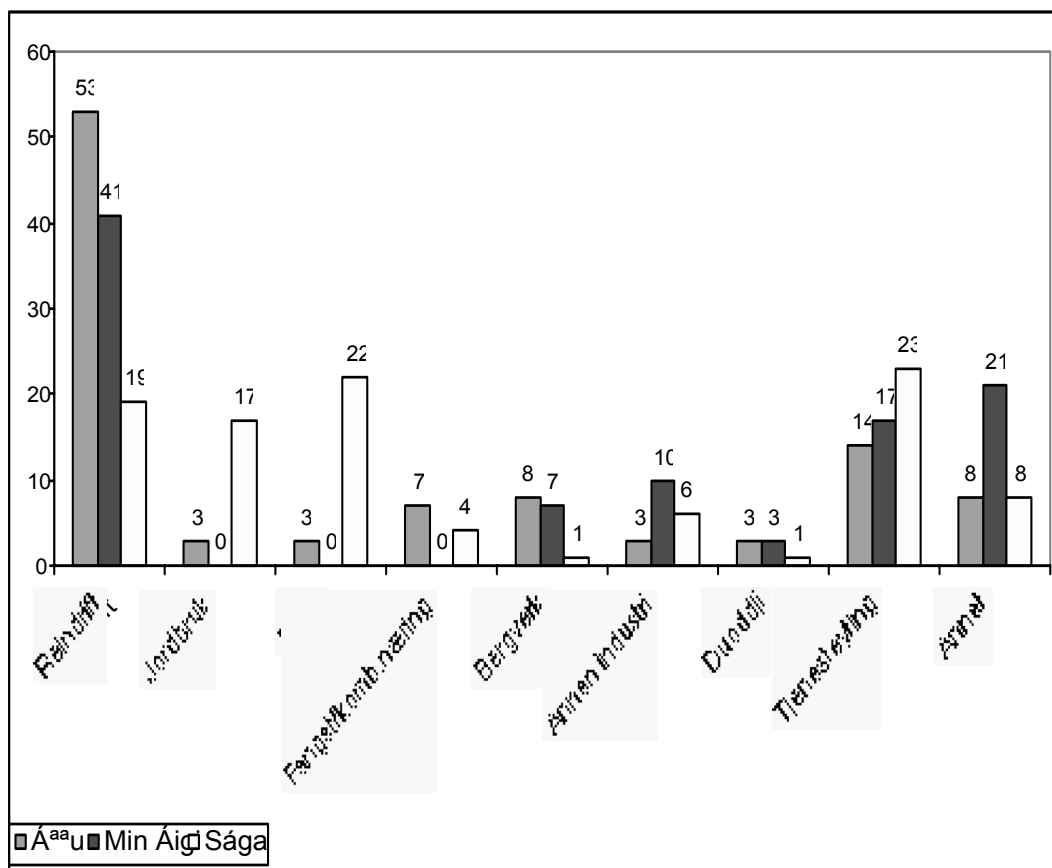
Vi skal bidra til å ta vare på samiske tradisjoner, spesielt gjennom kulturstoffet. Vi trykker bl.a. gamle sagn og forsøker med det å holde i hevd gamle fortellertradisjoner og fortellinger som de gamle kan. Vi prioriterer kulturstoffet veldig høyt. Áššu var i utgangspunktet en kulturavis, men det ble etter hvert etterspørsel etter nyheter. I dag regner vi oss som en aktualitetsavis (telefonintervju med Håkon Isak Vars, redaktør i Áššu, 13.10.1999).

Figur 3.4. Kulturstoffet fordelt på undertema per avis. Prosent.

Når vi fordeler kulturstoffet på undertema (figur 3.4.), kommer denne prioriteringen fram, både i at litteratur, musikk og teater har en relativt høy andel, men også i "annet" kategorien som rommer opptrykk av sagn og eventyr. Áššu skriver noe mindre om sport enn de to andre avisene, men har mer stoff om og for barn og ungdom, blant annet fordi avisa har egen barne- og ungdomsside i hvert nummer. *Min Áigi* har den høyeste andelen av sitt kulturstoff i kategorien for litteratur, musikk og teater, og avisen skriver også relativt sett mer om sport og medier enn de to andre. Bortsett fra sporten som prioriteres høyt, ligner *Ságats* kulturdekning mest på *Áššus*, med en høy andel saker som ikke faller inn under noe bestemt tema, relativt mye om kirke og kristenliv, og en viss dekning av barne- og ungdomsstoff.

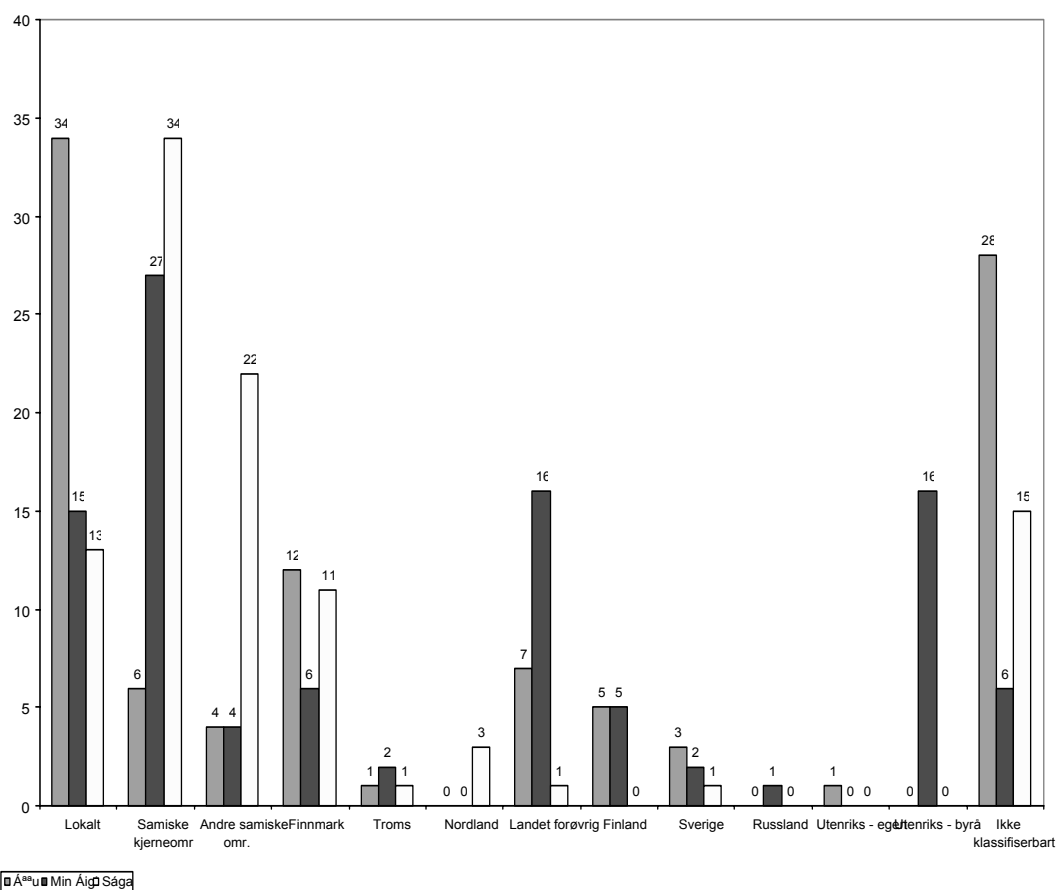

Figur 3.5. Næringslivsstoffet fordelt på undertema per avis. Prosent.

Et annet særtrekk som kom fram i figur 3.2. ovenfor, er at Ááá har mer næringslivsstoff (17%) enn de to andre, noe som i hovedsak skyldes at stoff om reindrift vies mye plass i avisa. Reindriftsspørsmål dominerer næringslivsstoffet i avisen, og andre primærnæringer vies bare sporadisk interesse. *Min Áigi* har bare 9% næringslivsstoff, men prioriterer på samme måte som Ááá i forhold til primærnæringerne. Tatt i betraktning at både Kautokeino og Karasjok er samiske kommuner der det både drives reindrift og jordbruk, har avisene svært ujevn fordeling av primærnæringsstoffet. Bare *Ságat* har en noe jevnere fordeling mellom reindrift, jordbruk og fiske, men avisen dekker også flere kommuner i sjø- og fjordsamiske områder (se figur 3.6 nedenfor), noe de andre avisene gjør i mindre grad. Ááá og *Min Aigi* har en viss dekning av bergverk, som er et omstridt samepolitisk tema knyttet til forvaltningen av grunnen i Finnmark, mens ingen av avisene hadde særlig dekning av en typisk samisk næring som duoddji. Om dette skyldes prioritering fra avisenes side eller at det faktisk er lite å skrive om, er vanskelig å svare på.

Hvor hentes stoffet fra?

Vårt materiale støtter langt på vei redaksjonenes egne oppfatninger om avisenes sterke og svake sider. Figur 3.3. viser fordelingen av stoff i avisene på geografisk område. Lokalstoff er definert som stoff som omhandler avisenes utgiverkommune, mens 'samisk kjerneområde' henviser til stoff som omhandler kommunene Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger eller Tana. 'Andre samiske områder' viser til saker hentet fra det samiske området utenfor Indre Finnmark, altså Kyst-Finnmark, Troms og Nordland, samt sørsameområdet, der sakene ikke gjelder administrative områder som kommune, fylke, eller staten.⁴⁹ Saker som omhandler fylkene Finnmark, Troms og Nordland eller landet for øvrig er skilt ut som egne kategorier. Saker som er hentet fra Sverige eller Finland er ikke nærmere geografisk avgrenset, og annet utenriksstoff er kun klassifisert etter om det er egenprodusert eller hentet fra NTB, IPS eller andre nyhetsbyråer.

Figur 3.6 Fordeling av stoff som omhandler ulike geografiske områder i Áššu, Min Áigi og Sága. Prosent.

Figur 3.6. viser at alle tre avisene i større eller mindre grad ligner lokalaviser for noen få kommuner i Finnmark, og har konsentrert det meste av sin dekning til det samiske kjerneområdet. *Áššu* er den mest lokale avisen, ettersom 34% av alt stoff er hentet fra Kautokeino og avisen bare i minimal grad dekker andre samiske kommuner. Om den geografiske dekningen sier redaktøren:

*Áššu vil være en avis for hele Sápmi, men det realistiske er å dekke det nordsamiske området. I dag har vi en korrespondent i Karasjok, en frilanser i Kåfjord og fast samarbeid med Sápmelaš. Anslagsvis hentes 60% av stoffet fra Kautokeino og Karasjok, ca 25% fra andre samiske områder, og de resterende 15% fra svensk side. Vi må ha mest stoff fra der vi har mest abonnenter, men vi ønsker egentlig å skrive mer fra andre samiske områder (telefonintervju med Håkon Isak Vars, redaktør i *Áššu*, 13.10.1999).*

Ingen av anslagene stemte særlig godt for de seks ukene vi har analysert. Når vi ser nærmere på hvilke kommuner som dekkes, viser det seg at 40% av stoffet kommer fra Karasjok og Kautokeino, mens ikke mer enn 4% er fra andre samiske områder. Fra Sverige og Finland hentes henholdsvis 3% og 5% av alt stoff som trykkes i avisa (figur 3.2.).

Ságat utgjør det andre ytterpunktet, ettersom avisen ikke har mer enn 13% stoff hentet fra utgivelseskommunen Porsanger. *Ságat* har flest lesere og lokalkontor i Tana (se kapittel 4), og derfor har mye stoff fra nabokommunen (17%). *Ságat* har også en del stoff fra andre deler av det samiske kjerneområdet, som f.eks. Nesseby (8%) og Karasjok (6%), noe som til sammen gir avisen den mest omfattende redaksjonell dekningen av regionen som helhet. Ser vi på hvordan redaksjonen selv beskrev den geografiske målsettingen, finner vi at *Ságat* likevel ikke helt lever opp til sine egne mål:

*Det er dessuten en klar målsetting – en bevisst linje – å unngå å være en lokalavis. Dette får avisen tidvis reaksjoner på fra leserne som sier ifra om det blir for mye stoff fra et bestemt område, for eksempel Tana. Kanskje er balansen brukbar, kanskje ikke (intervju med Oddgeir Johansen, redaksjonssekretær i *Ságat*, 26.9.1999).*

Likevel dekker *Ságat* de samiske områdene utenfor Indre Finnmark bedre enn det noen av de andre avisene gjør. *Ságat* henter en relativt stor del av sitt stoff fra andre samiske områder (22%), mens de to samiskspråklige avisene ikke gjør det. Dette henger sammen med at *Ságat* har en korrespondent som dekker Nordre Nordland/Sør-Troms, noe de andre avisene ikke har. I tillegg omtales en del samiske

---

⁴⁹ For nærmere forklaring, se kodebok, vedlegg 7.

regioner og kommuner i notiser, ofte stoff hentet direkte fra kommunestyrereferater eller vedtak i andre kommunale organer.

Ingen av avisene dekker sørsameområdet annet enn helt sporadisk, og heller ikke samiske områder i Sverige, Finland og Russland gis omfattende dekning. *Min Áigi*s redaktør beskriver avisens dekningsområde slik:

Vi vil ikke være lokalavis, og vi tror heller ikke våre lesere oppfatter Min Áigi som en lokalavis, selv om vi dekker mer av det som skjer i Karasjok enn andre steder. En av grunnene til at det blir mye stoff fra Karasjok er selvfølgelig at Sametinget ligger her. Det er også en bevisst linje at vi dekker urfolksspørsmål gjennom å ta inn en del stoff fra IPS (intervju med Ann-Irene Buljo, redaktør i Min Áigi, 29.9.1999).

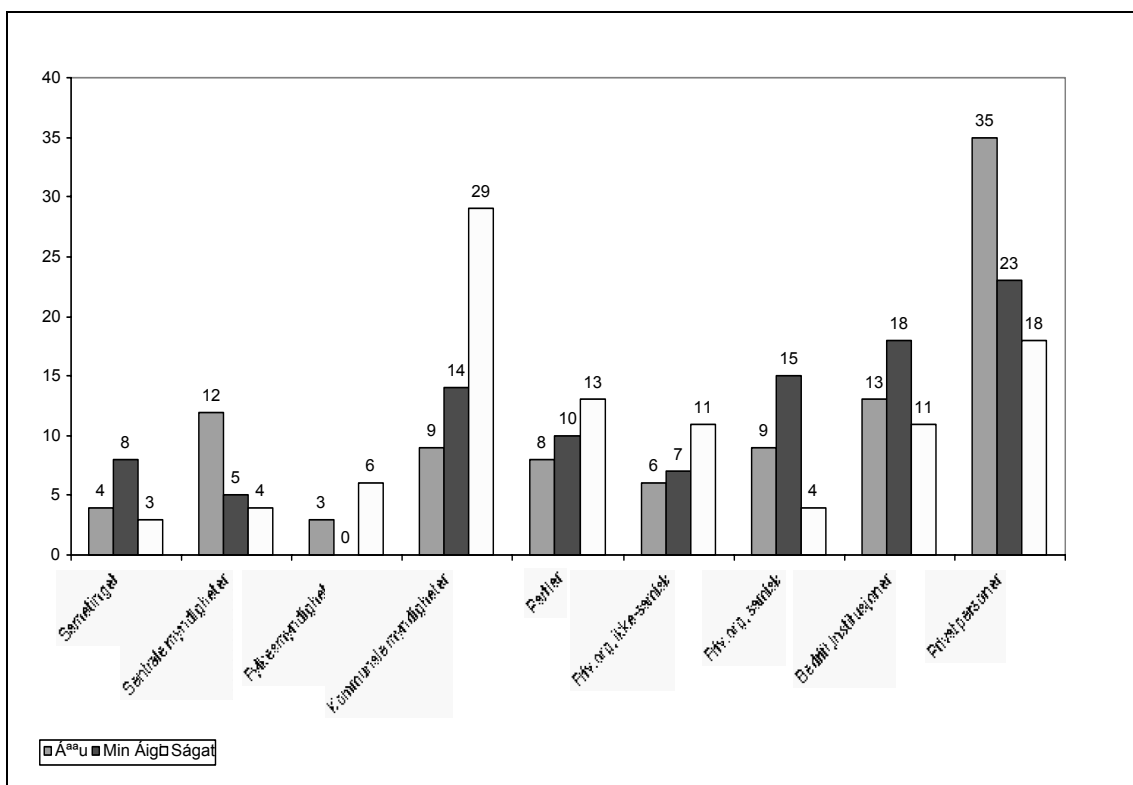
Min Áigi dekker også deler av det samiske kjerneområdet, Kautokeino (17%) og Tana (7%), i tillegg til utgivelseskommunen Karasjok, men har minimalt med stoff fra Porsanger og Nesseby. *Min Áigi* skiller seg imidlertid fra de andre avisene ved både å ha større dekning av andre deler av Norge, og ved å ha mye byråprodusert utenriksstoff (16%), som er en stoffkategori ingen av de andre avisene prioriterer. Dette er i tråd med redaksjonens egne prioriteringer.

Den manglende dekningen av hele det samiske området var et problem som ble framhevet av representanter for alle de samiske avisene. Manglende journalistiske ressurser og dårlig økonomi ble framhevet som hovedforklaringer på hvorfor de tre avisene i større eller mindre grad framstår som lokal- eller regionaviser for noen få kommuner i Indre Finnmark. En annen forklaring er sannsynligvis også at for *Áššu* og *Min Áigi* er språket en større barriere for å nå samer utenfor Indre Finnmark. Utenfor dette området er det færre samer som behersker samisk, og det er sannsynligvis mindre viktig for avisene å skrive om saker fra områder hvor de har få eller ingen lesere (se kapittel 4 for en analyse av mediebrukerne).

Hvem kommer til orde?

Sentralt i forståelsen av demokratiske samfunn, er at beslutninger blir tatt etter åpen og fri debatt mellom samfunnsborgerne. Selv om dette er et ideal, er det allment anerkjent at mediene er en sentral arena for samfunnsdebatten. Derfor er det et sentralt spørsmål hvem som kommer til orde i mediene, altså hvem som er kilder eller aktører i mediedebatten. Fra andre undersøkelser vet vi at høyt utdannede menn er sterkt overrepresentert som kilder og aktører, men i denne undersøkelsen

har vi lagt vekt på aktørenes organisatoriske og institusjonelle tilknytning og ikke sosiale bakgrunnsvariabler. Det betyr at vi ikke kan si noe om sosiale og kjønnsmessige skjevheter også forekommer i samisk presse, men vi kan si noe om representasjonen av organiserte interesser i forhold til hverandre og i forhold til representasjon av privatpersoner.

Figur 3.7. Omtale av aktører fordelt på avis. Prosent.⁵⁰

Figur 3.7. viser fordelingen av omtalen fordelt på de ulike avisene. Også på dette feltet ser vi markerte forskjeller. Áššu kan karakteriseres som "enkeltmenneskenes" avis. Hele 35% av artiklene i Áššu der det er mulig å klassifisere aktør, omtaler privatpersoner, mens tilsvarende tall er 23% i Min Áigi og 18% i Ságat. Áššu skriver imidlertid også mer om sentrale myndigheter enn de andre avisene. Dette skyldes sannsynligvis at avisen skriver mye om reindrift og reindriftspolitiske saker, der staten både er forhandlingsmotpart og har forvaltningsansvar.

Min Áigis særpreget er mindre klart enn Áššus, men avisen skriver, som redaktøren påpekte, noe mer om Sametinget og samiske organisasjoner og institusjoner enn de to andre avisene gjør. På dette grunnlaget kan avisen kanskje beskrives som en

⁵⁰ Artikler der det ikke er mulig å klassifisere aktøren er holdt utenfor analysen.

arena for samepolitisk debatt. Dette er også i tråd med redaktørens framheving av avisens rolle som uavhengig nyhetsavis for hele det samiske samfunnet. Avisen prioriterer samepolitikk, noe som også gjenspeiler seg i at den er en viktig kilde til informasjon om samepolitikk for leserne.

Sáogat heller i retning av å være *kommunalpolitikkers organ*, ettersom avisa skiller seg ut ved å ha et overordnet fokus på kommunale myndigheter som er sterkere enn det de to andre har. Dette viser seg også i at avisen skriver mer om politiske partier enn de to andre, noe som naturlig følger av fokuset på kommunalpolitikk og kommunale saker.

Tre aviser – tre profiler

Ut fra den grovklassifiseringen av innholdet vi har foretatt, framtrer de tre avisene som mer forskjellige enn forventet. Det som forener *Min Áigi* og *Áššu* er publiseringsspråket, mens de redaksjonelle prioriteringene på en rekke områder er forskjellige. Begge har trekk av lokalaviser, men *Áššu* ser ut til å rendyrke rollen som *samisk lokalavis*. *Áššu* dekker Kautokeino bedre enn *Min Áigi* dekker Karasjok, og trekker veksler på at den lokale næringsstrukturen er sterkt knyttet til reindrift. Avisen legger også stor vekt på å formidle den tradisjonelle samiske kulturarven gjennom å trykke litterære tekster, stoff for barn og en del historisk materiale. *Áššu* ser ut til å spesialisere seg på et lite spekter av saksområder knyttet til det lokalsamfunnet den kommer ut i, og de nærmeste områdene. Hovedproblemet for *Áššu* er at den kan bli for lokal og for tradisjonell til å være en mer allmenn samisk avis. Fordelen er at den har potensiale til å erobre det meste av sitt lokalmarked og dermed sikre seg en stabil abonnentmasse og bli attraktiv for lokale annonsører på grunn av høy husstandsdekning (Gustafsson, 1978).

Min Áigis redaksjonelle profil framstår som nesten diametralt motsatt av *Áššus*. Den prioriterer lokalstoffet lavere, og dyrker bredde framfor spesialisering ved å skrive "litt om alt". Den dekker et adskillig bredere spekter av saker enn de to andre avisene, deriblant nasjonale og internasjonale perspektiv som ikke er representert i *Áššu* og i liten grad i *Sáogat*. Ut fra det brede perspektivet har *Min Áigi* kanskje noe mer til felles med de såkalte "riksdekkende, meningsbærende avisene"⁵¹ ved at den så sterkt signaliserer at dekningen nettopp ikke er avgrenset til et snevert geografisk område,

men henvender seg til de som har en *interesse* knyttet til det samiske. Skal vi trekke det langt, framstår avisen som mer 'moderne' enn *Áššu* og til dels *Ságat*, i betydningen sekularisert og integrert i en større økonomisk og politisk sammenheng. Avisen dekker eksempelvis ikke kirke og kristenliv, til tross for at religionen står sterkt i store deler av det samiske samfunnet, også i Karasjok. Den gir også mindre oppmerksomhet til saker som omhandler tradisjonelle verdier, og bruker mer plass på å formidle internasjonale saksfelt og informasjon om urfolk i andre deler av verden.

Utfordringen for *Min Áigi* er å kombinere de to motstridende hensynene det er å være lokalavis i Karasjok og å skrive for en samepolitisk bevisst og internasjonalt orientert "interessegruppe". For å sikre annonseinntekter i den grad de finnes, er det viktig å ha en solid posisjon i lokalområdet, men med mye lokalstoff blir avisen mindre interessant for et bredt publikum. En orientering mot en geografisk spredt samisk lesermasse krever en klarere redaksjonell profilering og et helt annet abonnenttall enn det avisen har i dag for å få et økonomisk fundament. Det første steget for avisen, er sannsynligvis å definere hva som er dens reelle *marked*, altså avgjøre om den er en lokalavis eller en nisjeavis. Selv om avisen i begge tilfeller må ha støtte for å overleve, følger det ulike redaksjonelle og økonomiske strategivalg av denne beslutningen.

Ságat har til felles med *Áššu* at lokalavisprofilen er tydelig, men skiller seg fra den ved å dekke et langt større geografisk område. Den har til felles med *Min Aigi* at den dekker samepolitiske spørsmål, men *Ságat* prioriterer kommunale og lokale politiske saker høyere. *Ságats* fordel er åpenbart at den som norskspråklig avis har et større potensielt marked, og møter få eller ingen språkbarrierer utenfor Indre Finnmark. Stofftilfanget er også større fordi redaksjonen slipper å bruke ressurser på å oversette saker, men kan "klippe" direkte fra møter, intervjuer og pressekonferanser. Avisen har 2-3 ganger så mange saker per utgivelse enn de to andre avisene, og det er dermed større mulighet for at flere kan finne "sin" nyhet enn i de andre avisene. Likevel sliter også *Ságat* både med å finne "rett" profil innenfor den vanskelige ressursituasjonen. Redaksjonssekretæren i *Ságat* understreket også det motsetningsfylte i det å være en samisk avis:

---

⁵¹ De "riksdekkende, meningsbærende avisene" er *Vårt Land*, *Dagen*, *Dagens Næringsliv*, *Nationen*, *Dagsavisen* og *Klassekampen*, men det er også nærliggende å tenke i retning av

Vi burde hatt dekning fra alle samiske bosettingsområder, men det er ikke mulig. Man kan ikke ta for gitt at samer i Nesseby er interessert i det samme som samer i Snåsa. Det å være same er ikke en sammensvergelse. Samer er overraskende vanlige, og interessert i det samme som andre folk. Samtidig skal vi være samisk avis nettopp fordi det å være same er noe spesielt (intervju med Oddgeir Johansen, redaksjonssekretær i Ságat, 27.9.1999).

Denne analysen stiller opp hovedutfordringen som de samiske mediene står overfor: Hvordan kombinere ulike hensyn til språk, lokalsamfunn, og en befolkning spredt over et enormt geografisk område? De tre avisene vi har undersøkt har relativt ulike redaksjonelle profiler, men står overfor mange av de samme utfordringene.

NRK Sámi Radio – mål og programtilbud

NRK Sámi Radio kan på mange måte sies å være kraftsenteret i den samiske mediestrukturen. Med over 50 års historie, har radioen ikke bare befestet sin stilling blant samer, men er også relativt godt kjent i den norske befolkningen. Som avdeling i NRK nyter *Sámi Radio* en posisjon verken *SR Sámi Radio* eller *YLE Sámi Radio* har. Dette ses både på plasseringen i organisasjonsstrukturen, der sameradiosjefen i Norge er plassert i NRKs toppledelse, og i ressurstildelingen. Fra 1976, da radioen flyttet til Karasjok, har den gradvis vokst til den i 2000 har rundt 60 stillinger og har innviet eget fjernsynshus i tillegg til radiohuset i Karasjok.

NRK Sámi Radio har som NRK forøvrig allmennkringkasterforpliktelser, og skal ha et bredt programtilbud. Radioen skal dekke "alle" grupper i den samiske befolkningen. Av den grunn sender radioen på flere språk, først og fremst nordsamisk, men også lule- og sørsamisk, i tillegg til at det produseres et magasinprogram på norsk hver uke. Det nordsamiske tilbudet utgjør hovedtyngden av sendingene, mens tilbudet på andre språk har karakter av supplement. Det understrekes imidlertid fra radioens egen side at det skal være tilbud til alle samer, uansett alder eller språk.

I likhet med representantene fra avisredaksjonene, har *NRK Sámi Radio* en "dobbel" målsetting: Radioen skal ikke bare være en nyhetstjeneste, den skal også være en identitetsbyggende faktor i det samiske samfunnet:

Vi er inne i en fase der det samiske samfunnet transformeres fra et tradisjonelt til et moderne samfunn. Sámi Radio skal bidra til oppbyggingen av det samiske samfunnet. Gjennom vår programvirksomhet skal vi bidra til

at samer både kan og vil være samer. Dette er en ideologisk målsetting og et av hovedargumentene for å ha samiske sendinger (intervju med Nils Johan Heatta, sameradiosjef, 29.9.1999).

Den samfunnsbyggende og identitetsskapende rollen som *NRK Sámi Radio* tar på seg, minner mye om målsettingene for allmennkringkastere som BBC, NRK og andre hadde før deres monopoler ble brutt opp. Disse målsettingene finnes til dels ennå hos disse institusjonene, men av flere årsaker er det blitt mindre av både evne og vilje blant de nasjonale allmennkringkasterne til å stå for slike "nasjonsbyggende" ideer. Medietilbudet er blitt mangfoldig, pluralistisk og konkurransen mellom ulike tilbud er intensivert, samtidig som ideen om den homogene nasjonalstaten har blitt kraftig modifisert. Ikke minst erkjennelsen av at nasjonalstatene rommer flere kulturer og etniske identiteter, har gjort det mye vanskeligere for disse institusjonene å framheve en nasjonal identitet framfor andre.

NRK Sámi Radio høster på mange måter fordelene av disse erkjennelsene: Radioens posisjon er blitt styrket som en konsekvens av den samiske rettighetskampen og den norske anerkjennelsen av samene som urbefolkning. For det første er det blitt legitimt å bruke radioen som et redskap i samfunnsbyggingen:

Sameradioen forsvarer samenes rett til eget samfunn. Det er ikke verken omstridt eller problematisk innad i NRK. Det er større politisk forståelse for dette synet i dag enn for ti - femten år siden (intervju med Nils Johan Heatta, sameradiosjef, 29.9.1999).

For det andre har *NRK Sámi Radio* blitt oppgradert institusjonelt, og fått tilført ressurser i en så stor grad at grad Heatta opplevde sameradioens økonomiske og tekniske ressursituasjon som uproblematisk. *NRK Sámi Radio* sendte i 1999 ca fem og en halv time på hverdager, og en time lørdag kveld og søndag kveld.

Programprofil og sendeflate i *NRK Sámi Radio*

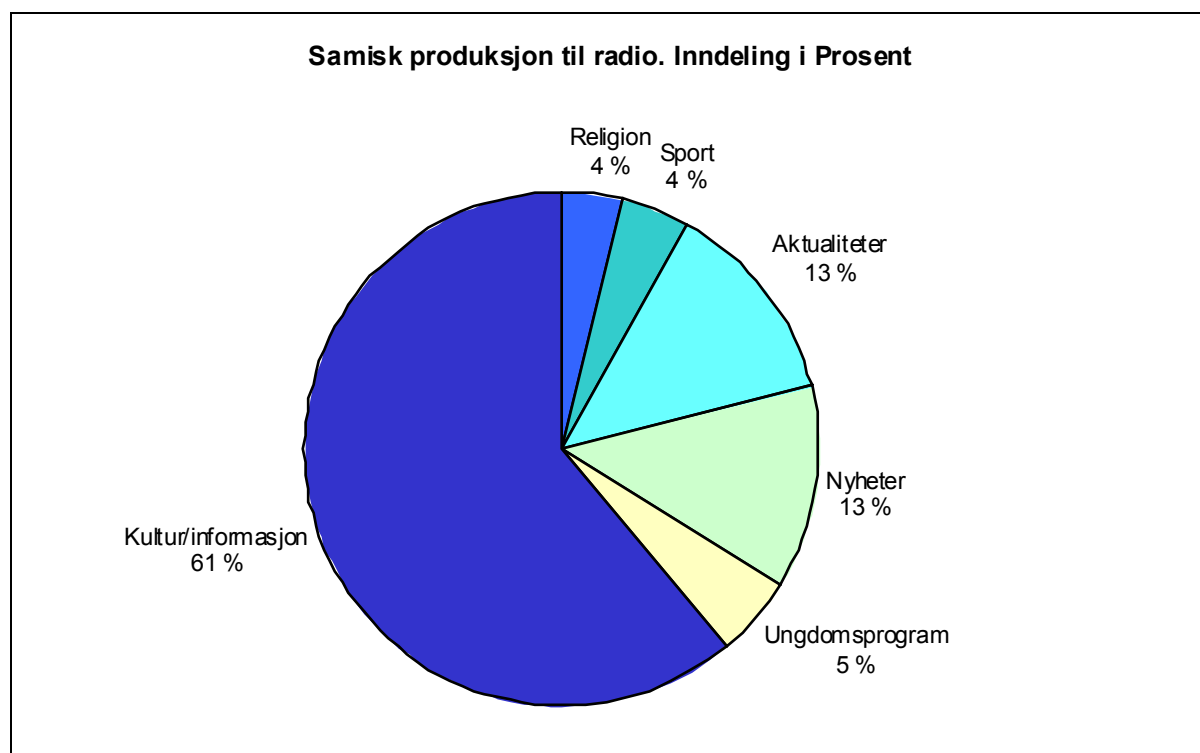
Programprofilen har av flere årsaker endret seg i løpet av 1990-tallet. Radioens totale sendetid har økt fra 407 timer i 1992⁵² til 1637 timer i 1999⁵³, det har vært flere store programomlegginger, og klassifikasjonssystemet for programmenyen har endret seg over tid. Det lar seg ikke gjøre å beskrive endringene tallmessig, fordi vi ikke vet hvilke programmer som til enhver tid har inngått i kategoriene. Eksempelvis

---

⁵² *Sámi Radio mot år 2000*. Karasjok 27.1.1999, s. 7.

⁵³ NRK, 2000: *Allmennkringkastingsregnskapet 1999*, s. 49.

oppgir *Sámi Radio* i 1992 at de hadde 38% nyheter og 5% aktuelle reportasjer, mens andelene i 1999 var 16% og 19% aktualiteter.

Figur 3.8. Fordeling mellom programtyper i NRK Sámi Radio 1998. Prosent.

Kilde: NRK: *Allmennkringkastingsregnskapet 1998*.

Figur 3.8 viser fordelingen av programkategorier i 1998. Som nevnt ovenfor, økte nyhetene sin andel noe i 1999, mens kategorien for 'kultur og informasjon' ble erstattet med en ny kategori for 'kultur og underholdning' (48%). De andre kategoriene var mer eller mindre uendret, men som vi ser endres klassifiseringssystemet år for år. Det mest iøynefallende er imidlertid at programtilbudet i *NRK Sámi Radio* framstilles som *mindre differensiert* i 1998/99 enn i 1992.

NRK Sámi Radio sendte i 1999 sitt programtilbud i tre hovedblokker på hverdager, bortsett fra fredag, da det var en lang sending mellom 12.00 og 18.00. Programflaten bestod i all hovedsak av nyheter og magasinprogrammer, og det er antakelig dette som gjør at programtilbudet framstår som mindre variert på slutten av 1990-tallet enn det gjorde i 1992. Det henger sammen med utvidelsen av sendetiden i samme periode. Overgangen til lange magasinsendinger er ikke spesielt for *Sámi Radio*. Alle NRKs kanaler, og ikke minst distriktssendinger, bruker dette formatet i stor utstrekning, og i *P4* er det så godt som enerådende.

Ingen andre formater har i følge programoversiktene for den perioden vi har studert, tilsvarende omfang som magasinprogrammene. Fra *NRK Sámi Radio* ble dette i en viss grad sett på som et problem:

Vi mangler programmer som montasje, musikkprogrammer, teater, sport. Dette er et kapasitetsspørsmål, men områder vi gjerne skulle gjort mer med (intervju med Nils Johan Heatta, sameradiosjef, 29.9.1999).

Vårt inntrykk, uten at vi har gjort studier som kan bekrefte dette, er at *NRK Sámi Radio* på dette punktet likner NRKs distriktssendinger som er dominert av lange magasinsendinger med distriktsnyheter, intervjuer og innslag fra dekningsområdet, men som i mindre grad produserer mer spesialiserte formater.

Nyheter

I 1999 ble det sendt sju nyhetssendinger på radio på nordsamisk hver dag fra mandag til fredag, og én sending lørdag og søndag. I tillegg sendes det nyheter på sørsamisk og lulesamisk to ganger i uka. Vi vet ikke hvor lange disse nyhetsinnslagene er, ettersom de inngikk i programmer som var 15 eller 30 minutter lange. Hovednyhetssendingen gikk klokka 16.00 og varte i 20 minutter på hverdager, mens de andre nyhetssendingene var kortere nyhetsbulletiner. I følge *Sámi Radios* egen lytterundersøkelse fra 1998 som omfattet 500 samiskspråklige respondenter i de seks språklovs kommunene⁵⁴ hadde ettermiddagssendingene flest lyttere, og var best kjent. Nyhetene ble prioritert og var også de mest populære radioprogrammene blant lytterne.⁵⁵

Vi vet mindre om innholdet i *Sámi Radios* nyhetssendinger enn vi vet om nyhetene i avisene. Fra tekst-tv og andre kilder som ikke er systematisk undersøkt, vet vi at samisk politikk, samfunnsliv og kultur har en relativt omfattende dekning. Om nyhetene sa sameradiosjef Nils Johan Heatta blant annet:

*Nyhetene bør bli bedre. Vi må hente mer stoff fra **alle** samiske områder. Vi har lite urfolksstoff, lite utenriksstoff, lite om næringslivet og lite sportsnyheter (intervju med Nils Johan Heatta 29.9.1999).*

Utsagnet støtter vårt inntrykk av at også sameradioens nyheter har sitt hovedfokus på Indre Finnmark, men vi har ikke innholdsdata som kan dokumentere dette. Fra vår mediebruksundersøkelse vet vi at det bare er i Karasjok og Kautokeino at radioen

---

⁵⁴ Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger og Tana i Finnmark og Kåfjord i Troms.

⁵⁵ Futsæter, Knut Arne, 1998: *NRK Sámi Radio. Desember 1997 – Januar 1998.*

når en stor andel av de som har deltatt i undersøkelsen, og dette kan tyde på at innholdet er mest relevant for den regionen. I *Sámi Radios* egen lytterundersøkelse i 1997 sier lytterne at lokalpolitikk og næringslivsstoff er dårlig dekket, men ettersom svarene ikke er fordelt på kommune, vet vi ikke noe om hvordan disse svarene fordelte seg mellom kommunene.⁵⁶ En hensikt med etableringen av *Radio Sápmi*⁵⁷ som er et prøveprosjekt etablert av *NRK Sámi Radio*, *SR Sámi Radio* og *YLE Sámi Radio* i 1999, var sannsynligvis å produsere nyheter fra en større del av det samiske området. *Radio Sápmi* produserer fire nyhetssendinger på 10 minutter hver dag, og var i utgangspunktet næringslivsredaksjon, men den produserer også mer allmenne nyheter.⁵⁸

Aktualitetsmagasiner

Aktualitetsprogrammene utgjorde i 1999 en like stor andel av programmene som nyhetene, 13%. Ettersom vi ikke har hatt tilgang til klassifikasjonskriteriene for allmennkringkastingsregnskapet, vet vi ikke nøyaktig hvilke programmer som inngår i denne kategorien, men de daglige morgensendingene *Buorre l'it Sápmi*, *Ruitu*, og ettermiddagsmagasinet *Bures ain* som ble sendt fra Inari, hører sannsynligvis hit. Alle er magasinprogrammer, som tar opp aktualiteter og inneholder lett musikk. *Dollagáttis*, som ble sendt mandag og onsdag ettermiddag, er det eneste av disse programmene som regelmessig annonserer tema for sendingene.

Kultur- og underholdningsprogrammer

Som vist i figur 3.8. utgjorde kultur og informasjon hovedtyngden av programmer i 1998 (61%). I 1999 var klassifiseringen var endret til kultur- og underholdning, som utgjorde 48% av det totale tilbud. Denne kategorien rommer programmer som kulturmagasinet *Áittáš* og ønskekonserten *Ávvudan Áigi*. *Áittáš* ble sendt onsdager 16.20 og hadde ofte annonsert innhold, som f.eks. portrettintervjuer.

Programmer rettet mot bestemte målgrupper

Som nevnt hadde *NRK Sámi Radio* i 1999 relativt få spesialiserte programmer rettet mot bestemte målgrupper. I løpet av perioden vi har sett på, var det tre typer programmer som skilte seg ut: *Rukhos*, andakten, det ukentlige

---

⁵⁶ Futsæter, Knut Arne, 1998: *NRK Sámi Radio. Desember 1997 – Januar 1998*.

⁵⁷ *Radio Sápmi* er et prøveprosjekt mellom de tre nordiske sameradioredaksjonene. Prosjektet er finansiert av EUs INTERREG-midler.

⁵⁸ Opplysninger hentet fra telefinsamtale Nils Johan Heatta, direktør for *NRK Sámi Radio*, 22.5.2000.

ungdomsprogrammet *Kákáos*, og sendingene på sørsamisk, *Áarjeel faaroe*, og lulesamisk, *Julevsámegiell sáttá*. Mindre målrettet, var sportsstoffet som delvis inngår i nyhetssendingene. I helgene sendes egne sportssendinger, *VM-radio*, sport og musikk. Det øvrige programtilbudet har en bred profil.

Programflaten ligger fast

Programflaten i *NRK Sámi Radio* var nesten identisk dag for dag i de seks ukene vi har undersøkt, med enkelte unntak: Fredagen skilte seg fra de andre dagene ved å ha bare to hovedblokker. Både morgen- og ettermiddagssendingen var delvis ulike resten av uka. I morgensendingen ble det daglige *Heallu/Loaidu* fra Kiruna byttet ut med *Ávvudan Áigi*. Ettermiddagen var dominert av det lange "førhelgs"-magasinet *Viimat bearjadat*, som startet etter det norskspråklige programmet *Rapport fra Sameland* klokken 14.00. *Viimat bearjadat* fortsatte til sendeslutt klokka 18.00, bare avbrutt av de faste nyhetssendingene.

Et annet "brudd" i det daglige sendeskjemaet var de sørsamiske sendingene som ble sendt tirsdag og torsdag midt på dagen. I tillegg skilte ettermiddagsprogrammene etter hovednyhetssendingene seg fra hverandre dag for dag, ved at det ble vekslet mellom ulike varianter faste programmer, f.eks. *Dollagáttis*, *Áittáš*, *Julevsámegiell sáttá*, *Kákáos* og andre. Utover disse variasjonene, var programflaten identisk dag for dag, og ukeprogrammet endret seg ikke i den seks-ukers perioden som er undersøkt. En helg i perioden var det imidlertid en åtte-timers sending fra samemesterskapet i Kiruna. Denne sendingen foregikk utenfor radioens normale sendetider lørdag og søndag.

Magasinprogrammene og etableringen av et fast sendeskjema dag for dag og uke for uke er en utvikling innenfor radiomediet som kom i kjølvannet av utvidelsene av radiotilbudet fra begynnelsen av 1980-tallet og framover. Denne utviklingen finner vi i alle de norske kanalene. Slik sett kan det konstateres at *NRK Sámi Radio* rent formatmessig ikke skiller seg mye verken fra distriktssendingene eller fra de riksdekkende radiokanalene til NRK og P4. Sammenligner vi med "nabokanalen", *NRK Finnmark*, er det noe større variasjon i programtilbudet i *NRK Sámi Radio* enn i distriktssendingen. Dette gjenspeiler både at *Sámi Radio* har lengre sendetid og flere programforpliktelser enn det distriktssendingene har. Likhetene med distriktssendingene trer fram i de daglige morgensendingene og i programmer som *Die~at go 1999*, som var tilnærmet lik "5 på"-programmene som distriktssendingene produserer.

NRK Sámi Radio: Fjernsyn

NRK Sámi Radio produserte i 1999 37,5 timer fjernsyn, blant dem 20 nyhetsinnslag for *Dagsrevyen*, og 26 innslag for *Nordnytt*, de daglige distriktsnyhetene på fjernsyn for de tre nordligste fylkene. *Nordnytt* sender i snitt ett innslag i hver sending som omhandler samiske forhold (se kapittel 5), og en del av disse er produsert av *Sámi Radio*.⁵⁹ Produksjonen for *Nordnytt* sank fra 1 time og 5 minutter i 1998 til 0,6 timer i 1999, mens produksjonen for *Dagsrevyen* steg fra 12 minutter til om lag 30 minutter. *NRK Sámi Radio* formidler også nyheter på norsk på tekst-tv hver dag.

Utover nyhetene omfattet *Sámi Radios* fjernsynsproduksjon fire programserier: Samisk månedsmagasin, underholdningsprogrammet *Kákáos; Sápmi by night*, serien *Fra samisk synsvinkel*, og *Mánaid-TV*, barne-tvprogrammer. I tillegg ble det produsert ca fire timer ungdomsprogrammer, og innslag til *Norge Rundt* og *Ut i naturen*.⁶⁰ *Norge Rundt* har i sin historie hatt flere samiskspråklige programledere, senest Anne Olli som var programleder i tre måneder høsten 1999 - vinteren 2000.

Det er vanskelig å kalle NRKs fjernsynstilbud rettet mot samer for omfattende, men deler av tilbudet er faste innslag i programmenyen, som *Mánaid-TV*, og *Samisk månedsmagasin*. Både barne-tv og månedsmagasinet er i hovedsak produsert av *NRK Sámi Radio* i Karasjok, men også uavhengige produsenter og Sveriges Television har produsert programmer. *Samisk månedsmagasin* tar opp ulike temaer knyttet til kultur og samfunnsliv. I tillegg sendes skolefjernsyn teksten på samisk jevnlig.

Kákáos: Sápmi by night er det samiskspråklige programmet som har fått mest oppmerksomhet både blant samiske og norske fjernsynsseere. Programmet har vært produsert i to sesonger. I første sesong ble det sendt svært sent på kvelden, på et tidspunkt da de fleste har lagt seg, og programmet fikk heller ikke mange seere. Høsten 1999 ble programmet sendt i ordinær prime time, og hadde derfor et større seerpotensiale. I 1999 hadde programmet i snitt 140 000 seere, på det meste 214 000.⁶¹

---

⁵⁹ NRK, 2000: *Allmennkringkastingsregnskapet 1999*, s. 50.

⁶⁰ Disse opplysningene framkommer i NRK 2000: *Allmennkringkastingsregnskapet 1999*, Oslo, s. 49 og 50.

⁶¹ NRK 2000: *Allmennkringkastingsregnskapet 1999*, Oslo, s.50.

Kákáos representerer et nytt format i samisk TV-produksjon og underholdning. Det kan best sammenlignes med andre eksperimentelle underholdningsprogrammer produsert i NRK på 1990-tallet, som f.eks. *The Show*, *OJ – ute på prøve*, *Baluba* (Ytreberg 1999). Det er satirisk, det er bygget opp rundt en sentral programleder, og harselerer over autoriteter, kulturelle særtrekk o.l. i det samiske samfunnet. *Kákáos* stiller også relativt store krav til mediekompetanse hos sine seere, på samme måte som de omtalte norske programmene.

Andre fjernsyns- og radiotilbud rettet mot den samiske befolkningen

TV2 sender ingen faste programmer på samisk eller om det samiske samfunnet, men da TV-kanalen i 1999 begynte å sende barneprogrammer, ble en innkjøpt britisk serie, *Gelebarna*, dubbet til en samisk og en norsk versjon.⁶² Den samiske versjonen ble sendt i reiprisen av TV2s *God Morgen Norge*-sending. TV2 sendte også noen få andre produksjoner for og om samiske forhold i 1999, blant annet dokumentarserien *Samieatnama vuorkkain*.⁶³ Det er rimelig å se TV2s samiske sendinger i lys av at det ble signalisert fra Kulturdepartementet i 1999 at det ikke var aktuelt å se bort fra konsesjonsvilkårene når det gjeldt programmer for etniske og språklige minoriteter, og at oppfyllelsen av konsesjonsvilkårene ville bli vektlagt i behandlingen av søknaden om fornying av kanalens konsesjon.

I sin mediepolitiske redegjørelse for Stortinget 28. mai 1999 uttalte også daværende kulturminister Anne Enger Lahnstein at det var uaktuelt å svekke P4s forpliktelse overfor den samiske befolkningen. P4s beslutning om å starte med daglige nyheter på samisk fra høsten 1999 kan derfor også forklares med frykt for å miste konsesjonen.

Medietilbudet for samiske barn og unge

Den første samiskspråklige serien på NRK som slo gjennom i det allmenne norske publikum var sannsynligvis barne-TV-serien *Ante* fra 1975. Serien skildret livet i en reindriftssamefamilie på 1970-tallet, og var sannsynligvis blant de innslag i mediehistorien som bidro til å gjøre nordmenn oppmerksom på at det fantes en

---

⁶² Ettersom seriene er innkjøpt, og den samiske skuespilleren Mikkel Gaup alene har dubbet alle karakterene både i den norske og den samiske versjonen, kan det med en viss styrke hevdes at TV2 ikke har lagt de store ressursene i produksjonen av samisk barnetv.

samisk befolkning innenfor den norske stats grenser. På 1970-tallet var serien nærmest revolusjonerende ny, mens samisk barne-tv på 1990-tallet er blitt et fast innslag i NRKs programtilbud for barn.

Denne undersøkelsen er ikke spesielt rettet inn mot medietilbudet til barn og ungdom med samisk bakgrunn, men siden dette er et tema som både bør omtales og som ofte er gjenstand for politisk oppmerksomhet, har vi valgt å gi en kortfattet framstilling av dette. Vi har imidlertid ikke analysert innholdet i noen av tilbudene.

Den *hyppigste* publikasjonen for samiske barn er *Áššus* barne- og ungdomsside som trykkes i hvert nummer av avisa, dvs to ganger i uka. Siden er relativt tradisjonell i sin utforming, og består stort sett av småstoff som kryssord, gåter, vitser, tegninger og lignende. Siden trykkes bare på nordsamisk. I tillegg til det spesialiserte barnestoffet trykker *Áššu* som nevnt også samiske eventyr og sagn, og bidrar dermed til å bevare den samiske forteller- og eventyrtradisjonen.

Det andre regulære tilbudet for barn er NRK1s *Mánaid-tv* som sendes hver mandag kveld med reprise påfølgende søndag morgen . Disse programmene kan variere fra å være animasjonsserier som f.eks. *Mummitrollet* dubbet til samisk, til dramaserier produsert av *NRK Sámi Radio* alene eller i samproduksjon med en eller begge de to andre *Sámi Radio*-redaksjonene. Ca 50% av *NRK Sámi Radios* fjernsynsproduksjon er barne-tv, og dette følger av helt bevisst prioritering:

Vi ønsket å bruke det sterkeste mediet til barn. Av den grunn produserer vi ikke lenger barneprogrammer på radio. Barne-tv er blitt veldig viktig i språkopplæringa for barn, også for de som har norsk som andrespråk (intervju med Nils Johan Heatta 29.9.1999).

Heatta refererer her til Jon Todals undersøkelse av vilkårene for opplæring i samisk som andrespråk i ungdomsskolen. I rapporten viser Todal til mediebruk som en mulig kilde til læring. Han finner at mens de samiskspråklige avisene er av liten betydning for elevenes språktilegning, er det relativt mange som nevner samisk barnetv (Todal 1998). I tillegg til NRKs tilbud, sender TV2 som nevnt en samisk versjon av den britiske animasjonsserien *Gelebarna*. Sveriges Televisjon produserer samiske

---

⁶³ *Allmennkringkastingsrådets rapport 1999*. Kan hentes på nettsidene til *Statens medieforvaltning*: <http://www.smf.no/>

barneprogram som vanligvis sendes lørdag formiddag, men dette er ikke faste sendinger slik de norske er.⁶⁴

I tillegg til disse to tilbudene gis det ut enkelte publikasjoner for barn og unge, men disse kommer ut relativt sjelden. To av disse kommer ut i Norge. *Min Áigi* gir ut barnebladet *Leavvedolgi*.⁶⁵ Barnebladet skal komme ut fire ganger i året, men utgivelsesfrekvensen kan variere noe. Forlaget *I~ut* gir ut ungdomsbladet *Š 2-3* ganger i året. Begge bladene har nordsamisk som hovedspråk, men trykker også enkelte artikler publiseres på lule- og sørsamisk.

Sáminuorra – Tidningen för samisk ungdom, kommer ut i Gällivarre ca fire ganger i året . Hovedspråket er svensk, men artikler publiseres også på andre språk, som norsk og nordsamisk. Utgiver er organisasjonen *Sáminuorra*, Samisk ungdomsorganisasjon, og innholdet er preget av politisk og samfunnsorientert stoff. *Sáminuorra* fikk publiseringprisen i Sverige i 1999.

Vi vet at medier er sentrale elementer av barne- og ungdomskulturen. Såvidt vi har greid å bringe på det rene, er det også få internettsider og andre nye medier som er rettet mot samiske barn og unge. Det innebærer at samiske barn og ungdom i all hovedsak henvises til norske eller utenlandske medier, ettersom tilbudet på samisk og/eller for samiske barn er så lite

Oversikt over medier laget av og for samer

I den følgende oversikten har vi prøvd å gi et så fullstendig bilde av medietilbudet i Sápmi som mulig. Mediene er delt inn på tradisjonell måte, dvs i skrift og etermedier, samt nye elektroniske medier. I dette avsnittet har vi også tatt med medier i Sverige og Finland som har samene som målgruppe, til tross for at bare samer bosatt i Norge har svart på mediebruksundersøkelsen.

---

⁶⁴ Opplysninger fra SR Sámi Radio ved Nils Josef Labba.

⁶⁵ John Trygve Solbakk utredet ungdomsbladet *Š* og barnebladet *Leavvedolgi* i en rapport for Samisk kulturråd og Norsk kulturråd. Kulturrådet valgte imidlertid å se bort fra rapporten -*Min Áigi* 22.10.1999, 29.10.1999 og 21.1.2000, og *Ságat* 30.10.1999, 9.12.1999 og 8.1.2000.

Tabell 3.1 Radio

Navn	Utgiversted/ sendested	Språk	Merknader
NRK Sámi Radio	Karasjok	Nordsamisk, lulesamisk, sørsamisk/ norsk	Bred programmeny, hovedsakelig på nordsamisk.
SR Sámi Radio	Kiruna	Samisk/ svensk	Nyhetsmeldinger tilgjengelig på web: http://www.sr.se/sameradion
YLE Sámi Radio	Inari	Samisk/ finsk	Morgen- og ettermiddagsnyheter tilgjengelig på web: http://www.yle.fi/samiradio
P4	Lillehammer/ Oslo	Norsk/ samisk	Sender tre minutters nyhetsmelding på nordsamisk på hverdager.

SR Sámi Radio sender 30 minutter på samisk hver dag mandag-fredag, fem minutter samiske nyheter på svensk, i tillegg til én times sending hver lørdag, stort sett ungdomsprogram. *YLE Sámi Radio* <http://www.yle.fi/samiradio/> sender ca 12 timer hver dag mandag til fredag, i hovedsak på nordsamisk, men med faste program på skolte- og inarismisk. I helgene sendes én time lørdag og 90 minutter søndag.

Tabell 3. 2. Fjernsyn

Navn	Utgiversted/ sendested	Språk	Merknader
NRK1 TV	I hovedsak Oslo	Norsk/ samisk	37,5 timer produsert av NRK Sámi Radio i 1999 + nyheter og undervisningsfjernsyn.
TV2	Bergen/Oslo	Norsk/ samisk	Barne-TV dubbet til samisk på formiddagene på hverdager.
SVT	I hovedsak Stockholm, i noen grad tilgjengelig i Norge.	Svensk/ samisk/ finsk	Barne-TV og magasin-/ dokumentar-programmer produsert i Kiruna. http://www.svt.se/kiruna/same-tv/index.html

Sveriges Televisjon produserte i 1999 omkring 20 barne-tv-programmer, hver på 15 minutter. Produksjonen gikk ned fra 1998 da det ble produsert 36 15 minutters programmer. Av disse var 20 egenproduserte, resten var samsendinger. Utover barneprogrammene er *Árran*, et magasinprogram som sendes åtte-ti ganger per år. Programmet får ekstra sendetid ved valg og lignende hendelser. *SR Sámi Radio* leverer stoff til svensk *Nordnytt* en gang i uka og har også leveringsplikt for spesielle

saker. På sine hjemmesider opplyser *YLE Sámi Radio* at det ikke finnes regulære samiske TV-sendinger i Finland, og henviser til NRK og SR.

Tabell 3.3. Aviser

Navn	Utgiversted/ sendested	Språk	Merknader
Áššu	Kautokeino	Nordsamisk	Har internettjeneste på norsk
Min Áigi	Karasjok	Nordsamisk	
Ságat	Lakselv	Norsk, lulesamisk spalte	Har internett-tjeneste på norsk

Det finnes ingen andre samiske dagsaviser tillegg til *Áššu*, *Min Áigi* og *Ságat* i andre deler av det samiske området. Som vist i kapittel 1 har det tidligere vært aviser også i det sørsamiske området, men nå er samer i disse områdene henvist til månedsmagasinet *Samefolket* (tabell 3.4.).

Tabell 3.4. Tidsskrift og andre publikasjoner

Navn	Utgiversted/ sendested	Språk	Merknader
Ánaraš	Ivalo	Samisk (inari)	3 nr årlig
Gába	Karasjok	Samisk/ norsk	4 nr årlig
Nourttanaste	Varierer	Samisk/ norsk	12-24 nr årlig
Samefolket	Östersund	Svensk/ norsk/ samisk	Månedlig
Sápmelaš	Helsinki	Samisk	Månedlig

Ánaraš gis ut på inarisamisk, kommer ut fire ganger i året, og blir distribuert til husholdninger hvor inarisamisk blir brukt. *Gába* er et aktualitetstidsskrift rettet mot kvinner som kommer i Karasjok med ca 2 nummer i året. Tidsskriftet publiseres på samisk og norsk, og har også kommet ut med et engelskspråklig nummer. *Sápmelaš* utgis av Lapin Sivistys Seura og kommer ut hver måned. Magasinet ble grunnlagt i 1934, og har siden starten vært samiskspråklig. Det distribueres gratis til samiskspråklige husholdninger.

Tabell 3.4. Nærradio⁶⁶

Navn	Utgiversted/ sendested	Språk	Merknader
ETS-radioen	Evenskjer	Norsk/ samisk	15 timer samiske sendinger årlig, av totalt 1200 timer.
GLR	Kautokeino	Samisk/ norsk	
Radio Alta	Alta	Norsk/ samisk	30 timer samiske sendinger årlig, av totalt 572 timer.
Radio Doaivu	Kautokeino	Samisk	
Radio DSF	Karasjok	Samisk/ norsk	590 timer samiske sendinger årlig.
Radio Nord-Troms	Storslett	Norsk/ samisk	
Radio Porsanger	Lakselv	Norsk/ samisk	
Radio Golli	Nordkjosbotn	Samisk	52 timer samiske sendinger årlig.
Radio Golli	Skibotn	Samisk	52 timer samiske sendinger årlig.
Radio Siellan	Oslo	Samisk	208 timer samiske sendinger årlig.

Det finnes flere nærradioer som har eller har hatt sendinger på samisk og/eller om samiske forhold. Disse er gjengitt i tabellen ovenfor. Vi vet lite om innhold og faktisk drift, men disse stasjonene har oppgitt til Statens medieforvaltning at de produserer programmer for et samisk publikum og/eller på samisk. Fordi nærradioen i Kautokeino, GLR, nevnes av så mange brukere i denne valgkretsen har vi sett litt nærmere på denne. GLR⁶⁷ har konsesjon for å sende i Kautokeino, Karasjok og Oslo, men er som navnet tilsier, lokalisert i Kautokeino. Hovedintensjonen er å være lokalradio for Kautokeino, ettersom få andre medier dekker kommunen. Radioen sender fem dager i uka parallelt på disse tre stedene, ca 10 timer i uka. Språket i sendingene anslås til å være 60% samisk og 40% på norsk, og som regel brukes begge språk i en sending. Redaktøren omtaler GLR derfor som den "eneste samiskspråklige nærradioen". Så langt vi har opplysninger finnes det ingen nærradioer i Sverige og Finland som er rettet spesielt mot den samiske befolkningen og/eller sender på samisk.

⁶⁶ Informasjon om konsesjonærer og antall timer samiske sendinger er innhentet fra Statens medieforvaltning. Vi vet ikke om de ulike nærradiostasjonene faktisk er i virksomhet.

Tabell 3.5. Elektroniske/ nye medier⁶⁸

Navn	Utgiversted/ sendested	Språk	Merknader
Áššu	http://www.finnmark.net/assu	Norsk	Nyhetstjeneste
Guovdageainnu lagasradio	http://home.no.net/glr/	Norsk	Nyhetstjeneste
NRK Tekst-tv	http://www.nrk.no/teksttv/	Norsk	Nyheter blant annet fra NRK Sámi Radio (s. 196) på internett.
SameNet	http://www.same.net	Norsk, svensk/ samisk	Kommunikasjonsnettverk/intranett. Nyhetsgrupper, informasjonstjenester m.m
Saamiweb	http://www.saamiweb.org/saami/	Samisk/ norsk/ svensk/ finsk/ spansk/ engelsk	Nyhetstjeneste på internett. Samarbeidsprosjekt mellom de nordiske sameradioene.
Sáogat	http://www.sagat.no	Norsk	Nyhetstjeneste
Sámi Info	http://www.yle.fi/samiradio/tvmenusa.html	Samisk	YLE Sámi Radios tekst-tv-tjeneste på internett.

Ny informasjons- og kommunikasjonsteknologi skaper endringer i det etablerte medielandskapet, både på produsentsiden, i distribusjonsform og på mottakersiden og legger premisser for det videre arbeidet med en samisk medieplan. Mange aviser, tidsskrifter, og andre medier lager egne hjemmesider, med tjenester som kombinerer tekst, lyd og bilde. I tillegg finnes ulike former for kommunikasjonstjenester, som samtalegrupper, diskusjonsfora og lignende. Oversikten i tabell 3.5. må regnes som svært foreløpig ettersom bildet endres hver dag.

Et spesielt tiltak er *Samenet*, som er et elektronisk nettverk med nyhetsgrupper for debatt, informasjon og meningsutveksling mellom samer. *Samenet* er i hovedsak finansiert av EU/INTERREG-midler, og er fysisk lokalisert til Samernas Utbildningssentrum i Jokkmokk i Sverige. *Samenet* startet høsten 1998, og har våren 2000 over 3000 samiske brukere. Nettet er i prinsippet ikke en internettjeneste, men et intranett, der brukerne må registreres før de kan komme inn. *Samenet* er bare åpent for samer, og kombinerer ulike tjenester: Informasjon, elektroniske

⁶⁸ Dette er et utvalg nyhetstjenester på internett produsert for og av samer. I tillegg finnes det flere lenkesamlinger med henvisninger til nettsider om samiske institusjoner, kultur, politikk og samfunnsliv.

møteplasser for samiske organisasjoner og institusjoner og diskusjonsgrupper. Vi vet foreløpig lite om virkemåte og bruk, men nettet vokser stadig og har brukere fra hele det samiske området.

Konklusjoner

I dette kapitlet har vi gitt et bilde av innhold i noen utvalgte samiske medier, samt gitt en oversikt over det samlede mediebildet i Sápmi, så langt vi har kunnet kartlegge det. Innholdsanalysene er konsentrert til de mest brukte samiske *nyhetsmediene*, og på grunn av prosjektets omfang og innretting er innholdet kun grovklassifisert. Ut fra oversiktene i dette kapitlet, kan vi trekke følgende konklusjoner:

- De tre samiske avisene *Áššu*, *Min Áigi* og *Sáгат* har ulik redaksjonell profil og til dels ulikt dekningsområde. Slik sett lever avisene opp til idealet om at flere aviser representerer et større mangfold av meninger, perspektiver og informasjon. Alle avisene har klare trekk av å være lokalaviser, *Áššu* mest og *Sáгат* minst, dersom vi ser på hvor stor del av det samiske området avisene dekker. *Min Áigi* er den eneste avisen som prioriterer internasjonalt stoff og stoff fra resten av Norge. Ingen av avisene dekker i særlig grad områdene utenfor Finnmark, selv om *Sáгат* har en del stoff fra Sør-Troms og Nordre Nordland, noe som betyr at sørsameområdet, og store deler av Troms og Nordland ikke omfattes av noen av de tre avisenes dekningsområde.
- *NRK Sámi Radio* er preget av de samme utviklingstrekk som andre radiokanaler: Økt sendetid har gitt opphav til en *mindre differensiert* programmeny enn tidligere, fordi programtilbudet samles i mange og lange magasinprogrammer. Radioen har imidlertid et tilbud som appellerer både til spesielle målgrupper, og et bredt publikum, men tilbudet på andre språk enn nordsamisk er lite sammenlignet med det totale tilbudet.
- Medietilbudet til samisk barn og ungdom er lite og sporadisk, bortsett fra *Áššus* barnesider og NRK1s *Mánaid-TV*. Dette gjelder tilbud som både språklig og på andre måter henvender seg til samiske barn og unge i dag.

Kapittel 4 Mediebruk i den samiske befolkningen⁶⁹

I dette kapitlet gjennomgår vi svarene på spørreundersøkelsen om mediebruk blant samer.⁷⁰ Hensikten med kapitlet er å finne svar på følgende problemstillinger: *Hvilke medier regner den samiske befolkningen som "sine" medier? Er det samsvar mellom oppfatningen av hva som er "samiske" medier, og de mediene som faktisk brukes og regnes som sentrale informasjonskilder?* Utgangspunktet for brukerundersøkelsen var at den samiske befolkningen selv skulle definere, både gjennom direkte spørsmål og gjennom kartlegging av egen mediebruk, hva samiske medier er. Denne framgangsmåten ville etter vår mening gi undersøkelsen legitimitet både overfor samiske mediebrukere og samiske medieaktører.

Hvem har svart?

930 personer har svart på spørreskjemaet (se kapittel 2 for diskusjon av utvalg, frafall og konsekvenser av dette). Alle valgkretser er representert, men det er naturlig nok flest svar fra Finnmark. I analysene har vi brukt valgkrets og ikke kommune som minste geografiske enhet, både av hensyn til respondentenes krav på anonymitet, og fordi datamaterialet ikke tillater det (kategoriene blir for små). Valgkretsene reflekterer også bedre de politiske og språklige skillelinjene i Sápmi enn den norske fylkesinndelingen gjør, og denne inndelingen gir derfor bedre grunnlag for tolkning av resultatene.

Kjønn, alder og utdanning

Det er 48% kvinner og 52% menn i utvalget. Kjønnfordelingen er derfor tilnærmet lik det vi kan forvente, ut fra at menn sannsynligvis er noe overrepresentert i samemanntallet. I 1997 viste en gjennomgang av kjønnfordelingen blant de registrerte i valgkrets 6 Alta/Kvalsund at fordelingen var svært skjev, med 59% menn og 41% kvinner (Hætta 1998: 143). Vi vet ikke om dette gjelder alle kretser, men våre tall tyder på en lignende, men svakere tendens. Dette kan imidlertid også skyldes at kvinnene er overrepresentert i enkelte valgkretser i vår undersøkelse, som Karasjok og Kautokeino, der det er langt flere kvinner enn menn som har deltatt i undersøkelsen.

---

⁶⁹ I dette kapitlet inngår analyser kjørt av senior rådgiver Bjarne Kristiansen, Norsk Gallup Institutt. Han har produsert de første versjonene av figurene 4.1.-4.9. Figurene er redigert av prosjektleder.

Aldersfordelingen (tabell 4.1.) i utvalget viser at de eldste og yngste gruppene er underrepresentert i forhold til befolkningen som helhet.⁷¹ At det er få i den yngste aldersgruppen skyldes sannsynligvis at de yngste i mindre grad er registrert i manntallet. Fra norske velgerundersøkelser vet vi at førstegangsvelgerne deltar mindre i politikk enn andre aldersgrupper, og dette kan også gjelde samisk ungdom.

Tabell 4.1. Aldersfordelingen i utvalget. N = 930.

Alder	Hele tall	Prosent %
15-29 år	83	9
30-44 år	291	31
45-59 år	284	31
60 år +	150	16
Ikke oppgitt	122	13
Totalt	930	100

At det er relativt få eldre med, kan også ha med sammensetningen av manntallet å gjøre, men vi vet også at eldre tradisjonelt er mer skeptiske til å delta i spørreundersøkelser, og dette kan ha forsterket tendensen. Som det framgår av tabell 4.1. har 122 personer ikke svart på spørsmålet om alder.

Utdanningsnivået blant de som har svart er svært høyt, noe som heller ikke er uventet. 43% av utvalget har høyskole- eller universitetsutdanning, mens 19% har videregående skole. Bare 21% har grunn- eller folkeskole som sin høyeste utdanning. Disse tallene skiller seg klart fra gjennomsnittet for befolkningen i Norge,⁷² og er også høyere enn det som er vanlig i det samiske området. Karasjok, som er kjent for sitt høye utdanningsnivå, hadde til sammenligning 21,6% med høyere utdanning i 1998, mens Finnmark fylke hadde 16,8%.⁷³ Det er et generelt trekk ved spørreundersøkelser at man lettest får svar fra folk med høyere utdanning, og i dette tilfellet forsterkes tendensen av at det sannsynligvis også er overvekt av høyt utdannede blant de registrerte i manntallet. Dette skyldes at vi må forvente at det er

⁷⁰ Utvalg, spørreskjema og metoder er redegjort for i kapittel 2.

⁷¹ Statistisk sentralbyrå, 2000: *Statistisk Årbok 1999*, tabell 43, <http://www.ssb.no/aarbok/tab/t--043.html>, 02.06.2000.

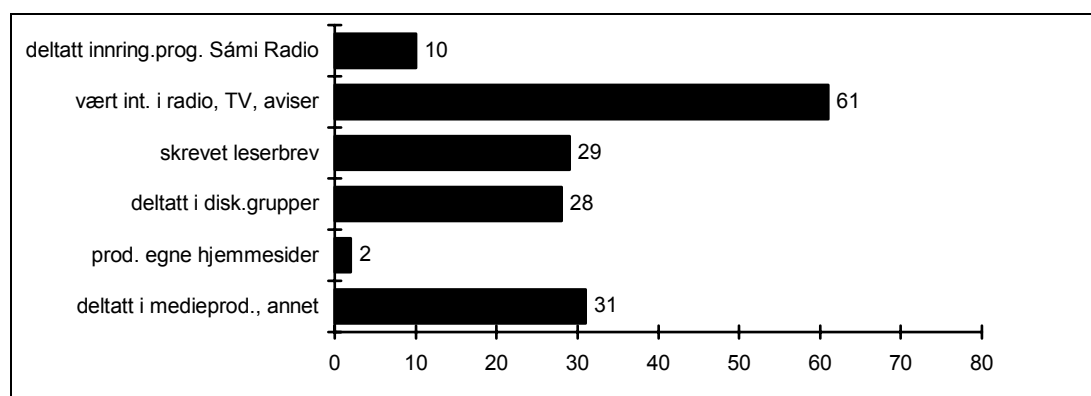
⁷² I 1997 hadde 20,9% av den norske befolkningen over 16 år universitets- eller høgskoleutdanning, 46,9% hadde videregående skole, mens 32,2% hadde fullført grunnskole som høyeste utdanningsnivå (Statistisk Årbok 1999, tabell 137, <http://www.ssb.no/aarbok/tab/t-137.html>, 06.04.00).

⁷³ Statistisk sentralbyrå, <http://www.ssb.no/faktaark3.cgi?region=2021>, 02.06.2000.

den samiske "eliten" mer enn "vanlige folk" som foreløpig har registrert seg som stemmeberettigede til sametingsvalgene (se kapittel 2).

Det betyr at vårt utvalg har en overvekt av personer som sannsynligvis er mer politisk aktive og mer involvert i samfunnsdebatten enn den jevne mann og kvinne. Med andre ord, vi har ikke fått tak i et fullt ut representativt utvalg av alle samiske mediebrukere, men vi har sannsynligvis fått svar fra et representativt utvalg av den gruppa som deltar aktivt i mediedebatten. Elitepreget blir ytterligere forsterket når vi ser på mediedeltakelsen blant de som har svart.

Figur 4.1. Former for mediedeltakelse. Prosent.

Hele 61% av vårt utvalg har en eller annen gang blitt intervjuet i avis, radio eller TV, et tall som er ekstremt høyt. Også for andre typer mediedeltakelse er svarprosenten høy. Unntaket er innringingsprogrammer i *NRK Sámi Radio*, der antallet som har deltatt er noe mer 'normalt' (se tabell 4.1.). Selv om vi tar forbehold om at mediedeltakelse kan være vanligere i det samiske samfunnet enn i det norske, må dette tallet ligge langt over gjennomsnittet også for den samiske befolkningen. Deltakelsen er forholdsvis likt fordelt mellom valgkretsene. Ut fra et rettighets- og demokratiperspektiv er det interessant at mediedeltakelsen er eksepsjonelt høy, ettersom det er en indikasjon på at det er forholdsvis lav terskel for å komme til orde i mediene for folk som er aktive i samisk politikk og samfunnsliv. Dette kan skyldes at samfunnet er relativt lite og åpent, men også at tilgangen på kommunikasjonskanaler er god.

Geografi og språk

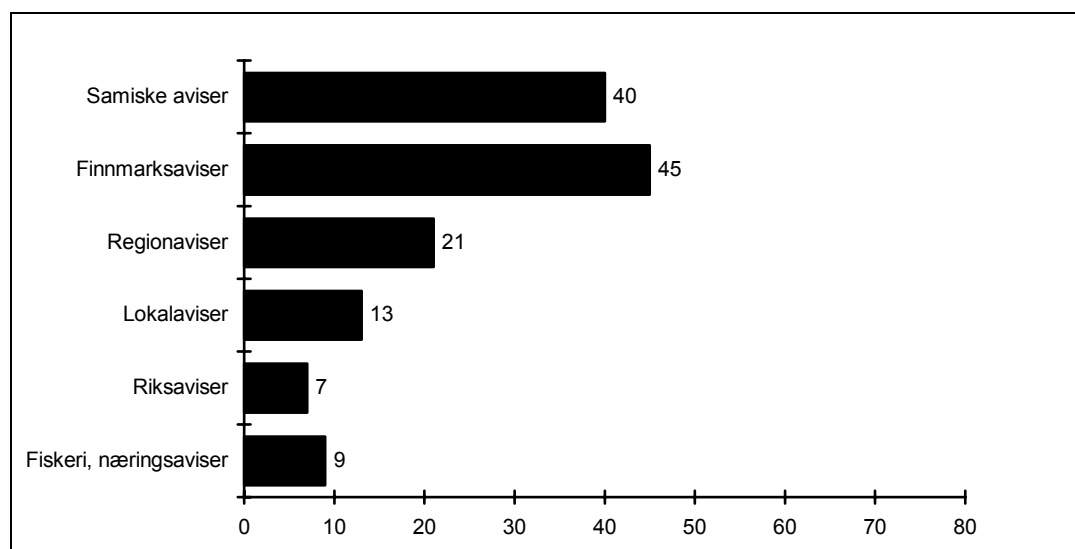
De fleste av de som har svart bor i Finnmark (58%), men Finnmark er likevel noe underrepresentert i utvalget i forhold til den andelen fylket har av de registrerte i manntallet (64%). Nordland og sørsameområdet er noe overrepresentert. Under

halvdelen av våre respondenter snakker samisk hjemme (43%), noe som sannsynligvis er i samsvar med eller kanskje i overkant av hva som er situasjonen for den samiske befolkningen som helhet. De fleste av de samiskspråklige har også et to- eller flerspråklig hjemmemiljø.

Ikke uventet er det flest som snakker samisk hjemme i Indre Finnmark, og færrest med norsk som hjemmespråk i Kautokeino. 57% av dem som snakker samisk, kan også lese og skrive språket, mens 44% av de samiskspråklige bare kan lese samisk. Denne situasjonen har selvsagt betydning for hvilke medier som brukes, slik det også kommer fram i undersøkelsen.

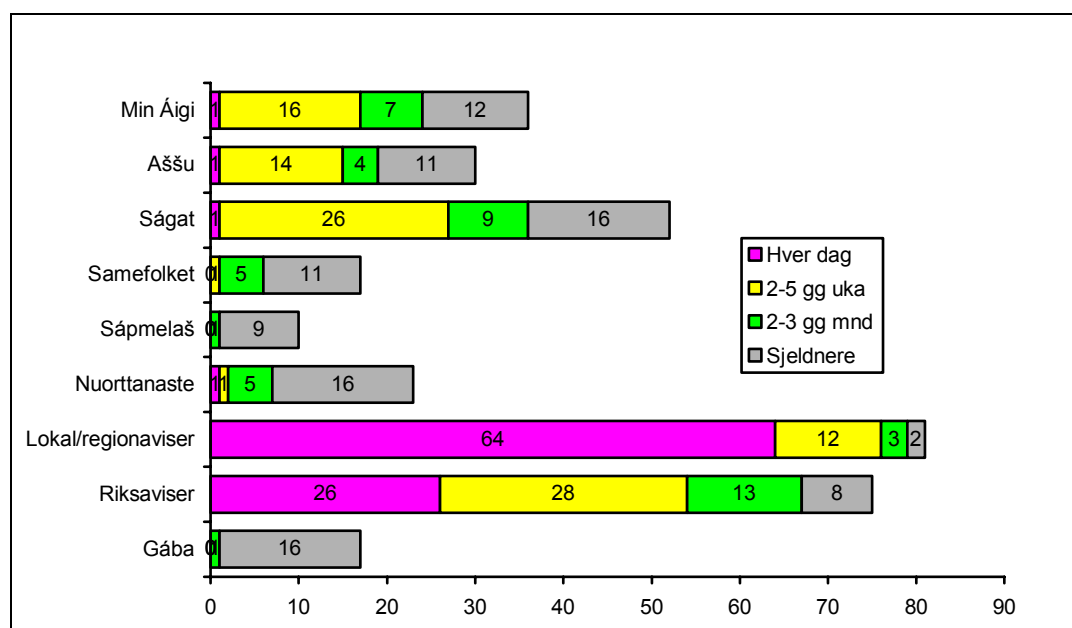
Bruk av medier

Som et utgangspunkt for analysen, beskriver de første avsnittene kort mediebruken blant samer. I undersøkelsen har vi kartlagt bruk av nyhetsmedier, andre samiske publikasjoner og internett. På spørsmål om hvilke aviser man leser jevnlig svarer 76% av utvalget en lokalavis fra Finnmark, mens 65% leser avisene *Áššu*, *Min Áigi* eller *Sáogat*. Deretter er det andre regionaviser og lokalaviser som skårer høyest. Det er imidlertid ikke det samme å lese jevnlig som å abonnere. Figur 4.2. viser andelen som abonnerer på ulike typer aviser. Lokalavisene i Finnmark er vanligst, deretter følger de samiske avisene, før andre region- og lokalaviser.

Figur 4.2. Andel som abonnerer på ulike typer aviser. Prosent.

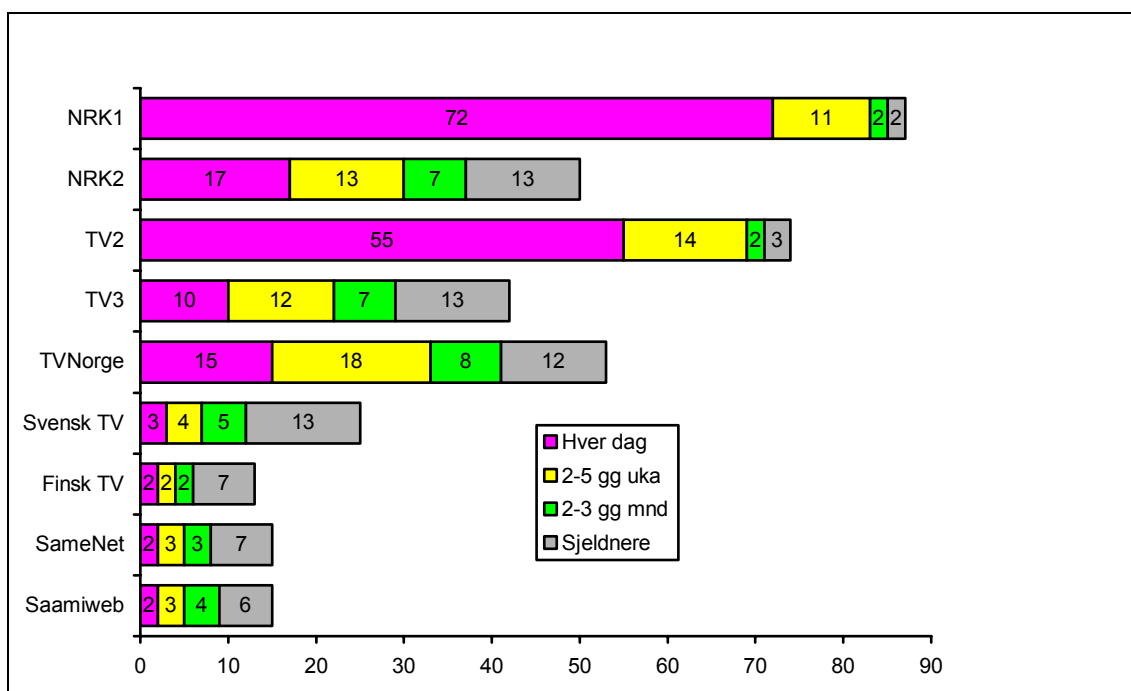
En del av våre respondenter abonnerer på mer enn en avis, og det er sannsynlig at det er vanlig å kombinere en samisk fådagersavis med en annen lokal dagsavis. Ser vi på hvor ofte våre intervjuobjekter bruker ulike medier, styrkes denne oppfatningen.

Figur 4.3.1. Bruk av medier fordelt på tidspunkt. Aviser og tidsskrifter.

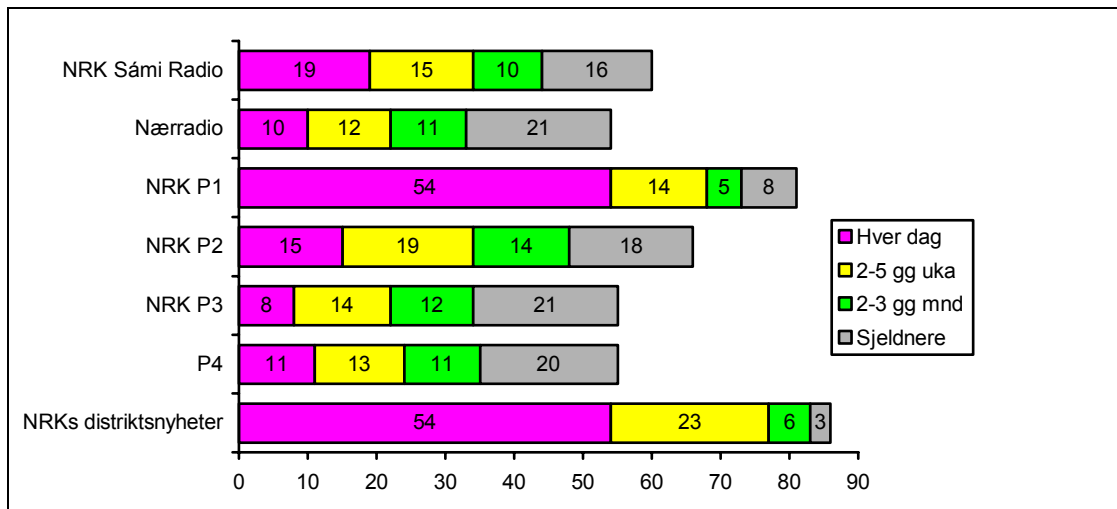
Figurene 4.3.1., 4.3.2., og 4.3.3. viser hvor ofte folk bruker ulike medier. I figur 4.3.1. framgår det at lokalavisene når flest hver dag. Det henger åpenbart sammen med utgivelsesfrekvens. De fleste lokalaviser kommer ut oftere enn de samiske avisene, og leses av den grunn hver dag. Riksavisene *VG* og *Dagbladet* leses av bare 26% hver dag, noe som tyder på at disse avisene konkurrerer med mange andre medier om oppmerksomheten i den samiske befolkningen. Av de samiske fådagersavisene, er det *Sárgat* som når flest. 26% leser denne avisen 2-5 ganger i uka, mens *Min Áigi* og *Áššu* når henholdsvis 16% og 14% av det totale utvalget i samme tidsrom. Fra tidligere undersøkelser vet vi at avislesing tradisjonelt har vært lavere i Finnmark enn i Norge som helhet, noe som har hatt sammenheng med språk- og utdanningssituasjonen. Det er rimelig at disse forskjellene også reflekteres i vår undersøkelse der flertallet av de intervjuede er fra Finnmark.

Figur 4.3.2. viser at de norskspråklige fjernsynskanalenene er de mest brukte. *NRK1* er mest populær blant våre intervjuobjekter, ettersom 72% svarer at de ser på kanalen hver dag, mens bare 55% bruker *TV2* like mye. *NRK2* og *TVNorge* brukes av henholdsvis 17% og 15% hver dag, mens *TV3* når omkring 10%.

Figur 4.3.2. Bruk av medier fordelt på tidspunkt. Fjernsyn og internett.

Verken svensk eller finsk fjernsyn kommer i nærheten av de norskspråklige kanalene, selv om de til en viss grad brukes. Samiske tjenester over internett og andre elektroniske nett når heller ikke ut til flertallet av de intervjuede. 10% i vårt utvalg brukte kommunikasjonstjenesten *SameNet* jevnlig, og de nordiske sameradioenes internettjeneste *Saamiweb* hadde omtrent samme oppslutning. Så langt ser det med andre ord ikke ut til at internett på noen måte har overtatt for tradisjonelle medier, men at disse tjenestene fungerer som supplement til andre medier.

Figur 4.3.3. Bruk av medier. Radio.

Radiolyttingen (figur 4.3.3.) viser også at de norskspråklige radiokanalene når flest når utvalget ses under ett: NRKs distriktsnyheter og P1 når 54% av de spurte hver dag, mens *NRK Sámi Radio* bare har oppslutning fra 19% på en vanlig dag. Dette er likevel mer enn både P2 (15%), P4 (11%) og P3 (8%). Det mest oppsiktsvekkende med disse tallene er oppslutningen om P2 som i de fleste andre målinger er langt mindre enn P3 og P4. Dette kan forklares av utvalgets sammensetning som sannsynligvis har en profil som ligner P2s målgruppe, men også av at *NRK Sámi Radio* sender på P2-nettet i Nord-Norge. Våre data er samlet inn før eller kort etter at P4 begynte med daglige samiske nyhetssendinger så effekten av disse på P4-lyttingen er ikke med.

I de følgende avsnittene vil denne første grove oversikten over mediebruk blant samer bli diskutert både i forhold til hvordan samer definerer samiske medier, hva folk oppfatter som medienes oppgaver, og ikke minst hvor samer henter informasjon om samiske spørsmål fra.

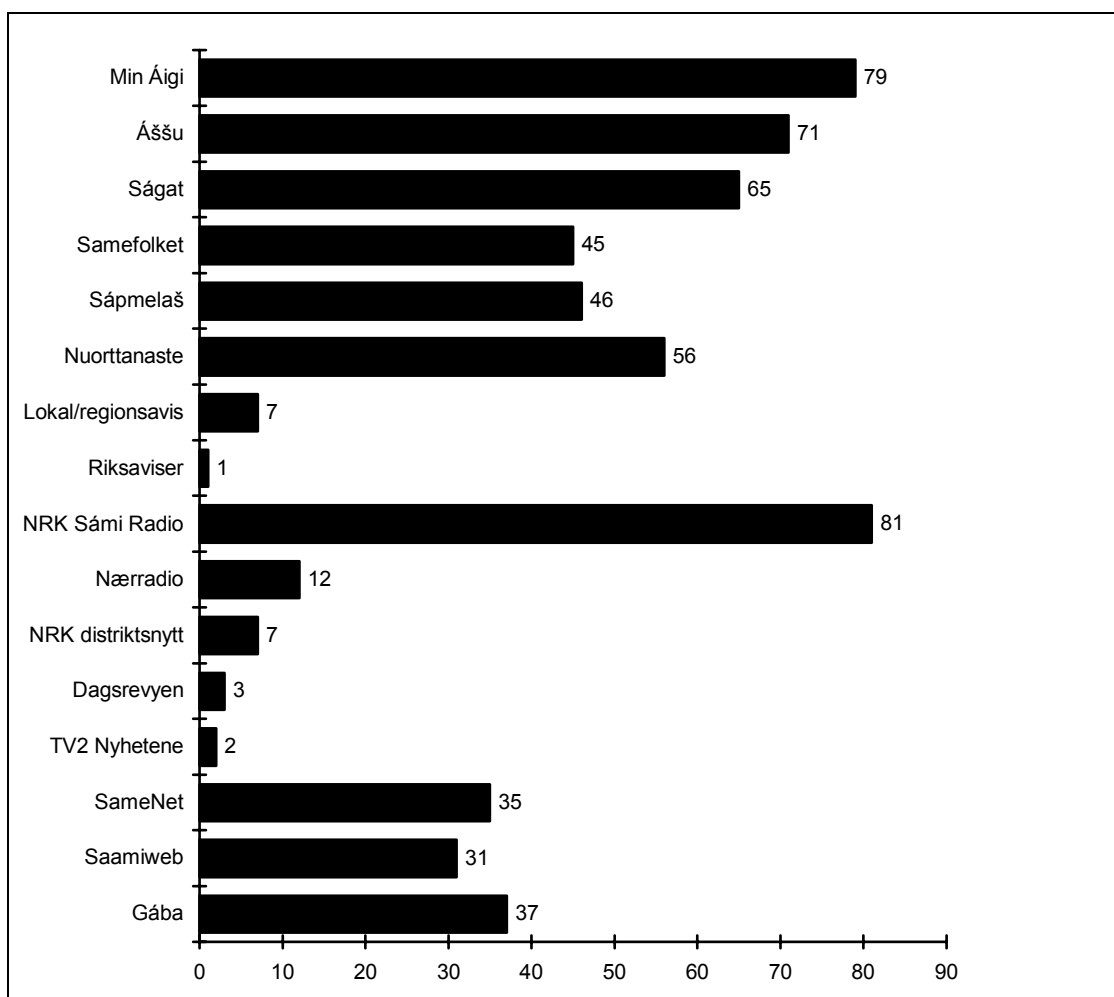
Samiske medier definert av brukerne

Hovedformålet med undersøkelsen var å finne fram til hvordan samiske mediebrukere definerer samiske medier. Dette har vi målt på to måter: Først ved å be de intervjuede svare på hvilke medier de selv regner som samiske, og deretter ved å spørre hvor de henter informasjon om samisk politikk, kultur, og samfunnsliv fra. På denne måten ville samiske mediebrukere definere samiske medier på to måter: *Gjennom egne meninger og gjennom egen bruk.*

Denne kartleggingen avslører tre hovedtendenser: *Det er lite strid om hvilke medier folk oppfatter som samiske*; det er til dels stor uenighet om hva samiske medier bør gjøre; og det er klare sammenhenger mellom bosted, språk og mediebruk. Andre bakgrunnsvariabler er mindre viktige, men alder og til en viss grad kjønn har også betydning for hvilke medier folk oppfatter som viktige. Samiskspråklige og norskspråklige har til dels ulike informasjonskilder og til dels ulike mediebruksmønstre. Forskjellene mellom to av kommunene i Indre Finnmark, Karasjok og Kautokeino, på den ene siden og resten av Sápmi på den andre er også markante.

Samiske medier er samiske medier

På spørsmål om hvilke medier folk selv regnet som samiske fins det ikke grunnlag for tvil: *Det er medier som er laget av og for samer*, og der den samiske tilhørigheten også framgår av navnet på mediene. I figur 4.4. avtegner denne situasjonen seg helt tydelig: *NRK Sámi Radio* nevnes av 81%, *Min Áigi* av 79%, *Áššu* av 71% og *Ságat* av 65% av de spurte. Disse fire nyhetsmediene utmerker seg sterkest som samiske medier, men det er heller ingen tvil om at periodiske publikasjoner som *Nuorttanaste* (56%), *Samefolket* (45%), *Sápmelaš* (46%) og *Gába* (37%) og nye nettbaserte kanaler som *SameNet* (35%) og *Saamiweb* (31%) plasseres i denne kategorien.

Figur 4.4. Samiske medier definert av brukerne. Prosent.

Ingen andre medier nevnes i samme omfang. 12% totalt nevner nærradio, men de geografiske forskjellene er enorme. I Kautokeino regner 53% nærradioen som et samisk medium, mens 14% i Karasjok gjør det samme. *Guovdageainnu Lagasradio* (GLR) sender i begge disse kommunene. *Radio Porsanger* i Lakselv er sannsynligvis årsaken til at 10% i Porsanger nevner nærradio, mens *ETS-radioen* i Evenes/Tjeldsund/Skånland-regionen kanskje er grunnen til at 4 personer i Sør-Troms sier det samme. Disse nærradiostasjonene har eller har hatt programtilbud av og for samer. Bare noen ytterst få betegner riksnyhetene på fjernsynet eller andre aviser som samiske medier.

Tendensene er samsvarende for samiskspråklige og ikke-samiskspråklige. De er også relativt like for kvinner og menn, på tvers av aldersgruppene og for høyt og lavt utdannede. Med andre ord: Når vi stiller folk spørsmålet om hva de oppfatter som samiske medier, er det stor enighet om hvilke medier som faller inn under denne

kategorien. Medienes språk er ikke avgjørende for om mediene defineres som samiske. *Sáгат*, *Samefolket* og *Gáба* som alle publiseres enten hovedsakelig på majoritetsspråket eller på flere språk, blir alle definert inn i den samiske kategorien av store andeler av de spurte. Det er rimelig å tro at det er navnet på og målgruppen for mediet som har vært avgjørende, mer enn språket.

Den eneste bakgrunnsvariabelen som slår markert ut i forhold til definisjonen, er bosted. I sørsameområdet er det bare 39% som regner *Min Áigi*, *Áššu* og *Sáгат* som samiske medier. I Midtre Nordland er det færre som regner avisene *Min Áigi* (54%) og *Áššu* (42%) som samiske, enn det er som definerer *Sáгат* (69%) slik. Bildet er omvendt i Karasjok og Kautokeino hvor de to samiskspråklige avisene nevnes av mellom 85% og 95% av de spurte, mens *Sáгат* ikke regnes som samisk av mer enn halvparten av de som har svart. I de andre valgkretsene er resultatene mer like dem som gjelder for utvalget som helhet. Forskjellene henger antakelig sammen med at mediene dekker og brukes ulikt i ulike områder, selv om vi heller ikke kan se bort fra at ideologiske motsetninger kan gjøre seg gjeldende for viljen til å definere enkelte medier, først og fremst *Sáгат*, som samisk.⁷⁴

Vi finner også andre geografiske variasjoner. *Samefolket* defineres som samisk medium av flest i Nordre Nordland (64%), og nevnes av mellom 50% og 60% i alle valgkretser fra Sør-Troms og sørover, mens publikasjonen er mindre kjent i Finnmark og Nord-Troms. *NRK Sámi Radio* nevnes av et flertall av de spurte i alle valgkretser, men andelen varierer fra 56% i sørsameområdet til 91% i Karasjok. Disse geografiske forskjellene finner vi igjen når vi ser på hvilke medier folk henter informasjon fra.

Syn på samiske mediers oppgaver

En ting er imidlertid hva folk regner som samiske medier, en annen sak er hva de mener samiske medier bør gjøre. I undersøkelsen ble folk bedt om å ta stilling til noen utsagn om samiske medier i forhold til språk og dekning. Tabell 4.2. viser hvordan svarene fordeler seg i forhold til ulike påstander knyttet til språk, viktighet og bredde i deknningen.

---

⁷⁴ Se kapittel 1 for diskusjon av striden rundt *Sáгат*.

Tabell 4.2. Oppfatninger om samiske medier. Prosent. N = 930

	Helt enig	Delvis enig	Har ingen mening	Delvis uenig	Helt uenig	Ubesvart
Samiske medier bør bruke samisk som hovedspråk.	23	23	7	13	23	12
<i>NRK Sámi Radio</i> er det viktigste samiske mediet.	25	19	11	7	26	11
Samiske medier bør være opptatt av samiske spørsmål.	34	24	9	13	11	10
Samiske medier bør avspeile samfunnet bredest mulig	42	28	6	8	4	12

Det er to påstander som splitter utvalget, og to som forener det. Den første av disse lød i fulltekst: *For å kunne regnes som samiske, bør mediene bruke samisk som hovedspråk*. De som har svart på undersøkelsen er splittet i synet på samisk som hovedspråk i samiske medier. Til sammen 46% er helt eller delvis enig i påstanden, mens 36% er helt eller delvis uenig. Bare 7% har ingen mening. Vi finner det samme mønsteret, men noe mindre intensitet i oppfatningene om *NRK Sámi Radio* som det viktigste samiske mediet.

Når vi ser nærmere på tallene, er det (selvsagt) eget språk som forklarer det meste av denne splittelsen. De som ikke snakker samisk, er i stor grad uenig i at samisk skal være hovedspråk, og de er i mindre grad enig i at *NRK Sámi Radio* er det viktigste samiske mediet. Det er også et markert skille mellom Karasjok og Kautokeino og alle andre valgkretser i synet på språk (tabell 4.3.). I disse to kretsene er det mindre splittelse om samisk som hovedspråk enn andre steder, åpenbart fordi så store deler av befolkningen i disse to kretsene behersker språket (jfr kap. 1).

Tabell 4.3. Holdninger til påstanden ”Samiske medier bør bruke samisk som hovedspråk”. Prosent. N = 930.

Valgkrets	Helt enig	Delvis Enig	Har ingen mening	Delvis uenig	Helt Uenig	Ubesvart	Total
Varanger	15	23	4	10	40	8	100
Tana	17	19	5	11	27	20	99
Karasjok	36	24	3	12	17	9	101
Kautokeino	41	25	2	6	13	12	99
Porsanger	17	13	8	14	33	15	100
Alta/Kvalsund	21	21	5	23	24	6	100
Nord-Troms	22	21	20	10	18	9	100
Midt-Troms	19	37	5	10	25	3	99
Sør-Troms	29	22	6	8	22	12	99
Nordre Nordland	27	14	9	18	32	0	100
Midtre Nordland	12	23	8	15	12	31	101
Sørsameområdet	15	24	12	24	9	17	101
Sør-Norge	5	39	5	15	31	5	100
Total	23	23	7	13	23	12	101

I de andre kretsene i Finnmark er bildet motsatt: Det er stor motstand mot at samisk skal være hovedspråk i alle valgkretser (tabell 4.3.). Nesten halvparten av de intervjuede i Varanger, Porsanger og Alta/Kvalsund og 38% i Tana valgkretser er helt eller delvis uenige i denne påstanden. Vi finner det samme bildet i valgkretsene utenfor Finnmark, men fordi antallet som har svart er lavt i en del valgkretser, er resultatene mindre sikre, altså ikke signifikante.⁷⁵ Likevel gir tallene en indikasjon på hovedmønstrene i utvalget. Språkspørsmålet splitter mer enn det forener, eller med andre ord: Samiske medier kan ikke defineres ut fra språk dersom man ønsker å gi et tilbud til hele den samiske befolkningen.

Det man er enige om, er at samiske medier har et spesielt ansvar for å ta opp samiske spørsmål, og for å dekke samfunnet bredest mulig (tabell 4.2.). Disse påstandene er mindre kontroversielle, antakelig fordi de ikke knyttes til verken geografiske eller kulturelle kriterier. De er også i tråd med mer tradisjonelle roller som mediene forventes å ha i ethvert samfunn: Mediene bør være både informasjonskilder og kommunikasjonskanaler for så store deler av samfunnet som mulig.

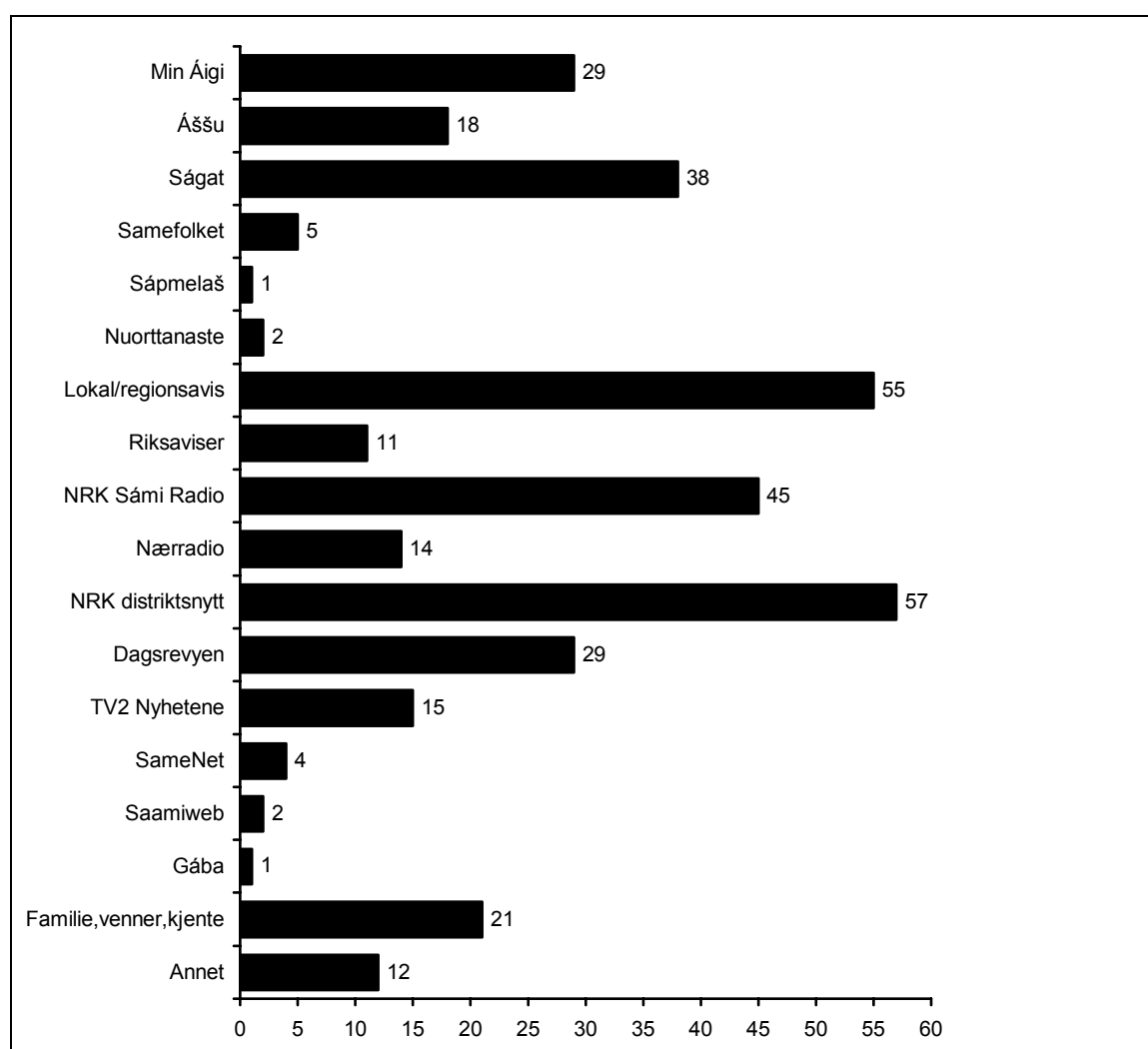
Informasjon om samisk politikk og samfunnsliv

En av de viktigste normative begrunnelsene for at minoriteter bør ha egne medier er at de skal dekke informasjons- og kommunikasjonsbehov i minoritetssamfunnet. Av

⁷⁵ Med ”ikke signifikant” mener vi at vi ikke kan være sikre på at resultatene ikke skyldes tilfeldige variasjoner.

den grunn var undersøkelsen rettet mot å avdekke hvor folk henter informasjon om samisk politikk, kultur og samfunnsliv. Hvilke medier er viktige informasjonskilder, og hvordan fordeler dette seg i befolkningen, geografisk og sosialt?

Figur 4.5. viser hvor folk henter informasjon om Sametingets virksomhet. Dersom vi skulle legge disse svarene til grunn for hvilke medier som spiller en sentral rolle i det samiske samfunnet, ser vi at lokal- og regionavisene og NRKs distriktsnyheter er viktigst. *NRK Sámi Radio* kommer først på tredje plass, *Ságat* på fjerde, mens *Min Áigi* og *Dagsrevyen* deler sjetteplassen. Familie, venner og kjente er viktigere som kilder enn andre medier. *Áššu* kommer så vidt foran *TV2 Nyhetene*.

Figur 4.5. Informasjonskilder om Sametingets virksomhet. Prosent.

Mens verken lokal- eller regionaviser eller NRKs distriktsnyheter ble regnet blant samiske medier, er disse mediene de som nevnes oftest som informasjonskilder om samiske saker i utvalget. I Gallups undersøkelse om kjennskap til Sametinget i

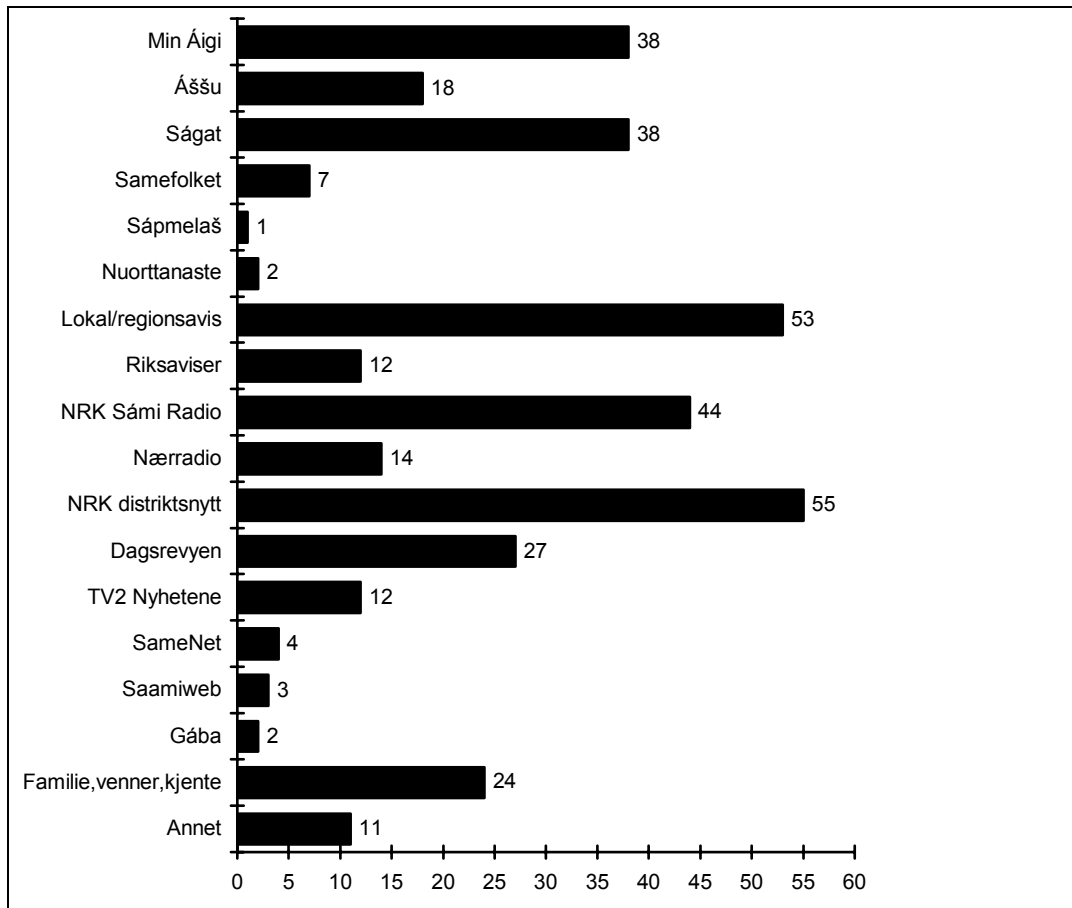
1994,⁷⁶ ble det også stilt et spørsmål om hvor folk hentet sin informasjon om Sametinget. I 1994 svarte 76% av de registrerte i samemantallet at de hentet informasjon fra lokalavisene, mens 69% i samme gruppe nevnte *NRK Sámi Radio*. Som figur 4.5. viser, var tallene lavere for begge disse mediene i 1999. Da svarte 55% at lokal- og regionavisene er viktigste kilder til informasjon om Sametingets virksomhet, mens *NRK Sámi Radio* ble nevnt av bare 45%.

Vi vet ikke årsakene til endringene, men noe må trolig tilskrives at svaralternativene var forskjellige på de to tidspunktene, og at det derfor blir større spredning på svarene i vår undersøkelse. I 1999 nevnes NRKs distriktsnyheter oftest som kilde (57%), men disse sendingene var ikke et eget alternativ i 1994. Det var heller ikke *Ságat* som nevnes av 38%, *Min Áigi* (29%) eller *Dagsrevyen* på NRK1 (29%). Familie, venner og kjente nevnes i 1999 ofte som informasjonskilder (21%), og dette var også viktige kilder i 1994 (31%). I 1994 var det også mange som nevnte samiske organisasjoner (30%), sametingsrepresentanter (22%) og offentlige institusjoner som viktige kilder. Disse alternativene var ikke med i 1999. Selv om tallene altså ikke er helt sammenlignbare, er tendensene de samme som i 1999 som i 1994.

For informasjon om samepolitiske saker (figur 4.6.) er bildet nesten det samme som for informasjon om Sametingets virksomhet, bortsett fra at *Min Áigi* (38%) på dette feltet er en like viktig kilde som *Ságat* (38%). Det er imidlertid bare når det gjelder samepolitikk *Min Áigi* har en så sterk posisjon. Verken når det gjelder informasjon om samiske organisasjoner, kultur eller næringsliv (figur 4.7-9), nevnes *Min Áigi* like ofte. Familie, venner og kjente er også litt viktigere som kilder til informasjon om samepolitikk (24%) enn til informasjon om Sametinget.

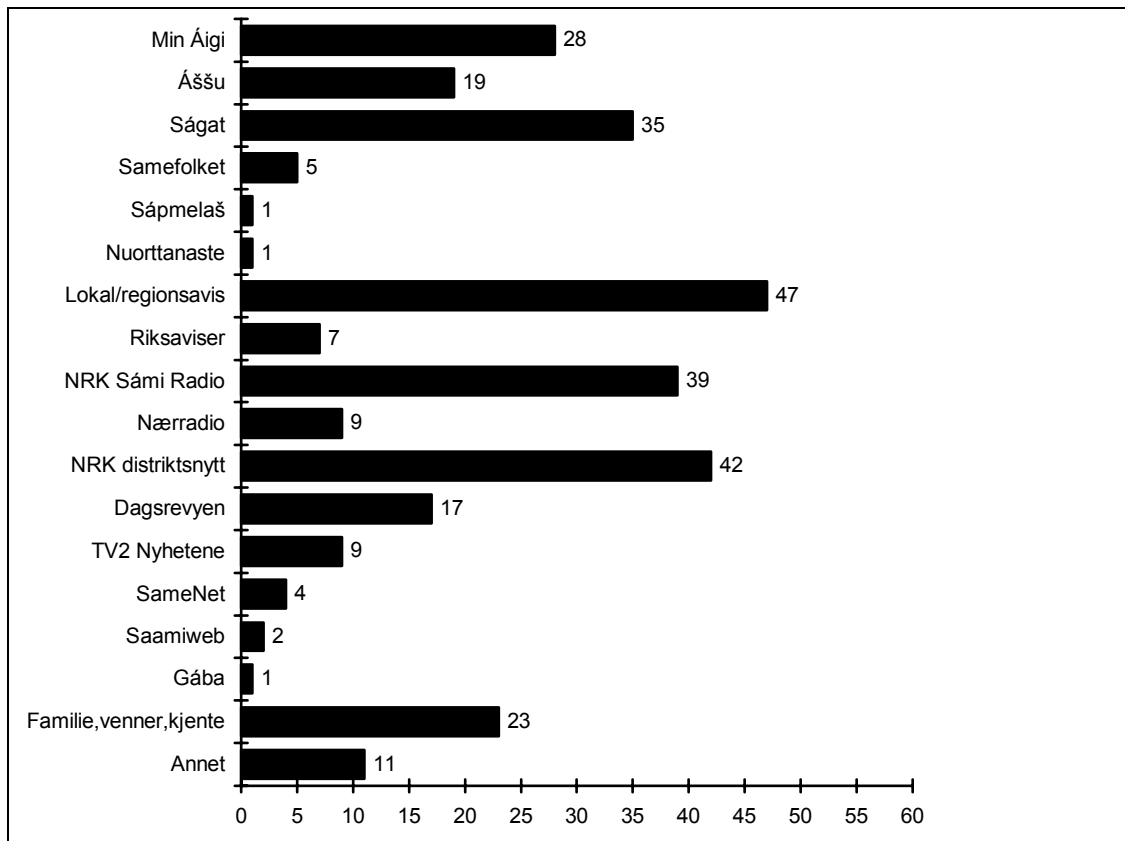
---

⁷⁶ *Sametinget: Kjennskap, holdninger og informasjonskilder*, Oslo: Norsk Gallup Institutt, 1994.

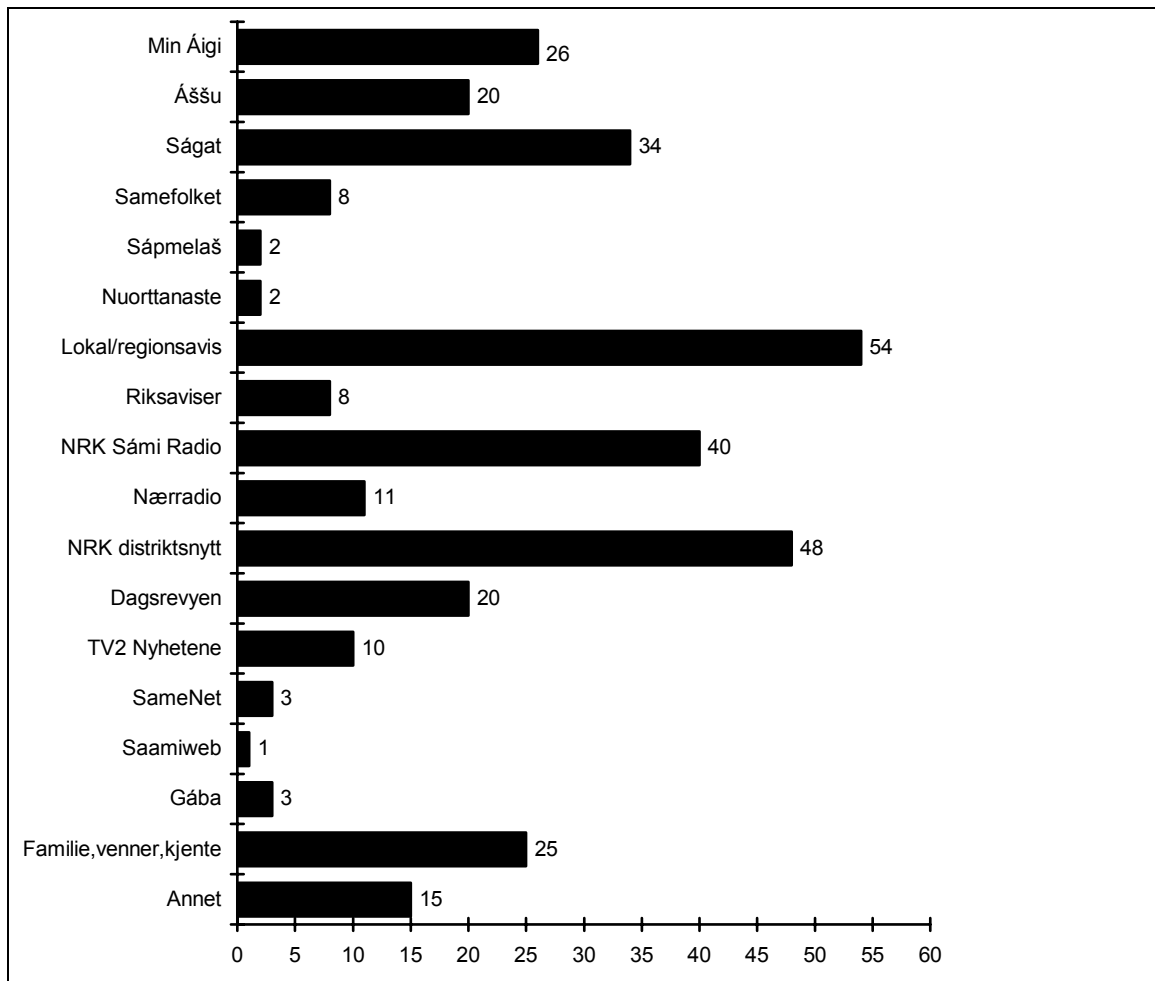
Figur 4.6. Informasjonskilder om samepolitikk. Prosent.

Når det gjelder informasjon om samiske organisasjoner (figur 4.7.) og samisk kultur (figur 4.8.), endres bildet noe. Lokalavisene, NRKs distriktsnyheter og *NRK Sámi Radio* svekker sin posisjon noe selv om de fremdeles er viktigst. Dagsrevyen nevnes av 27%, og igjen ser vi at familie, venner og kjente (24%) er viktigere enn andre medier, samiske og norske. *Áššu* (18%) nevnes litt oftere i forbindelse med samepolitikk i forhold til andre saksområder. Forskjellene er imidlertid små, og hovedtendensene er de samme uansett saksområdet.

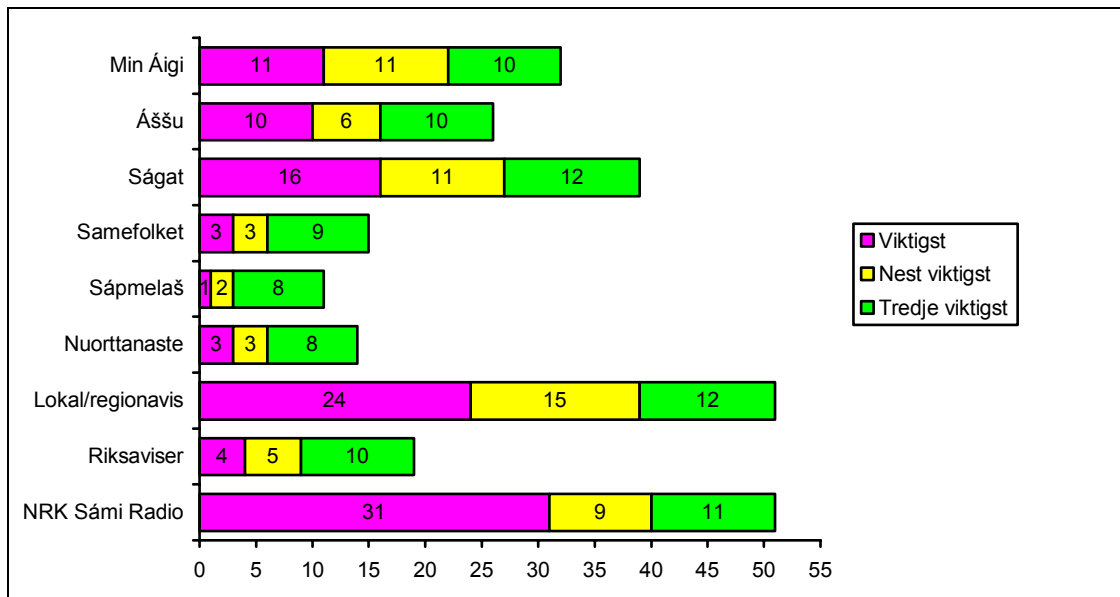
Figur 4.7. Informasjonskilder om samiske organisasjoner. Prosent.

Oppsummeringsvis kan vi si at alle andre samiske medier enn *NRK Sámi Radio*, *Sáogat*, *Min Áigi*, og i en litt mindre grad *Áššu*, er relativt lite viktige som kilder til det som rører seg i det samiske samfunnet når vi ser på utvalget under ett. Samiske og norske nyhetsmedier utfyller hverandre som informasjonskilder.

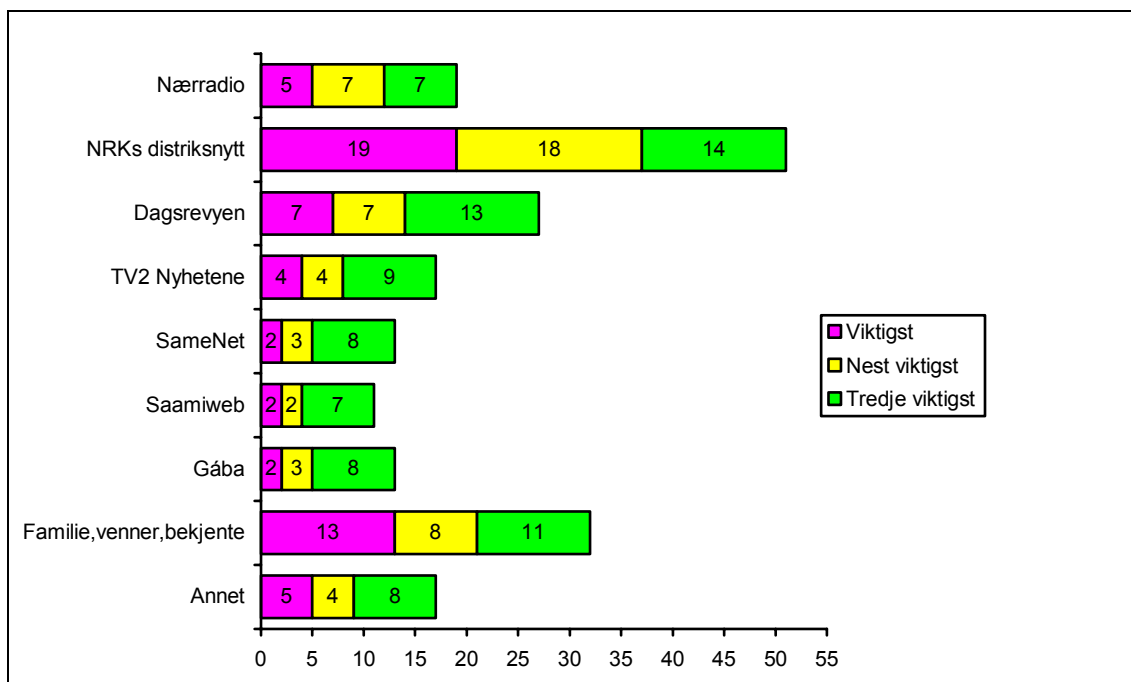
Figur 4.8. Informasjonskilder om samisk næringsliv. Prosent.

Når vi ber folk om å rangere hvilke tre medier de selv regner som viktigste informasjonskilder, får vi imidlertid igjen et annet bilde. 31% av de spurte regner *NRK Sámi Radio* som viktigste informasjonskilde om samiske saker, 24% mener at lokal- og regionaviser er viktigst, mens bare 19% har NRKs distriktsnyheter på topp. Som figur 4.9.1. og 4.9.2. viser, er det imidlertid nøyaktig like store andeler av dem som har svart (51%) som nevner disse tre kanalene blant de tre viktigste informasjonskildene.

Figur 4.9.1. Viktigste informasjonskilder om samiske saker. Prosent.

Ságat nevnes som viktigst av 16% av de spurte, og blant de tre viktigste av 39%. Familie, venner og bekjente er også her viktigere enn mange medier, ettersom 13% nevner denne kilden som viktigst og 32% nevner dette som en av de tre viktigste. For *Min Áigis* del er de tilsvarende tallene 11% og 32%, for *Áššu* 10% og 26%. *Dagsrevyen* ligger likt med *Áššu*, men regnes ikke som den viktigste kilden av like mange.

Figur 4.9.2. Viktigste informasjonskilder om samiske saker. Prosent.

To hovedgrupper av informasjonskilder

Det inntrykket vi får ut fra den oversikten vi har gitt hittil, er at det er to grupper av medier som er sentrale informasjonskilder for den samiske befolkningen sett under ett. Det er på den ene siden de samiske nyhetsmediene som alle kommer ut eller sendes fra norsk side av Sápmi, først og fremst *NRK Sámi Radio*, men også *Áššu*, *Min Áigi* og *Sáogat*. På den andre siden, lokale og regionale norske medier som NRKs distriktsnyheter og lokal- og regionaviser. Det er også disse to gruppene av medier som brukes mest i utvalget. Bare familie, venner og kjente er like viktige som informasjonskilder.

Dette er uten tvil de mest sentrale mediene når vi snakker om hvor folk henter informasjon⁷⁷ om sentrale samfunnsforhold. Disse funnene er ikke egnet til å overraske noen, spesielt ikke sett ut fra det som kommer fram i innholdsanalysene av samiske og ikke-samiske nyhetsmedier i kapittel 3 og 5 i denne rapporten. Det er i disse mediene vi finner mest informasjon om samisk samfunnsliv, politikk, kultur og næringslivsstoff. Verken andre samiske medier, som *Gába*, *Samefolket* eller *Sápmelaš*, eller norske medier som riksaviser og fjernsynsnyheter er like viktige som informasjonskilder. Unntaket er *Dagsrevyen* på NRK1 som skårer relativt høyt. Ut fra det faktum at *Dagsrevyen* sjelden tar opp samiske forhold (se kapittel 5) er det rimelig å anta at dette resultatet mer er et uttrykk for at *Dagsrevyen* generelt er en viktig kilde til nyheter, enn at den er det til samiske nyheter.

Sosiale og geografiske skillelinjer

Det er noen framtrepende trekk i materialet når vi ser på sammenhengene mellom bakgrunnsvariabler som kjønn, alder, språk og utdanning og bruk av de samiske mediene, altså de som er laget av og for samer.

Blant de sosiale bakgrunnsvariablene er alder og utdanning viktigst, mens kjønn har mindre betydning. Det er først og fremst de *unge* som leser samiskspråklige aviser. Fordi det er overrepresentasjon av kvinner i utvalgene fra Karasjok og Kautokeino, er det også flere kvinner enn menn som leser de samiske avisene, men betydningen av

---

⁷⁷ Mediene brukes selvsagt til annet enn informasjonsinnhenting, ikke minst til underholdning. Det er heller ikke alltid like lett å skille mellom informasjon og underholdning verken når det gjelder hvordan folk bruker mediene eller i produksjonen av medieinnhold, jfr. såkalt *infotainment* som ofte brukes som betegnelse på nyhets-, dokumentar eller featureprogrammer/artikler.

kjønn forsvinner når vi kontrollerer for alder. Det er også flere med *høgskole- og universitetsutdanning* blant brukerne av samiskspråklige medier, noe som heller ikke er uventet. Både språkferdigheter og tendensen til å bruke medier kan forventes å øke med utdanningsnivået. De store forskjellene i mediebruk følger imidlertid språklige og geografiske skillelinjer mer enn sosiale. Det kan selvsagt også henge sammen med at de sosiale skillelinjene ikke er så framtrædende i utvalget.

Språklig og geografisk segmentert mediebruk

Det er imidlertid to variabler som markant deler brukerne i ulike grupper, nemlig *språk* og *bosted*. Rimelig nok brukes de samiskspråklige mediene nesten utelukkende av folk som kan samisk. Det er også flere lesere av *Ságaŋ* blant de samiskspråklige enn blant dem som ikke kan samisk, og begge grupper oppgir norske medier som viktige informasjonskilder. Det betyr i klartekst at samiskspråklige har tilgang til et større spekter av medier enn ikke-samiskspråklige samer, og at de som behersker både samisk og norsk, utnytter begge grupper av medier.

Geografisk er bruken av de samiskspråklige mediene i all hovedsak konsentrert til Indre Finnmark der nordsamisk er i daglig bruk. Dette gjelder både lesing av *Min Áigi* og *Áššu* (tabell 4.4.) og lytting på *NRK Sámi Radio* (tabell 4.5). I tabell 4.4. og 4.5. har vi delt inn mediebrukerne i to grupper, de som leser og lytter ofte og de som gjør det sjelden⁷⁸. De geografiske skillelinjene trer klart fram når man ser på hvor ulik bruken av samiskspråklige og norskspråklige aviser er. I Karasjok leser 62% av de spurte *Min Áigi* ofte, og det samme gjør 38% av de spurte i Kautokeino. *Áššu* har enda sterkere lokalavispreg i sin leserkrets, ettersom 63% i Kautokeino leser avisa ofte, mens bare 24% i Karasjok gjør det. Både *Min Áigi* og *Áššu* har altså solide posisjoner i sine lokalsamfunn, men i alle andre valgkretser er lesing av disse avisene mindre utbredt. Det er imidlertid verdt å merke seg at verken *Áššu* eller *Min Áigi* har en husstandsdekning over 50% i sine utgivelseskommuner.

---

⁷⁸ "Ofte" omfatter lesing og lytting "hver dag" og "2-5 ganger i uka", mens "sjelden" rommer "2-5 ganger i måneden" og "sjeldnere".

Tabell 4.4. Lesing av samiske aviser i ulike valgkretser. Prosent. N = 930

Kretser	<i>Min Áigi</i>		<i>Áššu</i>		<i>Ságat</i>	
	Ofte	Sjelden	Ofte	Sjelden	Ofte	Sjelden
Varanger	11	73	4	77	42	44
Tana	18	52	6	59	66	15
Karasjok	62	27	24	53	44	38
Kautokeino	38	50	63	28	18	68
Porsanger	6	56	2	60	48	36
Alta/Kvalsund	6	77	5	77	14	76
Nord-Troms	3	68	7	66	3	72
Midt-Troms	12	64	10	64	10	73
Sør-Troms	10	76	12	75	6	80
Nordre Nordland	9	50	5	55	23	50
Midtre Nordland	4	58	8	54	27	39
Sørsameområdet	2	61	2	63	7	59
Sør-Norge	15	69	3	85	23	69

Min Áigi leses ofte av 18% av de spurte i Tana og 15% i Sør-Norge. Både *Áššu* og *Min Áigi* har en viss, men liten oppslutning i Midt- og Sør-Troms, men ingen av avisene når andre deler av det samiske området. Igjen må vi regne med at det er språket som forklarer det meste av forskjellene, men da har vi også vist at det er vanskelig for ikke å si umulig å få lesere i hele det samiske området for en rent samiskspråklig avis. *Ságat* er den eneste av de tre samiske avisene som i en viss utstrekning leses over større deler av det samiske området i Norge. Avisen har de fleste av sine lesere i Tana, der 66% av de spurte oppgir at de leser *Ságat* ofte, mens bare 48% i utgivelseskretsen Porsanger gjør det samme. En grunn til at *Ságat* står såpass svakt i Porsanger, er sannsynligvis at avisen konkurrerer med Finnmark Dagblad som også har egen redaksjon i Lakselv.

Ságat leses også ofte av relativt mange i Karasjok (44%), og videre analyser viser at *Min Áigi* og *Ságat* i en viss utstrekning har felles lesere. Med andre ord konkurrerer de to avisene i denne kommunen, mens det samme i mindre grad er tilfelle mellom *Áššu* og *Ságat* i Kautokeino. Det er rimelig å anta at en av forklaringene på dette er forskjellen i andelen tospråklige i Karasjok og Kautokeino, altså at det er flere i Karasjok som bruker både norsk og samisk hjemme, enn det er i Kautokeino. I tillegg dekker *Ságat* Karasjok bedre enn Kautokeino (se kapittel 3). Videre leses *Ságat* nesten like ofte i Varanger som i Karasjok, og avisen når også ut til en relativt høy andel i Midtre og Nordre Nordland, samt i Sør-Norge. Svakest står avisa i valgkretsene i Troms og sørsameområdet. Forskjellene i dekning skyldes sannsynligvis både at *Ságat* jevnlig har stoff fra en større del av det samiske området enn de to andre avisene (se kapittel 3), men også at avisa har et større potensielt marked enn *Min Áigi* og *Áššu* på grunn av språket. Analysen viser imidlertid at det er

en litt større andel av de som snakker eller leser og skriver samisk enn de som ikke gjør det, som også leser *Sáogat*.

NRK Sámi Radio (tabell 4.5.) har også størst oppslutning i Karasjok og Kautokeino, der henholdsvis 68% og 71% lytter på radioen ofte, og over 80% regner radioen som sin viktigste kilde til informasjon om samiske saker. Utenfor dette området oppgir en mindre andel at de lytter ofte. Bare 10% av de intervjuede fra Porsanger svarer at de ofte lytter på kanalen, et tall som er lavt tatt i betraktning at kommunen er flerspråklig og samisk er relativt utbredt. Også i Alta/Kvalsund og Nord-Troms, hvor samisk er relativt utbredt, har *NRK Sámi Radio* en svak posisjon, og det samme gjelder for sørsameområdet, noe som er mindre uventet. I Sør-Troms, det lulesamiske området, Midtre Nordland valgkrets, og i Sør-Norge er det en noe større oppslutning, men her er tallene mer usikre fordi det er få respondenter i hver gruppe. Forskjellene mellom *NRK Sámi Radios* posisjon i Karasjok og Kautokeino, og i alle andre valgkretser, er imidlertid så stor at det er nærliggende å tro at radioen sannsynligvis fungerer som distriktssending for dette området mer enn som radio for den samiske befolkningen som helhet. En del av årsaken til dette er selvsagt at samisk språk er mest utbredt i disse to kommunene, men dette forklarer likevel ikke hele forskjellen.

Tabell 4.5. Lytting på NRK Sámi Radio og NRKs distriktsnyheter i ulike valgkretser. Prosent. N = 930

Kretser	NRK Sámi Radio		Distriktsnyheter	
	Ofte	Sjelden	Ofte	Sjelden
Varanger	31	57	82	10
Tana	32	42	68	11
Karasjok	68	21	74	6
Kautokeino	71	21	72	18
Porsanger	10	61	81	9
Alta/Kvalsund	18	64	92	6
Nord-Troms	17	61	83	6
Midt-Troms	27	56	83	12
Sør-Troms	27	61	86	4
Nordre Nordland	27	50	73	14
Midtre Nordland	31	42	62	15
Sørsameområdet	17	53	75	7
Sør-Norge	44	46	54	31

De samiskspråklige mediene har en posisjon på sine utgivelsessteder i Indre Finnmark som er så sterk at den bare kan sammenlignes med lokalaviser og NRKs distriktssendinger (tabell 4.5.). Oppslutningen om dem synker også med avstanden til Indre Finnmark. Flertallet av samiskspråklige mediebrukerne leser både samisk- og

norskspråklige aviser, og lytter på nærradio, *NRK Sámi Radio* og bruker NRKs distriktsnyheter. Folk i Indre Finnmark, og spesielt i Karasjok og Kautokeino, har uten tvil det mest omfattende medietilbudet i Sápmi dersom vi ser på tilgangen av nyhetsmedier som faktisk dekker samisk kultur- og samfunnsliv. Dette ser vi både på tallene for hvor folk henter sin informasjon fra, hvor ofte de bruker ulike medier, og fra innholdsanalysene av samiske (se kap. 3) og ikke-samiske medier (se kap. 5).

Både for de som kan samisk og for de som ikke behersker språket er de norske lokalavisene og NRKs distriktsnyheter viktige (tabell 4.5.). Imidlertid følger også bruken av lokalaviser og distriktssendinger som informasjonskilder om samiske saker de samme geografiske skillelinjene. Det er flest som henter informasjon om samiske saker fra disse mediene i Finnmark, og også lokalavisene og distriktsradioen blir mindre og mindre viktige kilder til informasjon om samiske forhold dess lenger sør i landet man bor. I tillegg til mediene er familie, venner og kjente viktige kilder til kunnskap og nyheter. I sørsameområdet og blant norskspråklige i Kautokeino er familie, venner og kjente de viktigste kildene til informasjon om samiske forhold.

Konklusjoner

- Samer i Finnmark kan velge mellom informasjonskilder om samiske forhold. Det bildet som tydelig avtegner seg i undersøkelsen, er at situasjonen for samiske mediebrukere er "best" i Indre Finnmark, i den forstand at det samiske publikummet bruker både norske og samiske medier. De samiskspråklige mediene har sin base og sitt dekningsområde i Indre Finnmark, samt at NRKs distriktsnyheter og lokalavisene regnes som gode kilder til informasjon om samiske spørsmål. Med andre ord: Er man bosatt i Finnmark, og snakker og leser både samisk og norsk, er tilgangen på informasjonskilder om samiske forhold ganske god. Dette inntrykket styrkes av resultatene fra innholdsanalysene som er gjengitt i kapittel tre og fem.
- Samer utenfor Finnmark har få eller ingen informasjonskilder om samiske forhold. Det samiske medietilbudet til samer utenfor Finnmark er nesten ikke-eksisterende, skal vi tro på tallene fra denne undersøkelsen. Bortsett fra i Sør-Norge når *Min Áigi* og *Áššu* ikke lesere, *Sámi Radio* brukes relativt lite, mens *Ságat* i en viss grad når ut til samer i kystkommunene i Finnmark og deler av Troms og Nordland. Lokalaviser, regionaviser og NRKs distriktsnyheter spiller også mindre rolle som kilder dess lenger sør en kommer. Dette har sin årsak i at det bare er distriktsnyhetene i

Finnmark og deler av Nord-Norge, lokalavisene i Finnmark, og *Nordlys* som rutinemessig dekker samiske saker (se kapittel fem).

Kapittel 5 Framstillingen av samiske forhold i ikke-samiske medier

Spørsmålet om hvordan nyhetsmediene representerer minoriteter og sosiale grupper som ikke hører til blant samfunnets eliter, har lenge vært sentralt i medievitenskapen. Det finnes flere studier av representasjon av etniske og kulturelle minoriteter i majoritetsmedier (se f.eks. Husband 1994, Brune 1998, Mo 1999), og det er et generelt funn at minoriteter ikke bare underrepresenteres, men også marginaliseres på flere andre måter i mediene. Disse funnene danner utgangspunkt for spørsmålene som blir stilt i dette kapitlet.

Blant problemstillingene som belyses er spørsmålet om hvordan saker og samiske saker framstilles i ikke-samiske medier, altså i det vi kan kalle majoritetssamfunnets medier. Hvilke saker får dekning i hvilke medier, og hvordan framstilles eller representeres den samiske befolkningen? For å få et bilde av dette, valgte vi å gjennomføre en bredt anlagt innholdsanalyse av 19 aviser fra seks norske fylker (Finnmark, Troms, Nordland, Nord- og Sør-Trøndelag, samt Oslo). I materialet inngår også NRKs distriktsnyheter for Nord-Norge, *Nordnytt* og for Midt-Norge, *Midtnytt*, samt de daglige nyhetssendingene i NRK og TV2.⁷⁹

Samisk mobilisering og samisk rettighetsdebatt

Fra slutten av 1970-tallet har det vært økende oppmerksomhet rundt samisk kultur og identitet, en prosess som ble forsterket av striden om utbyggingen av Altaelva i 1979-80. Denne striden utløste en anerkjennelse av samene som urbefolkning i Norge, og var den viktigste indirekte årsaken til at det ble nedsatt et offentlig utvalg for vurdering av samiske rettigheter, det såkalte Samerettsutvalget, i 1980.

Samerettsutvalgets første utredning, *Om samenes rettsstilling*, kom i 1984 (NOU 1984: 18), og ble fulgt opp av Sameloven og vedtaket om opprettelsen av et eget folkevalgt sameting i 1987. Det første Sametinget ble åpnet i 1989, og er nå inne i sin fjerde periode. Sametinget har rådgivende myndighet overfor norske styresmakter.

Samerettsutvalget satt sammen i 16 år før det leverte sin andre og endelige utredning, *Naturgrunnlaget for samisk kultur*, i 1997 (NOU 1997: 4). Utvalget skulle "gi en historisk redegjørelse for hvilke rettsoppfatninger og rettsregler som har gjort

---

⁷⁹ Metode og utvalg er drøftet i kapittel 2.

seg gjeldende når det gjelder retten til og bruken av land og vann i områder med samisk befolkning i den utstrekning det er nødvendig for å klarlegge gjeldende rett og legge fram forslag til nye løsninger” (NOU 1997: 4). I denne omgangen behandlet Samerettsutvalget bare forvaltningen av retten til land og vann i Finnmark, og ikke i andre samiske områder. Situasjonen i Finnmark er spesiell fordi det er den norske stat som har vært ansett som eier av mesteparten av fylkets grunn, etter at området ble kolonisert fra 1600-tallet og framover.

Samerettsutvalget fremmet forslag om ny forvaltning av grunnen i Finnmark, altså om hvordan rettighetene til land og vann i fylket skulle forvaltes og fordeles mellom den samiske og den øvrige befolkningen. Utvalget foreslo at det skulle etableres et eget forvaltningsorgan med medlemmer utpekt av Sametinget og fylkestinget, men greide ikke å legge fram et felles forslag om hvordan organet skulle settes sammen. Disse problemene reflekterer hvor kontroversielt spørsmålet om samiske rettigheter er, og innstillingen har også utløst debatt både innad i det samiske samfunnet og mellom representanter for den norske og den samiske folkegruppen.⁸⁰ Ettersom utvalgets innstilling var ute på høring i løpet av høsten 1998 og våren 1999, gjenspeiles denne debatten i vårt datamateriale, ved at samerettsutvalgets innstilling utgjør den største enkeltkategorien av temaer som omhandler samiske forhold i ikke-samiske nyhetsmedier. Det er imidlertid først og fremst avisene og *Nordnytt* som formidler denne debatten. Verken *Midtnytt* eller de to nasjonale nyhetssendingene reflekterer rettighetsdebatten i de to ukene vi har data fra.

Dekning av minoriteter i majoritetsmedier

Som nevnt i innledningen, er dekning og representasjon av minoriteter i majoritetsmedier et relativt stort internasjonalt forskningsfelt, og det finnes en del studier som dokumenterer at minoriteter systematisk underrepresenteres, eller representeres på bestemte måter i majoritetsmediene. En gjennomgående tendens er at minoriteter blir marginalisert og presentert mindre nyansert enn majoritetsbefolkningen, og at bildet som presenteres inneholder flere klisjeer og flere stereotyper. Dette bildet finner vi i norske og skandinaviske studier på dette området, men felles for de studiene vi har hatt tilgang til er at det stort sett er representasjon av ikke-europeiske *innvandrere* og ikke av urfolk eller 'nasjonale minoriteter' som har

---

⁸⁰ For mer omfattende drøftinger av samiske rettigheter, se mellom annet Broderstad 1994, 1997, og Eidheim (red.) 1999.

vært studert (Mo, 1999, Lindstad og Fjeldstad 1999; Brune 1998, Tveiten og Førland 1998; Brox 1991 m.fl.).

Økt oppmerksomhet om flernasjonale samfunn

Til tross for at både Danmark, Norge, Sverige og Finland alltid har vært flernasjonale stater med relativt store språklige og etniske minoriteter innenfor sine grenser, har dette forholdet i relativt liten grad opptatt nordiske medieforskere.⁸¹ Det finnes en del litteratur om medietilbud til og mediebruk blant samer (se f.eks. Varsi 1983, Hætta 1984, 1986, 1988, Ottosen 1996, Solbakk 1997, Solbakk og Solbakk 1999 m.fl.), men det var først med innvandringen fra ikke-europeiske land at representasjonen av minoriteter i majoritetsmedier ble et tema i den nordiske medieforskningen.

I denne undersøkelsen antar vi at det av historiske, kulturelle og politiske årsaker er forskjeller i representasjonen av samer og andre minoritetsgrupper, som f.eks. innvandrere fra ikke-europeiske land. Samene har kulturell og politisk status som *urfolk*, og har spesielle rettigheter knyttet til denne statusen. Mediepolitisk gir dette seg uttrykk i at samene både har rett til og har fått etablert et mer omfattende medietilbud enn andre etniske og språklige minoriteter i Norge.

Både den samiske rettighetsdebatten og de ulike mediepolitiske tiltakene er nedfelt i politiske dokumenter og standpunkter som burde være rimelig godt kjent. Som en utgangshypotese forventer vi derfor at økt erkjennelse av samene som historisk minoritet, opprettelse av en rekke samiske institusjoner og nedfellelse av samiske rettigheter i lover og regler, til en viss grad preger mediedekningen. Videre antar vi at den samiske befolkningen av historiske årsaker i sterkere grad enn "nye" minoriteter oppfattes som en mer eller mindre selvfølgelig del av den norske staten og det norske samfunnet, til tross for at forholdet mellom folkegruppene langt fra er konfliktfritt. Dette gjelder spesielt i de tre nordlige fylkene, Nordland, Troms og Finnmark der den samiske befolkningen er størst, og hvor en del kommuner er

---

⁸¹ Spesielt ser dette ut til å gjelde i Danmark. I litteraturen om dansk kultur og identitet finnes det nesten ikke henvisninger til at Danmark alltid har vært en flerspråklig, flerkulturell stat med store ikke-dansk språklige minoriteter innenfor sine grenser (grønlandere, færøyinge, tyskere). Heller ikke mediestudiene som omhandler det flerkulturelle Danmark nevner dette i særlig grad – det er medienes dekning av innvandrere fra andre, og i hovedsak ikke-europeiske, land som undersøkes.

erklært samiske, og derfor to- eller trespråklige.⁸² Det er derfor rimelig å tro at mediene framstilling av befolkningen i områder som historisk er mer eller mindre samiske, vil være mer preget av dekning av lokale saker enn av 'eksotifisering' eller stereotypisering, altså at saker som omhandler ulike aspekter av det samiske samfunnet rapporteres mer rutinemessig enn det som rapporteres fra studier av "nye" minoriteter (se f.eks. Lindstad og Fjeldstad 1999). Dette er ikke nødvendigvis tilfelle i de mediene som dekker andre deler av landet, slik blant andre Aftenpostenjournalisten Jan Gunnar Furuly kommenterer i en artikkel om dekningen av samiske forhold i mediene:

Uten unntak bærer de store, ressursrike redaksjonene her sør på, preg av at man ikke har noen seriøs og løpende dekning nyhetsdekning av samene som etnisk gruppe (1994: 7).

Den mangelfulle dekningen tilskriver Furuly at nyheter om samiske forhold ikke oppfattes som relevante og interessante for lesere utenfor de samiske områdene. Når de når opp, er det "gjærne de dramatiske, kuriøse og iøynefallende sakene som blir slått opp". Furulys erfaringer som journalist bekreftes til dels i vårt eget materiale, selv om det er vanskelig for oss å trekke konklusjoner ut fra de få sakene vi har fra hovedstadspressen.

På grunn av den omfattende dekningen av samerettsutvalgets innstilling, ventet vi i norske medier å finne eksempler på den identitets- og rettighetsdebatten som foregår både innenfor det samiske samfunnet, og mellom det samiske og det norske samfunnet. Debatten om samerettsutvalgets innstilling omfattet en lang rekke artikler, reportasjer og leserbrev der temaet ble aksentuert på ulike måter. På dette punktet kan vi også trekke sammenligninger med en tidligere undersøkelse av representasjon av samiske spørsmål i norske medier, Øystein L. Pedersens hovedoppgave i sosiologi, *Et mediedrama om samisk kultur* (Pedersen 1998).

Pedersen analyserte debatten etter framleggingen Samerettsutvalgets innstilling i 1997, slik den ble dekket i seks norske aviser (*Aftenposten*, *Arbeiderbladet* (nå *Dagsavisen*), *Dagbladet*, *Klassekampen*, *Finnmark Dagblad* og den samiske avisa *Sáogat*). I analysen stilles spørsmålet om "hvordan Norges urbefolkning presenteres i

---

⁸² I Finnmark gjelder dette først og fremst det 'samiske kjerneområdet' som omfatter kommunene Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger og Tana, og i Troms er Kåfjord

en moderne offentlig debatt gjennom sentrale medier” (1998: 10), og det er lagt særlig vekt på utvelgelsen av kilder og på framstillingen av samisk kultur. Pedersen bruker en diskursanalytisk tilnærming basert på strukturalistiske og narrative teorier, der de sentrale analytiske begrepene er *mediedramaturgi*, *kildeutvelgning* og *nøkkelfortelling*. Ved hjelp av disse faktorene søker han å ”forklare hvordan mediene gjentar og til og med forsterker de rådende tanker og meninger i samfunnet” (1998: 29). Utgangspunktet hans er med andre ord normativt og rettet mot å forstå og forklare hvordan samisk kultur blir framstilt og hvordan dette reproducerer bestemte oppfatninger.

I analysen finner Pedersen at de seks avisene dekker omtrent de samme temaene, men at de presenteres og vinkles ulikt. Temaene grupperes rundt to dikotomier, kultur mot natur, og modernitet mot tradisjon. Mye av debatten dreier seg om å definere hva moderne samisk identitet er, både i forhold til tradisjonelle samiske næringer og livsformer, og i motsetning til *norsk* identitet:

Samene må forsøke å definere sin egenart ved hjelp av kulturelle kjennetegn, ferdigheter og virksomheter som både samer og ikke-samer kan gjenkjenne og godta som relevante skilletegn (1998: 68).

Debatten om hva som skal gjelde som “relevante skilletegn” for en kultur er velkjent fra sosialantropologien generelt, og gjenfinnes også i litteraturen om samisk kultur (se f.eks. Thue 1986, Eidheim 1997, Stordahl 1998). Både i litteraturen for øvrig og i Pedersens analyse er det fortellingen om samene som naturfolk som stilles opp mot moderne samiske livsformer. Denne fortellingen brukes også av det Pedersen kaller ”samiske nasjonalister” (1998:71), enten for å framheve at den samiske kulturen har gått tapt, eller for å betone annerledesheten. Heller ikke i vårt materiale er det vanskelig å finne eksempler på ulike posisjoner i den offentlige debatten om hva samisk identitet og kultur er.

Pedersen finner i sin analyse at det utkrystalliserer seg et skille mellom kulturjournalistene og nyhetsjournalistene i Oslo-avisene, der de førstnevnte

beskriver det fremmede og eksotiske som noe de selv mener at de ikke er. Eller snarere hva det moderne, norske samfunnet har utviklet seg vekk fra: fra natur til kultur. Når argumentasjonen bygger på hva som skiller det samiske fra det norske og når mediene er ute etter spennende vinklinger blir

---

samisk kommune. Når kommunen er trespråklig, som Porsanger, brukes også finsk eller kvensk som administrasjonsspråk.

fortellingene om den samiske kulturen sentral både i beskrivelser og argumentasjon (Pedersen 1998:68).

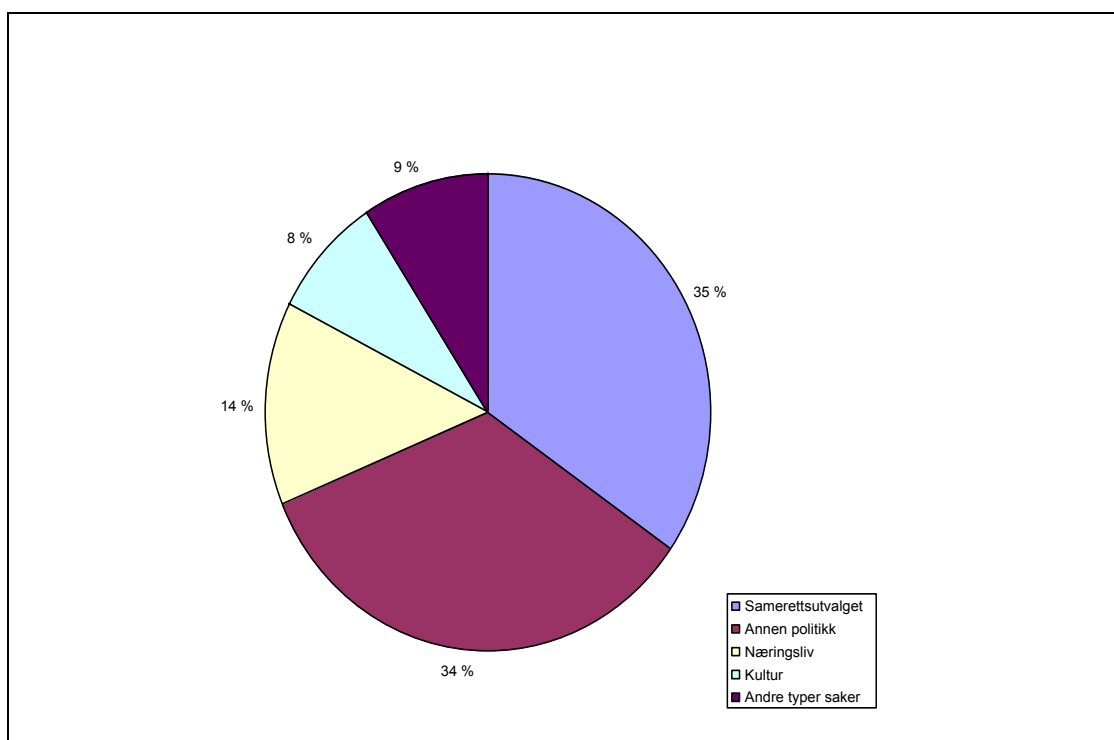
I vårt materiale har vi for få saker fra Oslopressen til å kunne trekke statistisk generaliserbare konklusjoner, men følgende eksempel fra en reportasje fra Pasvik kan illustrere Pedersens argumentasjon om at man blant Oslopressens kulturjournalister har en tendens til å sette likhetstegn mellom det fremmede og det samiske:

Både folk og fe vil hjem. Reinsdyrene får opp dampen og traver målbevisst hjem til lav og mose, i sledene gleder vi oss til jordgamme, badstu og et måltid på verdens nordligste gourmetrestaurant. (...) Det mangler bare at Mari Boine står på vidda og joiker under stjernehimmelen (Rie Bistrup, 'Kulinarisk fryd på vidda', Aftenposten 13.3.1999).

I denne artikkelen er referansen til musikeren Mari Boine den eneste eksplisitte referansen til det samiske, men fortellingen er ellers gjennomgående spekket med eksotiske beskrivelser av hvordan deltakerne på turen opplevde kjøring med rein (i motsetning til snøscooter som de også fikk tilbud om, men kontant avviste), møtet med lokale mattradisjoner og naturen i Øst-Finnmark. Med andre ord: Det er møtet med naturen og naturfolket som skildres. Skillet mellom 'oss' (de besøkende) og 'dem' (de lokale) er fremtredende gjennom hele reportasjen. Som nevnt har vi ikke belegg i vårt materiale for å generalisere dette funnet, men eksemplet forsterker inntrykket av at Pedersen og Furuly har rett på mange avgjørende punkter.

Samiske saker i aviser og fjernsynsnyheter

Pedersens analyse er interessant som utgangspunkt for analysen av vårt materiale. Den er som nevnt en av de få undersøkelsene som faktisk har undersøkt hvordan samiske saksforhold blir framstilt i ikke-samiske medier. I tillegg er analysen av debatten av samerettsutvalgets innstilling direkte relevant i tilknytning til den analysen vi gjennomfører, fordi samerettsutvalgets innstilling er det temaet som hyppigst går igjen også i vårt materiale. Av de 302 sakene vi fant i de 19 avisene vi har analysert, omhandler ca en tredjedel, eller 105 saker, dette temaet (figur 5.1.). Av den grunn har vi skilt ut saker om dette temaet som egen kategori. Stoff om samerettsutvalgets innstilling utgjør også halvdelen av de politiske sakene.

Figur 5.1. Avisenes dekning av samiske saker. Fordeling av saker på hovedtema. Prosent.

Ingen andre temaer er tilnærmevis like viktige, og vi har derfor slått sammen alle andre politiske saker. Kulturstoffet utgjør 8%, næringslivsstoffet 14% og andre typer saker 9%. Kultur- og næringslivsstoffet var opprinnelig delt inn i flere underkategorier, men ettersom det var så få enheter i hver kategori, velger vi å se bort fra disse her. Det kan imidlertid nevnes at temaet reindrift totalt dominerer næringslivsstoffet.

TV-nyhetene: samiske saker blir nyheter i nord

I vårt utvalg finner vi bare nyheter om samiske forhold i en av nyhetssendingene på fjernsyn, i *Nordnytt*, NRK1s daglige 15-minutters nyhetssendinger til de tre nordligste fylkene, Nordland, Troms og Finnmark. I *Nordnytt* inneholder hver sending 7-10 saker totalt, og det er i snitt én samisk sak per sending. I løpet av de to ukene vi har analysert, hadde *Nordnytt* 9 saker som omhandlet samiske forhold, fordelt på 10 sendinger. Temamessig var sakene hentet fra alle stoffkategorier, inkludert kultur, samerettsutvalget, andre politiske saker og annen type saker, som f.eks. tilbakeleveringen av hodeskaller fra Universitetet i Oslo. *Nordnytt* dekker sannsynligvis samiske saksforhold rutinemessig, på samme måte som

finnmarksavisene og *Nordlys* (se under). Dette er høyst sannsynlig uttrykk for bevisste prioriteringer innad i redaksjonene, og også en konsekvens av at *Sámi Radio* leverer innslag til *Nordnytt* (jfr. kapittel 3).

Ingen andre fjernsynsnyhetssendinger dekker samiske forhold i noen tilsvarende utstrekning. NRK1s hovednyhetssending, *Dagsrevyen*, hadde ingen saker om samiske forhold i undersøkelsesperioden, mens *TV2 Nyhetene* hadde ett innslag, et intervju med sametingspresident Sven-Roald Nystø. *Midtnytt*, distriktssendingene for Trøndelag, som er det sentrale sørsamiske området, hadde én sak som omhandlet at samer deltok i den pågående militærøvelsen *Battle Griffin*, og samme innslaget ble også sendt i *Nordnytt*. Vi kan med andre ord konkludere med at samiske saker sjelden eller aldri når opp i konkurransen med andre TV-nyheter på riksnettets eller utenfor Nord-Norge.

Debatten om Samerettsutvalget

Samerettsutvalgets innstilling er den tallmessig viktigste saken i vårt materiale, og det er heller ikke vanskelig å argumentere for at den også var den mest sentrale politiske konflikten omkring majoritets-/minoritetsrettigheter i Norge på det tidspunktet undersøkelsen ble gjennomført. I innsamlingsperioden (februar – mars 1999) var innstillingen ute til høring blant berørte parter, og en rekke kommunestyre, organisasjoner og andre hadde innstillingen til behandling i denne perioden. Når vi fordeler sakene på avisene ser vi imidlertid at det først og fremst er i regionavisa *Nordlys* og fire av lokalavisene i Finnmark (*Altaposten*, *Finnmark Dagblad*, *Finnmarken*, og *Sør-Varanger Avis*) vi, naturlig nok, finner denne debatten (tabell 5.1.).

Tabell 5.1. Fordelingen saker på tema og aviser. Absolutte tall.

	Sameretts- utvalget	Annen politikk	Kultur	Næringsliv	Andre typer saker	Total
<i>Aftenposten</i>		1			3	4
<i>Adresseavisen</i>		1				1
<i>Altaposten</i>	12	9	7	7	3	38
<i>Arbeidets Rett</i>	1			1		2
<i>Finnmark Dagblad</i>	20	23	7	7	6	63
<i>Finnmarken</i>	37	18	4	6	3	68
<i>Finnmarksposten</i>	3					3
<i>Framtid i Nord</i>	2	6		2	1	11
<i>Fremover</i>		3	1			4
<i>Harstad Tidende</i>	3	4			2	9
<i>Helgeland Arbeiderblad</i>		4		6	1	11
<i>Nordlands Framtid</i>		1	2	1		4
<i>Nordlandsposten</i>		2	1	2		5
<i>Nordlys</i>	9	16		7	4	36
<i>Rana Blad</i>		4		1		5
<i>Sør-Varanger Avis</i>	17	5	3	1	3	29
<i>Troms Folkeblad</i>	1			1	1	3
<i>Trønder-Avisa</i>		5			1	6
Total	105	102	25	42	28	302

Det er også disse avisene som har den største andelen av samiske saker totalt sett. Vi ser også at *Finnmarksposten*, som bare kommer ut med en utgave i uka og kun dekker kystkommunen Nordkapp der den samiske befolkningen relativt sett er liten i forhold til andre deler av Finnmark, har hentet de tre sakene om samiske forhold fra debatten om samerettsutvalgets innstilling. Når det gjelder *Finnmarksposten*, er imidlertid datamaterialet så lite (to utgivelser) at vi ikke kan vite om det er tilfeldig at avisen bare hadde saker om samiske forhold i den perioden vi har undersøkt, eller om dette er et uttrykk for at avisen i liten grad dekker samiske forhold.

Tabell 5.1. viser den absolutte fordelingen av saker mellom avisene, og det framkommer klart at dersom vi ser bort fra *Nordlys* som kommer ut i Tromsø, er det ingen av avisene utenfor Finnmark som i tilnærmet like stor grad som Finnmarksavisene omtaler samiske forhold. Fordelingen av saker mellom avisene er ikke direkte sammenlignbar fordi vi ikke har skilt mellom fådagersaviser og

seksdagersaviser, men tendensene er like klare uansett. Forskjellen mellom henholdsvis *Finnmark Dagblad* (63 saker), *Finnmarken* (68 saker) og *Sør-Varanger Avis* (29 saker) forsvinner når vi vet at den sistnevnte bare kommer ut tre ganger i uka. *Altaposten*, som er en seksdagersavis, har slik sett færrest saker, men den har likevel flere saker enn lokalaviser av samme størrelse som utkommer i andre samiske områder.

Disse resultatene var forventet og er ikke egnet til å overraske noen. Finnmark rommer det samiske kjerneområdet og har den største samiske befolkningen. Sametinget og en rekke andre samiske institusjoner er lokalisert i fylket, og det var i hovedsak forvaltningen av land og vann i Finnmark samerettsutvalget behandlet i sin innstilling. Alle disse faktorene forklarer at lokalavisene i Alta, Sør-Varanger, Vadsø og Hammerfest, som kommer ut i og dekker kommuner med betydelig samisk befolkning, også har mye stoff om samiske forhold. Dette er også i tråd med våre forventninger om at disse mediene dekker samiske saker mer eller mindre rutinemessig: De har både et kulturelt og et økonomisk argument for å ha god dekning av saker som store deler av deres reelle og potensielle lesere innenfor deres eget dekningsområde vil være opptatt av.

I motsetning til alle andre lokalaviser dekker finnmarksavisene alle saksområder, så selv om de politiske sakene er helt dominerende er disse avisene de eneste som dekker samiske forhold ut fra både politiske, kulturelle, økonomiske og andre vinkler. Dette er ikke uventet ettersom den samiske befolkningen er størst i Finnmark, men det er slående i forhold til aviser som kommer ut andre steder. *Nordlys* er den eneste avisa som kommer opp mot finnmarksavisene, ettersom den er en ressurssterk regionavis med målsetting om å være en avis for hele Nord-Norge. Avisen har samiske journalister og har åpenbart definert samepolitikk som et sentralt dekningsområde. Dette framkommer også ved at avisen mer eller mindre rutinemessig dekker Sametingets plenumsamlinger.

Lokalt og ikke-lokalt

For finnmarksavisene er mye av stoffet om samiske forhold lokalstoff, dvs at det er hentet fra kommuner der den aktuelle avisen har mer enn ti prosent husstandsdekning. Når vi ser på sakene under ett, altså den totale mengden av saker i alle 19 aviser, kommer det imidlertid fram et annet og helt klart mønster. Med unntak av kulturstoffet, der 22 av 23 artikler er hentet fra avisenes lokalområder, altså fra kommuner der avisene har $\geq 10\%$ husstandsdekning, er det akkurat like

104

mye lokalt som ikke-lokalt stoff i alle andre kategorier (tabell 5.2.). Det er vanskelig å forklare hvorfor avisartikler om samiske forhold i så stor grad er ikke-lokalt stoff, men den mest sannsynlig årsak er at i avisene utenfor Finnmark er artiklene som omhandler om samiske forhold ofte hentet fra NTB eller fra andre medier. Dette er typisk for saker som omhandler Sametingets virksomhet utenfor Finnmark.

Tabell 5.2. Fordeling av tema på geografisk område. Absolutte tall

	Lokalt	Ikke-lokalt	Ikke klassifiserbart	Total
Samerettsutvalget	50	54	1	105
Annen politikk	48	52	2	102
Kultur	22	1	2	25
Næringsliv	19	21	2	42
Andre typer saker	13	12	3	28
Total	152	140	10	302

Mange saker som omhandler samiske forhold er i også i sin natur regionale eller nasjonale. Dette gjelder blant annet samerettsutvalgets innstilling, som er regionalt og ikke lokalt forankret. En annen sak som fikk flere oppslag i mange av våre aviser, var den såkalte "hodeskallesaken", som omhandlet samenes krav om å få utlevert hodeskallene etter de henrettede etter Kautokeino-opprøret i 1852 fra Universitetet i Oslo.⁸³ Denne saken kunne ikke klassifiseres som lokalsak noe sted, ettersom den berørte forholdet mellom den norske staten og hele det samiske samfunnet, samtidig som den genererte mange oppslag og gikk igjen i mange av avisene vi har i vårt utvalg.

Konflikt og konsensus

I vårt materiale finner vi også igjen de samme frontene i debatten om samerettsutvalgets innstilling som Pedersen (1998) beskriver i sin analyse. Samerettsutvalgets innstilling genererer halvparten av førstesideoppslagene, i underkant av en tredjedel av andre nyhetssaker, og halvparten av leserinnleggene og annet meningsstoff (tabell 5.3.).

⁸³ Denne saken er en av de mest illustrerende for hvordan det norske samfunnet har forholdt seg til det samiske. To av deltakerne Kautokeino-opprøret ble som straff for sin deltakelse dømt til døden og henrettet i Oslo. Hodeskallene deres ble ikke returnert til familiene, men ble i stedet oppbevart ved Anatomisk institutt ved Universitetet i Oslo (UiO) for forskningsformål. For noen år siden forlangte etterkommere av de avdøde å få utlevert hodeskallene, og etter lange forhandlinger med UiO, ble dette også utfallet våren 1999. Saken til slutt endte med at UiO offentlig beklaget hendelsen. Historien om hodeskallene ble belyst i et fjernsynsprogram laget av *NRK Sámi Radio* i 1998, og i en rekke oppslag i dagspressen høsten 1998 og våren 1999. Kautokeinoopprøret er omtalt i bl.a. av Zorgdrager (1997).

Tabell 5.3 Tema fordelt på type artikler. Absolutte tall.

Type artikkel/enhet	Sameretts-utvalget	Annen politikk	Kultur	Næringsliv	Andre typer saker	Total
Hovedoppslag	5	4			1	10
Større nyhet	39	48	6	25	8	126
Nyhetsnotis	26	29	7	12	7	81
Mening	32	17	5	4	6	64
Annet	3	4	7	1	6	21
Total	105	102	25	42	28	302

Avisomtalen av reaksjonene på Samerettsutvalgets innstilling gir en indikasjon på spenningene mellom det samiske og det norske samfunnet. Det er i kategorien "Samerettsutvalget" vi finner avisenes dekning av kommunestyrenes behandling av innstillingen, og det er også her vi finner at sterke meninger kommer til uttrykk.

Høyt konfliktnivå i finnmarksavisene

Et eksempel er oppslagene i *Sør-Varanger Avis* som omtaler Sør-Varanger kommunestyres behandling av Samerettsutvalgets innstilling, der kommunestyret avviste innstillingen i sin helhet. Dette utfallet var ikke typisk, – i alle andre tilfeller som var omtalt i vårt materiale kom kommunestyret med en uttalelse om hvilket forvaltningsalternativ det støttet.

I et av oppslagene i *Sør-Varanger Avis* om kommunestyrets behandling av samerettsutvalgets innstilling, refereres en representant når han begrunner sin stemmegivning slik:

At samene er et urfolk bygger på et tvilsomt historisk grunnlag. De må holdes unna flere maktposisjoner og ikke få flere (Leif Sommer, representant for Venstre i Sør-Varanger kommunestyre, sitert i Sør-Varanger Avis 25.2.1999).

I denne saken tar avisen på lederplass til orde for en mer forsonende tone i debatten om innstillingen, mens det finnes leserinnlegg i samme avis som hevder også inneholder sterke synspunkter på Samerettsutvalgets forslag om nye forvaltningsordninger for land og vann i Finnmark. Lederen i Finnmark Høyre skriver f.eks. at

Dessverre er det nå flere og flere partier som går inn for å opprette en Finnmark Grunnforvaltning med medlemmer både fra Fylkestinget og Sametinget. Dette har Finnmark Høyre hele tiden vært imot. Vi har ansett

Fylkestinget for å være representativt for hele befolkningen i fylket. Da er det ikke nødvendig at Sametinget skal få 'ekstra' representasjon (Birger Westlund, leder Finnmark Høyre, leserbrev i Sør-Varanger Avis 25.2.1999).

Disse og en rekke andre utsagn i reportasjer og leserbrev dokumenterer at konfliktene omkring samiske rettigheter er og har vært sterke i Finnmark, og at konfliktene mellom folkegruppene er et tema som også preger den lokale mediedekningen. På dette punktet bryter våre funn med et veletablert resultat fra lokalmedieforskningen som sier at lokale medier har mindre konfliktorientert stoff enn medier som dekker større geografiske områder og befolkningsgrupper. Dette gjelder i Norge såvel som andre steder i verden.

Medier som dekker små samfunn er generelt mer tilbøyelig til å være orientert mot konsensus og harmoni enn medier som har et større nedslagsfelt. Noen av årsakene til dette ligger sannsynligvis at det er større sosiale og økonomiske risiki forbundet med å blottstille konflikt og uro i samfunn der "alle kjenner alle" (Tichenor et al 1972, Skogerbø og Lundby 1988; Futsæter 1991). Vi forventet at denne generelle hypotesen også ville være gyldig for våre analyser, altså at det i liten grad ville være lokalavisene som dekket konflikter mellom det samiske og det norske samfunnet, men at slike saker i større grad vil dekket av regionale eller riksmidier.

Våre resultater fra lokalavisene i Finnmark støtter imidlertid ikke hypotesen om at lokale medier unngår konfliktstoff, når det gjelder dekkningen av debatten om Samerettsutvalgets innstilling. I de to ukene vi har hentet vårt datamateriale fra, er konfliktnivået rundt innstillingen høyt, og det er tydelig både fra dekkningen av den politiske debatten, og ut fra leserbrevene, at mange lokalsamfunn er dypt splittet i synet på samiske rettigheter. Saken berører kulturelle konflikter i et fylke som i flere hundre år har huset flere folkegrupper, og temaer som rasisme, forskjellsbehandling og fordommer kommer klart fram i avisspaltene. Også regionavisa *Nordlys*, slik vi forventet, gjenspeiler det høye konfliktnivået i Finnmark omkring forvaltningen av land og vann.

Liten dekning utenfor Finnmark

For avisene utenfor Finnmark finner vi et litt annet mønster: I de fleste avisene er det relativt få saker om samiske forhold. Debatten om Samerettsutvalgets innstilling dekket i noen grad, men dekkningen er av mindre omfang, og mangler den tydelige konfliktorienteringen som kommer til uttrykk i finnmarksavisene. Noe av dette kan forklares ut fra at innstillingen først og fremst omfatter og berører Finnmark. Den

skaper derfor mindre debatt og konflikt i andre områder. Dette forklarer imidlertid ikke hvorfor avisene heller ikke har artikler som omtaler andre saker som berører samiske forhold. Med tanke på at avisene er valgt ut fordi de dekker områder der det finnes en relativt stor samisk befolkning, er det påfallende at deknningen av samiske forhold totalt er så liten.

Vi vet også at det i en del områder er større eller mindre konflikter om knyttet til det samiske, og kunne derfor også forventet at avisene berørte disse konfliktene, slik finnmarksavisene gjør. Utenfor Finnmark virker det heller ikke som om konflikter i samme grad som i finnmarksavisene, genererer oppslag. Bare *Framtid i Nord*, fådagersavisen som kommer ut i Nord-Troms og mellom annet dekker den samiske kommunen Kåfjord, har en noe mer omfattende dekning av samiske forhold (tabell 5.1.).

I aviser som *Troms Folkeblad* (utkommer på Finnsnes, Sør-Troms), *Fremover* (utkommer i Narvik, Nordre Nordland), *Harstad Tidende* (utkommer i Harstad, Sør-Troms), *Nordlandsposten* og *Nordlands Framtid* (begge utkommer i Bodø, Midtre Nordland), er artikler om samiske forhold nesten ikke-eksisterende. Dette til tross for at alle disse avisene dekker kommuner i Troms og Nordre Nordland med til dels betydelig og konsentrert samisk befolkning. Avisene *Fremover* og *Harstad Tidende* dekker kommuner der det er en stor andel samer uten at dette gjenspeiles i vårt materiale.

For å forklare disse tilstandene kan vi henvise til en annen veletablert hypotese i lokalmedieforskningen, som sier at lokalmedier fungerer som bærere, formidlere og fortolkere av det kulturelle fellesskapet i det lokalsamfunnet de dekker, heller enn som kritiske overvåkere. Ut fra denne hypotesen kan lokalaviser ikke forventes å være konfliktorienterte. I stedet spiller de en alternativ rolle, nemlig at de ved sin rapportering og formidling av store og små hendelser fra folks nærmiljø og hverdagsliv, medvirker til at folk føler tilhørighet til stedet der de bor (Stamm 1985, Skogerbø og Lundby 1988, Futsæter 1991, Lundby og Futsæter 1993).

Ifølge denne hypotesen ville vi altså forvente at når lokalavisene dekker saker om samiske forhold, hentes disse fra og framstilles som lokale saker der avisen kommer ut. Uten å kunne påvise dette bestemt, er det fristende å foreslå at det kanskje er i de omtalte avisene vi finner konsensusorienteringen. Ved å holde deknningen på et lavt nivå, unngår avisen også å røre ved de lokale konfliktene omkring det samiske. Sagt

på en annen måte: Når lokalavisene i disse områdene ikke omtaler samiske forhold kan det like godt forklares ved at lokalavisene i liten grad tar opp konfliktfylte saker, som at det ikke finnes saker å ta opp. Vi skulle derfor ikke forvente at de lokale avisene i særlig grad tar opp samiske saker dersom de er konfliktfylte og kontroversielle. Hvorvidt dette er en forklaring som stemmer for avisene i Sør-Troms og Nordre/Midtre Nordland, kan vi imidlertid bare spekulere i. Den lave dekningen vi finner i vårt materiale kan være resultater av tilfeldige variasjoner, og skyldes at det i de to ukene vi har hentet vårt utvalg fra, skjedde lite i avisenes dekningskommuner.

Sørsameområdet: lokale konflikter genererer oppslag

Dersom vi ser på de resterende lokalavisene i vårt utvalg, *Arbeidets Rett* (Røros), *Helgeland Arbeiderblad* (Mosjøen), *Rana Blad* (Mo i Rana) og *Trønder-Avisa* (Steinkjer) kommer alle ut i det sørsamiske området der den samiske bosettingen er atskillig mindre og mer spredt enn lenger nord. Avisenes dekning preges også av dette, men det er sammenligningsvis ikke færre saker i disse avisene enn i avisene Sør-Troms, Nordre og Midtre Nordland. Det som imidlertid preger lokalavisene som dekker det sørsamiske området, er at enkelte lokale konflikter genererer flere oppslag.

I vår utvalgsperiode genererte en lokal debatt om den sørsamiske internatskolen i Hattfjelldal flere oppslag i *Trønder-Avisa*, mens *Helgeland Arbeiderblad* vier mye plass til en konflikt mellom reindrift og turisme i samme kommune. I den førstnevnte saken er det bruken av internatskole for samiske barn som ikke får skoletilbud på sitt eget hjemsted som er gjenstand for debatt, i den andre er det spørsmål om konflikten mellom tradisjonelle samiske næringer i møtet med moderne turisme ("Norgesfararleden"). I begge sakene er det den samiske levemåten og kulturen i møtet med det norske samfunnet som settes under lupen. I skolesaken er det underliggende spørsmålet om små barn bør sendes på internatskole for å få et tilbud på sitt eget språk. I saken om Norgesfararleden skriver *Helgeland Arbeiderblad* på lederplass:

Av egeninteresse bør samenes talsmenn snarest ønske ungdommene velkomne til Harvasstua. Også samene er avhengig av en viss bosetting i distriktene. De produserer varer som noen skal kjøpe, og de er avhengige av både offentlige og private servicefunksjoner som bare et stabilt folketall kan garantere. Samenes kritikere bør snarest stoppe sin kampanje mot Norgesfararleden. Ser de ikke at de skader sine egne interesser like mye som de unge etablerere? (leder i Helgeland Arbeiderblad 11.3.99).

I disse sakene er det ikke opphetet debatt om etnisk identitet, urfolksstatus og rettigheter som dominerer, det er interessekonflikter både innad i det samiske og mellom det samiske og det norske samfunnet som er konfliktenes kjerne. I begge tilfellene er det uenighet om hva som tjener samisk kultur best. Trekker vi konflikten langt nok, kan vi si at det er spørsmålet om sørsamisk kultur, livsstil og næringsstruktur best overlever i isolasjon eller i aktiv samhandling med den norske, som er på dagsordenen.

Konklusjoner

I denne oversikten over representasjonen av samisk kultur og samfunnsliv i norske medier, kan vi trekke tre ut hovedkonklusjoner:

- Det er stor forskjell mellom Finnmark og andre regioner. I Finnmark dekker lokalavisene samiske saker både på kommentar- og nyhetsplass, og de dekker også alle typer hendelser og forhold, ikke bare politiske nyheter. Det er likevel verdt å merke seg at samerettsutvalgets innstilling genererer mellom en tredjedel og halvdel av oppslagene i hver avis i den perioden vi har undersøkt, noe som gjør det rimelig å spørre hvor stor dekningen ville vært dersom denne saken ikke hadde vært av en slik karakter.
- Det er også i finnmarksavisene vi i hovedsak finner konflikten om samisk identitet og samiske rettigheter. I motsetning til det vi kunne forvente ut fra tidligere forskning om lokale aviser, rapporterer lokalavisene i Finnmark om betydelige konflikter både i Finnmark som helhet, men også innad i lokalsamfunnene. Dømmer vi ut fra leserbrev og referater fra debattene i kommunestyre, partier og organisasjoner, er Finnmark preget av sterke motsetninger og stor uenighet om hvordan innbyggerne skal håndtere sitt flerkulturelle samfunn. Det er uvanlig å finne så klare indikasjoner på lokale konflikter i lokalavisene, men så er også debatten om samiske rettigheter en debatt om konsekvensene av norsk kolonihistorie i nord.
- I de resterende avisene som dekker de samiske områdene og i de to store regionavisene er dekningen av samiske forhold marginal i den perioden vi har undersøkt. I lokalavisene er det svært lite som viser at det finnes kommuner med en betydelig samisk befolkning i Troms og Nordland. Den samiske befolkningen er slik sett usynlig i avisenes dekning. Når saker tas opp av avisene utenfor

Finnmark, viser resultatene fra det sørsamiske området at det også her er saker der det er konflikt enten innenfor det samiske samfunnet eller mellom det samiske og det norske, som dominerer. For vårt materiale gjelder denne konklusjonen i mindre grad for Troms og Nordre Nordland, men det kan være tilfeldig. For den samiske befolkningen i disse områdene er det få oppslag i lokalmediene som vitner om at de er hjemmehørende der.

Våre forventninger om at samiske saker dekkes rutinemessig slår altså bare delvis til: Det er konflikten om samiske rettigheter og andre politiske saker som genererer oppslag både i finnmarksavisene og andre steder. Utover dette er det lite i mediebildet som tyder på at samisk kultur og samfunnsliv er en selvfølgelig del av den norske staten. Inntrykket vi sitter igjen med, er heller at medienes dekning og mangel på dekning, reflekterer nettopp kontroversielle og uløste spørsmål i forholdet mellom det norske flertallet og den samiske minoriteten. I debatten om samerettsutvalgets innstilling er konflikten blåst åpen, i avisene utenfor Finnmark ser marginalisering ennå ut til å være et vanlig virkemiddel.

Kapittel 6 Medienes rammevilkår

Det siste punktet i mandatet for kartleggingen av samiske medier, var å analysere rammebetingelsene samiske medier arbeider under, både når det gjelder journalistikk og økonomi. Under dette punktet drøftes de spesielle rammevilkårene for samisk presse og kringkasting, slik det framkommer av beskrivelsene som representanter for de samiske medieinstitusjonene gir av sin egen situasjon. I tillegg beskrives og vurderes betydningen av pressestøtten og andre mediepolitiske virkemidler.

Innledningsvis pekte vi på at med utgangspunkt i erkjennelsen av at *ikke-valgt ulikhet* og urett begått mot etniske minoriteter i fortid bør kompenseres, er det gode begrunnelser for at det bør være spesielle tiltak for samiske medier. Disse tiltakene bør kompensere for konsekvensene av at samisk kultur og språk er i minoritet i forhold til norsk, og for konsekvenser av fornorskingspolitikken. I løpet av de siste årene er også hensynet til den samiske befolkningen sakte, men sikkert blitt nedfelt i norsk kultur- og mediepolitikk.

De viktigste av de politiske tiltakene er pressestøtten til samiske aviser som har egen post på statsbudsjettet, og påleggene om å gi programtilbud til den samiske befolkningen som er nedfelt i allmennkringkastingsvilkårene som gjelder for *NRK*, *TV2* og *P4*. I tillegg til ordninger spesielt utformet for den samiske befolkningen, finnes det enkelte tiltak rettet mot etniske og språklige minoriteter generelt. Etniske og språklige minoriteter, deriblant samiske søkere, skal også prioriteres ved tildeling av konsesjoner for nærradio og lokalfjernsyn.

I de følgende avsnittene skal vi drøfte rammevilkårene for samisk medievirksomhet. Ettersom prinsippene om at samiske medier har rett til særbehandling allerede er nedfelt i ordningene som ble nevnt ovenfor, diskuteres ikke dette. Det som tas opp til drøfting er om rammevilkårene for mediene samsvarer med den situasjonen som både medieaktørene og det samiske samfunnet som helhet står overfor.

Situasjonen for samisk presse

Situasjonen for de samiske avisene er blitt omtalt i en rekke medieoppslag de siste årene, og det er til dels tatt i bruk sterke virkemidler fra avisenes side for å

synliggjøre at avisene sliter økonomisk.⁸⁴ Høsten 1999 gikk avisseksjonen i SÁLAS,⁸⁵ den samiske forlegger- og avisforeningen, ut med krav om at pressestøtten til samiske aviser over en periode på fem år burde økes til 25 millioner per år for å oppveie for de spesielle rammevilkårene samiske aviser driver under:

*Utgangspunktet for samisk avisdrift er ikke det beste. Vi er et lite folk, med svak identitetsfølelse etter århundrers fornorskingspress. Flertallet av den samiske befolkning er analfabeter i eget morsmål, eller har tapt språket. Samisk er splittet opp i flere forskjellige dialekter og språk (---). Lange avstander, spredt bosetting og svakt næringsgrunnlag gjør at det ikke finnes marked for en bæredyktig presse.*⁸⁶

SÁLAS, som organiserer *Áššu*, *Min Áigi*, *Nuorttanaste*⁸⁷ og *Ságat*, gir langt på vei en dekkende beskrivelse av de faktorene som gjør situasjonen for samiske aviser spesielt vanskelig. SÁLAS konkluderer sin argumentasjon med at det er behov for en betydelig økning av pressestøtten for å kompensere for de problemene som nevnes. I de følgende avsnittene blir organisasjonens argumenter gjennomgått og sammenholdt med eksisterende støtteordninger.

Pressestøtten og dens betydning

I den samiske mediedebatten møter man ofte argumentet at det ikke er mulig å sammenligne den samiske pressen med norsk presse, ettersom utgangspunktet for å drive medievirksomhet innenfor det norske og det samiske samfunnet er vidt forskjellig. For analytiske formål er det likevel vanskelig å bruke denne situasjonsbeskrivelsen, ettersom de samiske avisene formatmessig, redaksjonelt og institusjonelt har mye til felles med andre aviser. Periodisitet, innhold, journalistikk og avisenes medlemskap i bransjeorganisasjonene Norske Avisers Landsforening (*Áššu* og *Ságat*) og Landslaget for lokalaviser (*Ságat*) i tillegg til organiseringen i SÁLAS, vitner også om dette. De samiske avisene er også lagt inn i pressestøtteordningen, og selv om støtte til samiske aviser er egen post på statsbudsjettet, blir denne regnet inn i den totale rammen for pressestøtte og administrert av de samme organer som

---

⁸⁴ Under Sametingets plenumssamling i september 1999 aksjonerte for eksempel de ansatte i *Áššu* og *Min Áigi* med en punktdemonstrasjon under besøket fra statsminister Kjell Magne Bondevik, og avisene kom ut med blanke sider i stedet for å omtale besøket (*Min Áigi* 1.10.1999 og *Áššu* 1.10.1999).

⁸⁵ Sámi lágádus- ja aviisasearvi.

⁸⁶ Notat fra SÁLAS til Sametinget 22.11.1999: *STATSBUDSJETTET 2001 – KAP.340 POST 75 SAMISKE AVISER*.

⁸⁷ Vi har sett bort fra *Nuorttanaste* i den følgende oversikten, dels fordi den ikke lenger gis ut, og fordi publikasjonen er av en helt annen karakter enn de tre avisene.

forvalter den totale pressestøtteordningen. Presse- og mediepolitisk regnes de samiske avisene som en del av pressestrukturen i Norge. Når man vurderer den samiske pressens rammevilkår i forhold til kriteriet om kompensasjon for *ikke-valgt ulikhet*, må nødvendigvis vilkårene for samisk presse vurderes i forhold til norsk presse, ellers er det ikke mulig å si noe om forskjellene i behandlingen av norske og samiske aviser.

Avisene *Áššu*, *Min Áigi* og *Ságat* får støtte på litt andre vilkår enn norske aviser.⁸⁸ I pressepolitiske dokumenter som ligger til grunn for pressestøtten (NOU 1992: 14) gis det ikke noen særskilt minoritets- eller samepolitisk begrunnelse for dette tiltaket, utover at det bidrar til å opprettholde et mangfoldig avistilbud. Det finnes imidlertid en rekke samepolitiske dokumenter som framhever betydningen av at det finnes et godt og variert samisk avistilbud, og et tilbud både på samisk og norsk.⁸⁹ I forskriften for tilskudd til samiske aviser er dette nedfelt i kriteriet for å få tilskudd, der det heter at samiske aviser er aviser "som har den samiske befolkningen som målgruppe."⁹⁰ Støtten gis altså på *etniske*, men ikke språklige kriterier. Det skilles imidlertid mellom et grunntilskudd som er likt for alle avisene og et variabelt tilskudd som ytes i forhold til produksjon av antall sider på samisk og norsk, der faktoren er 1 for norsk og 1,8 for samisk. *Áššu* og *Min Áigi* får med andre ord større andeler av det variable tilskuddet enn *Ságat* fordi avisene i all hovedsak skrives på samisk. Pressestøtten for samiske aviser utløses for aviser med et lavere minste opplagstall (≥ 750) enn det som er nødvendig for norske lokalaviser.

---

⁸⁸ Forskrift om tilskudd til samiske aviser (<http://www.lovddata.no/for/sf/kd/td-19970317-0248-0.html>), 22.5.2000

⁸⁹ For en oversikt fram til 1995, se Statens medieforvaltning: *Rapport. Evaluering av støtteordninger for samiske aviser*, Fredrikstad 18. desember 1995, ss. 6-8. Faktorene som er tatt med i evalueringsrapporten, er de samme som kommer fram i mange andre sammenhenger.

⁹⁰ §3 i Forskriften. (<http://www.lovddata.no/for/sf/kd/td-19970317-0248-0.html>), 22.5.2000

Tabell 6.1. Tilskudd til samiske aviser. Alle tall i 1000 kr.⁹¹

	1996	1997	1998	1999
<i>Sáogat</i>	1 701	2 389	2 669	2 660
<i>Min Áigi</i>	2 389	2 707	2 601	2 552
<i>Nourttanaste</i>	136	250	250	250
<i>Áššu</i>	1 620	2 069	2 478	2 537
Sum	5 848	7 416	7 999	7 999

Kilde: Statens medieforvaltning, <http://www.smf.no/2.2.5.asp>, 22.5.2000.

Fra 1997 til 2000 har bevilgningene til samiske aviser ligget fast på 8 millioner kroner, etter en økning fra 5,8 millioner i 1995. Fordelingen mellom de samiske avisene har de siste tre årene vært forholdsvis lik, noe som betyr at betydningen av forskjellene i utgivelsesfrekvens og opplagstall mellom *Sáogat* på den ene siden, og *Áššu* og *Min Áigi* på den andre, stort sett oppheves av betydningen av det variable tilskuddet.

Samtidig med at pressestøtten til de samiske avisene ble frosset på 8 millioner kroner, ble den totale pressestøtten kuttet fra 270 millioner i 1997 til 217 millioner i 1999. I 2000 var det en liten økning til totalt 221 millioner.⁹² Kuttet i pressestøtten har ført til store problemer for mange aviser, spesielt fordi det har falt sammen med en generell annonsesvikt for dagspressen, som forsterker problemene med dårlig økonomi. De samiske avisene er i denne situasjonen blitt vernet mot kutt (tabell 6.1), men det er rett, som SÁLAS hevder, at siden beløpet ikke er indeksregulert, ble heller ikke prisstigningen kompensert. Stagnasjonen kom etter to år med økt støtte og forventning om videreføring av økningen.

Sammenliknet med norske aviser som får produksjonsstøtte, mottar samiske aviser relativt høye tilskudd tatt i betraktning utgivelsesfrekvens og opplag. Bare nr. 2-avisene i storbyene, og enkelte andre nr. 2-aviser, fikk mer eller like mye i nominell støtte i 1999, mens de små lokalavisene som er alene på sitt utgiversted, stort sett fikk i underkant av en halv million kroner eller mindre.⁹³ Eksempelvis har *Porsgrunns Dagblad* med et opplag på 6555 og fem utgaver per uke, 2,3 millioner i produksjonsstøtte, mens *Nordlandsposten* med et opplag på 16151 fikk 1,5

⁹¹ Fordelingen mellom de samiske avisene i 2000 er ikke tatt med i denne tabellen, men totalbeløpet er det samme som for 1999, 8 millioner kroner.

⁹² Statens medieforvaltnings internettsider inneholder oversikt over den totale pressestøtten 1984-2000: <http://www.smf.no/2.2.1.asp>, 22.5.2000.

⁹³ For oversikt over fordelingen av produksjonsstøtten 1996-1999, se <http://www.smf.no/2.2.2.asp>, 22.5.2000.

millioner.⁹⁴ Sammenligner vi med kategorien for støtte til aviser og publikasjoner i kategorien "visse publikasjoner", blir bildet litt annerledes, men de samiske avisene kommer likevel relativt godt ut. Nynorskavisa *Dag og Tid* får omtrent like mye pressestøtte som hver av de samiske avisene, til tross for at den er ukeavis. *Dag og Tids* sidetall per utgave er imidlertid over 10 sider høyere enn det de samiske avisene har, og opplaget er på 6319 i 1999.

Sammenligningen med norske aviser sier ikke noe om forskjellene i behovet og begrunnelsene for støtte, bare at de samiske avisene har oppnådd en særstilling i forhold til norske aviser. Det er derfor mulig å slutte at de samiske avisene har fått en viss aksept hos bevilgende myndigheter for at deres spesielle problemer bør utløse spesielle tiltak. Det er ikke dermed sagt noe om støttenivået er slik det burde være.

Tabell 6.2. Distribusjonstilskudd til avisene i Finnmark 1996-1999.

	1996	1997	1998	1999
<i>Altaposten</i>	127 854	114 151	133 295	131 016
<i>Finnmarksposten</i>	13 170	11 379	11 683	11 964
<i>Finnmark Dagblad</i>	703 956	717 111	697 423	622 408
<i>Finnmarken</i>	340 201	266 304	309 486	432 176
<i>Ságat</i>	68 067	57 669	102 546	94 589
<i>Sør-Varanger Avis</i>	109 544	99 554	114 600	122 514
<i>Min Áigi</i>	36 348	35 777	42 468	42 439
<i>Áššu</i>	11 543	10 455	24 192	27 425
<i>Østhavet</i>		12 276	14 301	15 471
Sum	1 410 683	1 324 676	1 449 994	1 500 002

Kilde: Statens medieforvaltning, <http://www.smf.no/2.2.7.asp>.

I tillegg til pressestøtten mottar de samiske avisene, som andre aviser i Finnmark, distribusjonstilskudd, som beregnes ut fra antall utgivelser. Tabell 6.2. viser at *Ságat* får mest blant de samiske avisene, noe som skyldes forskjellene i antall utgaver per uke og opplag. Forskjellen mellom tilskuddene til *Min Áigi* og *Áššu* er vanskeligere å forklare, ettersom det ikke er så store forskjeller mellom dem, verken i opplag eller utgivelsesfrekvens. Ettersom det er så store forskjeller i opplag mellom de norske og de samiske avisene er det også store forskjeller i tilskuddet.

Evalueringsrapporten 1995

I 1995 ble situasjonen for de samiske avisene gjennomgått av en arbeidsgruppe satt sammen av representanter for Statens medieforvaltning og Kommunal- og

⁹⁴ Kilder: *Aviskatalogen 1999* og Statens medieforvaltnings oversikt over fordeling av produksjonstilskudd 1996-1999 <http://www.smf.no/2.2.1.asp>, 22.5.2000.

arbeidsdepartementet.⁹⁵ Rapporten gikk gjennom situasjonen for de samiske avisene. I rapporten ble det diskutert to modeller for økning og omlegging av tilskuddsordningen. Modell 1 ble lagt fram av SÁLAS som anbefalte en opptrapping til et støttenivå på 9 millioner. Modell 2 ble fremmet av arbeidsgruppen, som anbefalte en viss rammeøkning i tilskuddet til samiske aviser, samt en omlegging av tildelingsordningen for språkutvikling, altså det variable tilskuddet. Som vist i tabell 6.1. ble denne anbefalingen fulgt opp i 1997-budsjettet, men etter den tid ble støttenivået ikke hevet.

Det er vanskelig å fastslå om økningen i pressestøtten til de samiske avisene ville blitt videreført dersom det ikke hadde blitt regjeringsskifte høsten 1997, men utfallet av stortingsvalget det året forklarer kuttene i pressestøtten. Den sittende arbeiderpartiregjeringen ble avløst av en sentrumskoalisjon ledet av Kjell Magne Bondevik, som hadde et lite mindretall av representantene i Stortinget bak seg. Etersom pressestøtten er et omstridt mediepolitisk virkemiddel, er de årlige bevilgningene ikke bare utsatt for økonomiske, men også for politiske konjunktursvingninger. Siden 1980 har tendensen vært at pressestøtten blir kuttet av borgerlige regjeringer og økt når Arbeiderpartiet sitter med regjeringmakten (Skogerbø 1996: kap. 9). Dette har vært en tilbakevendende mekanisme, og kan forklares med hvor ulike regjeringer må hente støtte for få flertall for sine forslag. Hvis denne mekanismen fremdeles gjør seg gjeldende, kan det altså forventes en økning i pressestøtten under den nylig tiltrådte arbeiderpartiregjeringen, men det er selvsagt ingen automatikk i dette.

Bortfallet av den forventede økningen og annonsesvikten de siste årene kan ifølge SÁLAS og representanter for de ulike avisene forklare hvorfor situasjonen i 1999 og 2000 er blitt spesielt vanskelig. Etter den første økningen fra 1996 til 1997 forventet de samiske avisene en fortsatt opptrapping av støtten til det nivået SÁLAS hadde anbefalt, og som er omtalt i evalueringsrapporten, 9 millioner kroner per år. Dette var imidlertid ikke en konklusjon i rapporten. Arbeidsgruppen anbefalte ikke SÁLAS' modell, men sin egen, og der heter det om nivået på støtten:

Arbeidsgruppen konstaterer at det er et sterkt ønske fra alle de samiske avisene om å øke utgivelseshyppigheten f.o.m. 1996. Med dagens tilskuddsrammer er dette et ønske som vil være umulig å innfri.

---

⁹⁵ Statens medieforvaltning: *Rapport. Evaluering av støtteordninger for samisk presse*. Fredrikstad 18. desember 1995.

Utover dette sa ikke arbeidsgruppen noe om konkret om støttenivået, bortsett fra å argumentere for at det burde innføres et grunntilskudd som sikret hver enkelt av avisene "et økonomisk fundament for driften uavhengig av svingninger i markedet",⁹⁶ og uavhengig av om andre aviser i støtteordninger økte utgivelseshyppigheten. I konklusjonen på rapporten heter det at

*Forslaget innebærer en rammeøkning i fremtiden for å styrke samisk presse. Slik vil man sikre at avisene settes i stand til videreutvikling av sitt produkt. Dette er viktig at både ut fra hensynet til videre styrking av samisk språk og kultur, og for å styrke bredden i det samiske medietilbud.*⁹⁷

Det er vanskelig å se at disse relativt vage formuleringene kunne gi opphav til forventninger på avisenes side om en ytterligere rammeøkning etter 1997 til 9 millioner kroner.⁹⁸ Det er ikke belegg for dette i rapportens konklusjon, selv om det var grunnlag for å forvente en rammeøkning fra 1996 til 1997. I konklusjonen forutsatte arbeidsgruppen også at *Nuorttanaste* i framtiden skulle få øremerkede midler over Samisk kulturråds budsjett, men dette ble ikke godtatt av Stortinget. Når man i tillegg vet at pressestøtten er gjenstand for forhandlinger i Stortinget hvert eneste år, og at utfallet alltid har vært usikkert, gir det enda større grunn til å stille spørsmålstegn ved SÁLAS' vurderinger av rapportens betydning.

Dagspresseutvalget 2000

Pressestøtten har på nytt vært under utredet av et offentlig utvalg, det såkalte Dagspresseutvalget.⁹⁹ Utvalget av vurdert støttenivået og fordelingskriteriene mellom de ulike gruppene av pressestøttemottakere, og la fram sin rapport¹⁰⁰ 25. mai 2000. Dagspresseutvalget foreslo en økning i rammene for pressestøtten, derav 9 millioner kroner til de samiske avisene. Samtidig foreslår imidlertid utvalget å legge en ny avis, *Ruijan Kaiku*, inn i posten for samiske aviser, og fjerne distribusjonstilskuddet til aviser i Finnmark. *Ruijan Kaiku* fikk i 1999 250 000 kroner i støtte under posten for

---

⁹⁶ Begge sitater er hentet fra Statens medieforvaltning: *Rapport. Evaluering av støtteordninger for samisk presse*. Fredrikstad 18. desember 1995, s. 22.

⁹⁷ Statens medieforvaltning: *Rapport. Evaluering av støtteordninger for samisk presse*. Fredrikstad 18. desember 1995, s. 27.

⁹⁸ Se f.eks. Notat fra Sálas til Sametinget, der det heter " Rapporten anbefaler således en rammeøkning i tråd med modell 2 med et støttenivå på 9 millioner kr. (1995-verdi)", s. 2.

⁹⁹ I løpet av pressestøttens historie har ordningen vært utredet av offentlige utvalg, og deretter lagt om flere ganger. Sist dette skjedde, var i 1992 da det forrige Dagspresseutvalget la fram NOU 1992: 14 *Mål og midler i pressepolitikken*

”visse publikasjoner”. Avisen kommer ut 12 ganger i året, er finskspråklig og henvender seg til kvener og finlendere i Norge. *Nuorttanaste* ligger også fremdeles under posten for støtte til samiske aviser, selv om publikasjonen ikke kan regnes som avis. *Nuorttanaste* er imidlertid ikke berettiget til støtte så lenge den ikke kommer ut.

Det er liten tvil om at støtten til de samiske avisene øker marginalt dersom utvalgets forslag går gjennom i Stortinget. Den nominelle økningen på 1 million vil langt på vei bli spist opp av kuttene i distribusjonstilskuddet og flyttingen av *Ruijan Kaiku* til posten for samiske aviser, dersom Stortinget støtter forslaget. I 1992, da det forrige Dagspresseutvalget foreslo kutt i distribusjonsstøtten fikk ikke forslaget politisk støtte, og distribusjonstilskuddet til Finnmarksavisene ble beholdt. Ettersom utredningen er så ny, er det ikke mulig å si noe om utfallet denne gang, men det er kommet relativt sterke reaksjoner på en del av forslagene både fra norsk og samisk hold.¹⁰¹

Reaksjonene er berettiget, ettersom forslaget fra Dagspresseutvalget ikke innebærer noen forbedring for situasjonen for de samiske avisene. Verken *Nuorttanaste* eller *Ruijan Kaiku* kan regnes som *samiske dagsaviser* av samme type som de tre andre. Plasseringen av en ny publikasjon på samme budsjettpost som de samiske avisene, er heller ikke grunnlagt i utvalgets forslag, bortsett fra at posten for samiske aviser har fått overskriften *samiske og kvenske aviser*.

Etter vår oppfatning innebærer dette forslaget, dersom det blir vedtatt i Stortinget, en kursendring i den mediepolitikken som de siste ti-femten årene har vært ført overfor den samiske befolkningen. Støtten til samiske aviser er hjemlet i egen forskrift og kan begrunnes i at samenes status som urfolk har spesielle rettigheter knyttet til å bevare og utvikle egen kultur. Dersom denne politikken skal legges om, krever det at forskriften om støtte til samiske aviser må endres, ettersom den spesifiserer at avisene som er berettiget til støtte er rettet mot den samiske befolkningen.

---

¹⁰⁰ Rapporten har tittelen *Pressepolitikk ved et tusenårsskifte*, finnes på <http://odin.dep.no/kd/publ/2000/dagspresse/>. Rapporten vil bli publisert i NOU-serien.

¹⁰¹ Redaktør i *Min Áigi*, Ann Irene Buljo beskrev tilbudet som ”en katastrofe” i *NRK Sámi Radio* 25.5.2000, mens Geir Wulff, leder i SÁLAS og redaktør av *Ságat* mente at forslaget var et uttrykk for diskriminering mot de samiske avisene fordi den foreslåtte økningen prosentvis var mye mindre for de samiske enn for de norske avisene (*Ságat* 27.5.1999).

Kvener og flere andre folkegrupper fikk etter at Norge ratifiserte Europarådets minoritetskonvensjon i 1999 status som "nasjonal minoritet", uten at det er klart hvilke rettigheter dette utløser.¹⁰² Dersom flyttingen av *Ruijan Kaiku* er et første skritt i retning av at all støtte til publikasjoner rettet mot nasjonale minoriteter legges inn under samme post som samiske aviser, må dette ses på som en radikal omlegging av politikken som hittil er ført, og en svekkelse av den mediepolitiske posisjonen de samiske avisene har hatt. Spørsmålet om kvenenes minoritetsstatus er kontroversielt, spesielt i Finnmark, og dette kan gjøre det vanskelig å ta opp denne endringen til offentlig debatt.¹⁰³ Likevel er dette et spørsmål som bør gjøres til gjenstand for politisk drøfting, ikke endringer som gjøres av makelighetshensyn uten begrunnelse, ettersom det kan få stor betydning for støttenivået til samiske aviser i framtida.

Verken SÁLAS som organisasjon eller de samiske avisene hver for seg har fått gjennomslag for sine synspunkter i Dagspresseutvalgets rapport. Spørsmålet om samiske aviser drøftes ikke i rapporten, noe som er oppsiktsvekkende ettersom samiske medier gjennom hele 1990-tallet fikk separat, om ikke omfattende, omtale i de sentrale mediepolitiske dokumentene (NOU 1992: 14, St.meld. 23 [1992-93]). I motsetning til andre bransjeorganisasjoner, mediebedrifter og interesseorganisasjoner, blir ikke SÁLAS sitert i rapporten, bortsett fra en kort setning: "De samiske aviser har ønsket støtten økt".¹⁰⁴ Dette tyder på at SÁLAS har liten støtte for sine krav blant de andre bransjeorganisasjonene,¹⁰⁵ og at organisasjonen heller ikke har vært i stand til å overbevise utvalgets medlemmer eller dets premissleverandører, politikere og forvaltning, om sitt syn.

---

¹⁰² Se f.eks. Allmennkringkastingrådet rapport 2000 der det heter: "Norge ratifiserte i 1999 Europarådets rammekonvensjon for nasjonale minoriteter, noe som medfører betydelige forpliktelser overfor de minoritetene som er omfattet av konvensjonen, deriblant kvenene, som fortsatt har kvensk/finsk som et levende språk. Det eneste språklige tilbudet som i dag gis er NRKs ukentlige 15 minutters radiosendinger for Nord-Troms og Finnmark. Rådet mener NRK bør vurdere å utvide sendetiden samt gjøre sendingene landsdekkende."

¹⁰³ SÁLAS har ikke kommentert denne endringen.

¹⁰⁴ http://odin.dep.no/kd/publ/2000/dagspresse/nou-08.html#P9390_520341

¹⁰⁵ En indikasjon på dette finner vi NALs og LLAs reaksjoner på Dagspresseutvalgets rapport. NAL redegjør for sitt syn i et brev til statsministeren om "Situasjonen i avisbransjen og NALs anbefalinger", <http://www.nal.no/kultur.htm>, 03.06.2000. LLA har offentliggjort sine reaksjoner i en pressemelding om "Innstillinga frå Dagspresseutvalet" <http://www.lla.no>, 03.06.2000.

Økonomien i de samiske avisene

Det er ingen grunn til å betvile SÁLAS' påstander om vanskelig avisøkonomi for de samiske avisene. Organisasjonen og avisenes representanter gir sammen og hver for seg gir et svært dystert bilde av tilstanden for samiske aviser dersom pressestøtten ikke økes. Spørsmålene som likevel kan stilles, er likevel om det er slik SÁLAS hevder, om rammebetingelsene samiske aviser arbeider er så spesielle at de rettferdiggjør avisenes krav om tredobling av pressestøtten? Er situasjonen for samisk presse unik i alle henseender? Og videre, hvor sannsynlig er det at kravet vil bli innfridd?

Ingen av de samiske avisene kan overleve uten pressestøtte, ettersom alle tre de siste årene har gått med store underskudd før pressestøtten ble lagt til. Det framkommer av regnskapene for de årene vi har fått tilgang til. Den økonomiske situasjonen i de tre avisene er litt ulik, og siden avisene ikke har gitt oss tilgang til sammenlignbare regnskapsdata, kan vi ikke fullt ut vurdere situasjonen for hver av dem. Det vi kan si, er at alle tre sliter økonomisk, men at situasjonen varierer litt fra avis til avis og år for år. I 1997 hadde *Áššu* underskudd på kr 286 000 etter støtte, mens *Min Áigi* og *Sáгат* hadde overskudd på henholdsvis kr 51 000 og 113 000. I 1998 hadde *Min Áigi* og *Sáгат* underskudd på henholdsvis kr 217 000 og kr 281 000 etter tildeling av støtte, mens *Áššu* hadde kr 68 000 i overskudd. I 1999 hadde *Sáгат* kr 672 000 i underskudd, mens *Áššu* gikk omtrent i null og *Min Áigi* gikk med overskudd på kr 180 000. Disse tallene sier imidlertid bare noe om driftsregnskapet, og er ikke noe godt uttrykk for avisenes totale situasjon.

SÁLAS legger vekt på to hovedargumenter når de argumenterer for at pressestøtten må økes. Det første er at utviklingen med "røde tall" i regnskapene over tid bare kan "føre til skifteretten", altså at tilstanden for hver av avisene er så dårlig at de er konkurstruet. Det samlede underskuddet for de samiske avisene i 1999 var på ca 800 000 kroner, hvorav *Sáгат* bar det aller meste. Disse argumentene for høyere pressestøtte er de samme som de to andre bransjeorganisasjonene for aviser i Norge, NAL og LLA, bruker.

Representantene for avisene vektlegger også de manglende utviklingsmulighetene. De beskriver en hverdag preget av små ressurser til å rekruttere journalister og gi dem en skikkelig lønn, få eller ingen muligheter til å betale overtid, stort arbeidspress

i redaksjonene, og få eller ingen muligheter til å utvikle avisene til å bli gode produkter:

Vi er helt avhengig av pressestøtten, men nivået på tilskuddet er så lavt at det ikke gir utviklingsmuligheter (intervju med Ann-Irene Buljo, redaktør i Min Áigi, 29.9.1999).

Når pressestøtten ikke øker, betyr det at aktiviteten må være på samme nivå som nå. Utviklingsmulighetene ryker. Verken Áššu eller Min Áigi har ressurser til å lage gode nok aviser (intervju med Håkon Isak Vars, redaktør i Áššu, 13.10.1999).

Med manglende utviklingsmuligheter refereres det til at avisene verken har anledning til å øke utgivelsesfrekvensen, dekke større områder, eller lage bedre journalistiske produkter. Alle representantene for avisene var misfornøyd med at de samiske avisene hadde preg av lokalaviser, og med kvaliteten på det journalistiske produktet. Dette er imidlertid problemer de samiske avisene deler med mange andre småaviser under pressestøtteordningen. Det er vanskelig å se at dårlig avisøkonomi og journalister med manglende formell kompetanse eller erfaring er et unikt *samisk* problem. Når den nyopprettede journalistutdanningen ved Samisk Høgskole starter opp høsten 2000 vil sannsynligvis også rekrutteringsproblemene bli mindre. Av den grunn kan det være vanskelig å skape forståelse for de spesielle problemene til samiske aviser ved å vise til at økonomien er stram, spesielt med utgangspunkt i at de samiske avisene står i en særstilling når det gjelder pressestøtte. Dette er sannsynligvis en av årsakene til at SÁLAS ikke har fått gjennomslag for sine argumenter på dette punktet.

Betydningen av språk

Det andre hovedargumentet SÁLAS bruker er knyttet til samiske avisers spesielle vilkår, først og fremst språk og potensielt dekningsområde. Kravet om høyere pressestøtte er i denne sammenheng begrunnet med at det å lage aviser for samer er forbundet med høyere kostnader, enn å lage aviser for det norske markedet. Det er to hovedårsaker, språk og bosettingsmønster. Det er for det første dyrere, ifølge både redaktører og disponenter, å produsere på samisk fordi arbeidet med oversettelse og språklig bearbeiding tar mye av redaksjonenes ressurser.

Representantene for Áššu og Min Áigi la stor vekt på at språkutvikling og oversettelse utgjør en stor del av arbeidsdagen for samiskspråklige journalister, og at prioritering av språk går på bekostning av andre redaksjonelle oppgaver. Dette er

størrelser som er vanskelige å tallfeste, men de samiskspråklige avisene har fått politisk aksept for sine argumenter om at det er dyrere å produsere på samisk enn på norsk. Dette kommer til uttrykk i forskjellen i tildelingskriteriene for det variable tilskuddet, altså at verdien for en side på norsk gis tilskudd med faktor 1, mens en side på samisk er verdt nesten dobbelt så mye, 1,8.

Det er splittelse mellom avisene i SÁLAS når det gjelder betydningen av å skrive på samisk og norsk, altså om hvordan det variable tilskuddet skal fordeles. Fra de samiskspråklige avisene er det satt fram krav om at faktoren for det variable tilskuddet bør økes fra 1,8 til 3,5 for hver side på samisk. Det uttrykkes også stadig misnøye med at samiskspråklige og norskspråklige aviser behandles likt. I intervju med *Min Áigi* 26.5.2000 uttaler for eksempel disponenten i samme avis, Svein Nordsletta, at SÁLAS ikke er et egnet organ for å representere de samiskspråklige avisenes situasjon. Nordsletta er *Min Áigis* representant i SÁLAS. Nordsletta tar også til orde for at samiskspråklige aviser bør skilles ut i egen post på statsbudsjettet, altså slik at norskspråklige og samiskspråklige aviser får støtte på hver sin post.¹⁰⁶

Betydningen av det variable tilskuddet nevnes ikke i SÁLAS' offisielle uttalelser, noe som bekrefter uenigheten innad i organisasjonen på dette punktet. Dette forklarer antakelig hvorfor pressestøtten ikke gis på språklige kriterier. Den interne splittelsen mellom avisene bidrar sannsynligvis til å svekke deres argumenter for økt støtte. Det er heller ingen grunn til å tro at det er politisk vilje til å splitte støtten til samiske aviser i en post for samiskspråklige og en post for norskspråklige, slik det også argumenteres for fra *Min Áigis* og *Áššus* side. Med forslaget fra Dagspresseutvalget om å endre kriteriene for hvilke aviser som kan inngå i den eksisterende posten, og den pågående diskusjonen om hvilke rettigheter andre språklige og kulturelle minoriteter skal tilskrives, er det mer sannsynlig at de samiske avisene må kjempe for å opprettholde den særstillingen de har.

Spredt befolkning og stort dekningsområde

Det er dyrt å lage nyheter for en befolkning spredt over et enormt geografisk område, både fordi det enten krever at man har lokalkontorer, frilansere, eller reiser mye, og fordi distribusjonen er dyr. Dette er det andre elementet i argumentet om at samiske aviser har spesielle vilkår. Situasjonen i avisene er heller ikke spesielt god. *Áššu* har

---

¹⁰⁶ Nordsletta får støtte for sine standpunkter fra redaktøren i *Áššu*, Håkon Isak Vars, i signert lederartikkel i *Áššu* 30.5.2000).

en journalist i Karasjok, en avtale med en frilanskorrespondent i Kåfjord i Troms og en avtale om stoffutveksling med *Sápmelaš*. *Min Áigi* har en journalist i Kautokeino, mens *Ságat* har lokalkontorer i Tana og i Evenes.

Ingen av avisene oppfatter dette som tilfredsstillende i forhold til å dekke hele det samiske området, men de har heller ikke ressurser til å øke innsatsen på dette feltet. Det er i denne sammenheng størrelsen på pressestøtten kanskje er mest kritisk, ettersom avisenes muligheter til å betale reiser, overtid og lignende ifølge både disponenter og redaktører er nærmest ikke-eksisterende. Det er en samlet oppfatning blant aktørene at så lenge pressestøtten ligger på det nivået den gjør, er det vanskelig å bruke mer ressurser på å øke dekningsområdet.

Når det gjelder spørsmålet om kompensasjon for å dekke et stort og heterogent samisk område, er det etter det vi har funnet fram til, et argument som hittil har fått lite politisk gjennomslag hos statlige styresmakter. Evalueringsrapporten fra 1995 nevner i liten grad de spesielle problemene forbundet med å dekke et samisk område fra Kola i Russland til Engerdal i Sør-Norge som i tillegg omfatter mange samiske dialekter og språk. Heller ikke presse- eller samepolitiske dokumenter lagt fram på 1990-tallet har vektlagt dette argumentet like sterkt som det språklige. Rapporten fra Dagspresseutvalget 2000 er kjemisk fri for begrunnelser knyttet til tildeling av pressestøtte til samiske aviser.

Ser vi på våre resultater fra innholdsundersøkelsen (kap. 3) og brukerundersøkelsen (kap. 4), ser vi imidlertid at tilbudet av medier laget av og for samer til den samiske befolkningen bosatt utenfor Finnmark er så godt som ikke-eksisterende. På dette punktet skiller situasjonen for de tre samiske avisene seg radikalt fra norske avisers situasjon, fordi det potensielle dekningsområdet er enormt. Det finnes ingen norske aviser som er i tilsvarende situasjon, fordi denne situasjonen bare kan knyttes til det samiske bosettingsmønsteret med en liten befolkning spredt over et enormt område. Denne situasjonen er, etter det vi kan se ut fra mediepolitiske dokumenter, i liten grad forstått av den norske forvaltningen og norske politiske organer. Med utgangspunkt i resultatene fra innholdsanalysene og mediebruksundersøkelsen kan det også dokumenteres at det er et stort udekket "behov" for medier laget av og for en samiske befolkningen i store deler av det samiske området.

Konkurransen mellom de samiske avisene

En av faktorene som i liten grad nevnes av SÁLAS, er konkurransen mellom avisene både om annonser og abonnenter/lesere. Sett fra SÁLAS' posisjon som

bransjeorganisasjon for alle tre avisene er det naturlig at organisasjonen legger større vekt på å fremme et felles syn utad, enn på problemer som skapes av at medlemsbedriftene har ulike interesser. Likevel bør konkurransen mellom de tre avisene og omtales her, fordi den er en av de mest sentrale rammevilkårene for avisenes utvikling.

Min Áigi og *Áššu* konkurrerer på det samme marked som *Sámi Áigi* hadde alene i årene mellom 1979 og 1993, og begge redaktørene ga uttrykk for at det gjorde situasjonen ekstra vanskelig. På spørsmål om hva konkurransen med *Áššu* betydde, svarte redaktøren i *Min Áigi*, Ann-Irene Buljo:

”Dagens fordelingsnøkkel på pressestøtten gjør at vi konkurrerer oss i hjel. Økonomisk sett hadde det vært ideelt med en sammenslåing av Áššu og Min Áigi, men bare dersom det opprettes en egen post på statsbudsjettet for støtte til samiskspråklig presse” (intervju 29.9.1999).

Sammenslåing mellom de to avisene ble drøftet sommeren 1998 etter at styrelederen i *Min Áigi* kom med et utspill om dette, men ble avvist av styret i *Áššu*. Fra *Min Áigis* side ble dette som et uttrykk for at det er motstand mot sammenslåing fra eiernes side:

I den omgangen skyldtes motstanden mot sammenslåing uenighet i organisasjonene som eier begge avisene. Men kan det også tenkes at Finnmark Dagblad som er stor eier i Min Áigi, og Altaposten som eier deler av Áššu er redd for at de samiske avisene skal bli for store, og dermed bli reelle konkurrenter for de norske avisene? (intervju med Ann-Irene Buljo, redaktør for Min Áigi 29.9.1999).

Med utgangspunkt i at *Áššu* har 38%, *Altaposten* har 32% og *Finnmark Dagblad* 39% husstandsdekning i Kautokeino, mens *Min Aigi* har under 50%,¹⁰⁷ *Ságat* 31% og *Finnmark Dagblad* har 57% husstandsdekning i Karasjok,¹⁰⁸ virker Buljos analyse ganske rimelig. De samiske avisene konkurrerer med sine eiere i sine egne lokalmarkeder. NSR som eier aksjer i begge avisene var også, som hun påpeker, mot sammenslåing (*Dagspressen* nr. 12/98).

I *Áššu* deles oppfatningen av konkurransesituasjonen:

---

¹⁰⁷ Opplysninger fra disponenten i *Min Aigi*, Svein Nordsletta .

Min Áigi er en reell konkurrent både på annonse- og abonnentmarkedet, og i forhold til pressestøtten (intervju med Håkon Isak Vars, 13.10.1999).

Fra Áššus side blir imidlertid ikke sammenslåing med *Min Áigi* sett på som et alternativ, verken redaksjonelt eller økonomisk:

Også det samiske folket har krav på en differensiert presse. Prinsipielt er det derfor ikke ønskelig å slå avisene sammen. Det er heller ikke økonomisk lønnsomt, ettersom annonse- og abonnentmarkedet langt på vei er det samme. Nå annonserer stat, kommune og fylkeskommune i tre aviser i stedet for en eller to. Abonnenttallet vil heller ikke kunne gå noe særlig opp ettersom vi allerede dekker så stor del av det samiskspråklige markedet (intervju med Håkon Isak Vars, redaktør i Áššu 13.10.1999).

Motstanden fra Áššus side mot sammenslåing er antakelig grunnet både i prinsipielle og økonomiske argumenter, slik Vars påpeker. Avisene framstår som redaksjonelt forskjellige (se kapittel 3), og Áššus eksistensberettigelse er å være et journalistisk alternativ til *Min Áigi*. Ifølge våre kilder, var dette hovedårsaken til avisen ble startet, og det er fremdeles det mest sentrale argumentet mot sammenslåing.

Min Áigi konkurrerer ifølge våre resultater fra mediebruksundersøkelsen også til en viss grad med *Sáogat* i Karasjok, uten at dette ble nevnt som noe problem av noen av aktørene. Husstandsdekningen til de ulike avisene indikerer også at det er betydelig konkurranse mellom både de samiske og mellom de norske og de samiske avisene allerede. Denne konkurransen gjelder både abonnenter og annonser.

Annonsemarkedet

Annonsemarkedet for de samiskspråklige avisene beskrives av aktørene som marginalt. Annonseinntektene er lave fordi det er liten interesse for å annonsere på samisk. Det er også betydelig arbeid forbundet med å ta inn annonser, ettersom de som regel må oversettes. Dette arbeidet tar avisene ikke betalt for, men yter som en service til annonsørene. Begge avisene har imidlertid gratis rubrikkannonser for privatkunder, både på samisk og norsk. Hvorvidt rubrikkannonsermarkedet hadde latt seg utnytte kommersielt, er uklart. Ut fra dekningsstall og resultatene fra mediebruksundersøkelsen, kan vi slå fast at konkurransen om annonsekronene i Indre Finnmark er hard, men ikke verre enn på andre steder der det er konkurranse mellom flere aviser. De samiske avisene konkurrerer med hverandre, med norske aviser, og med GLR, som også henter annonseinntektene sine fra dette området.

---

¹⁰⁸ Alle tall fra *Aviskatalogen 1999*.

Ságat oppgir at avisen har opplevd sterk nedgang i annonseinntektene de siste årene, noe som delvis forklarer avisens negative resultater. Annonseinntektene fra kommunale instanser har gått merkbart ned, samtidig med at avisen har utvidet virksomheten (til tre utgaver i uka, bygging av nytt lokalkontor i Tana). Verken *Ságat* eller de samiskspråklige avisene er med i noen av annonsesamkjøringene i Nord-Norge, MediaNor eller Nord-Norge Samkjøringen.¹⁰⁹ Dette begrunnes med at avisene er så små at det ikke lønner seg. De dataene vi har hatt tilgang til, gir ikke grunnlag for å overprøve denne påstanden, men annonsesamkjøringene har andre steder i landet vært svært viktige kilder til annonseinntekter også for små aviser. Tilhørighet til rett samkjøring kan være avgjørende for avisenes økonomiske tilstand.

Opplagsutvikling

Áššu hadde en opplagsutvikling i 1999 som representerte den største prosentvise økningen blant avisene organisert i NAL, over 25 prosentpoeng. Nominelt økte avisens godkjente opplag fra 767 i 1998 til 963 i 1999. Denne utviklingen kan være et tegn på at *Áššu* er i ferd med å øke sin husstandsdekning i Kautokeino, og profilen som samisk lokalavis appellerer til leserne. Det er likevel altfor tidlig å trekke konklusjoner om dette. I 1998 var *Áššus* opplag så lavt at avisen stod i fare med å miste pressestøtten, og det var helt nødvendig å snu trenden for å overleve.

Ságat hadde også en svak opplagsoppgang fra 1998 til 1999, fra 2303 til 2317, noe som vitner om at opplagsutviklingen var stabil. *Min Áigis* opplagstall er ikke offentlige, men avisen opplyser at de hadde et opplag på 925 i 1998, og ca 960 i 1999, og at opplaget er stabilt fra år til år.¹¹⁰ Ingen av avisene opplyser at de arbeider aktivt for å øke opplaget, utover egenannonsering. *Áššu* ser ut til å ha hatt en viss suksess med å ta personlig kontakt med potensielle abonnenter, og ha stands på messer og ulike arrangementer. Utover dette bruker ingen av avisene mye ressurser på abonnentverving. *Min Áigi* hadde en leserundersøkelse i 1996/97 blant 50 lesere, mens verken *Áššu* eller *Ságat* har brukt slike virkemidler for øke opplaget.

Representantene for de samiskspråklige avisene pekte i sin situasjonsbeskrivelse på at det er mange som snakker samisk som ikkekan lese og skrive språket, og at dette setter grenser for hvor stort opplaget kan bli. Dette viser også våre tall (se kap. 1).

---

¹⁰⁹ *Min Áigi* står oppført på hjemmesidene til Nord-Norge Samkjøringa, men opplyser selv at avisen ikke er medlem. <http://www.nns.no/minaigi.no>, 03.06.2000.

Likevel viser *Aššus* opplagsøkning at det er mulig å hente nye lesergrupper. Hvorvidt dette er en varig økning, vet vi foreløpig ikke.

Forholdet til *Sámi Radio*

Både SÁLAS som organisasjon og representantene for *Áššu* og *Min Áigi* beskriver forholdet til NRK *Sámi Radio* delvis som et konkurranseforhold. *Sámi Radio* har bedre lønnsbetingelser og stor etterspørsel etter journalister, noe som fører til at *Áššu* og *Min Áigi* på mange måter fungerer som "opplæringsredaksjoner" for radioen. Avisene har få journalister med formell kompetanse og lang erfaring, og problemer med å holde på dem.

Kravet om 25 millioner i pressestøtte har også sin rot i dette konkurranseforholdet. Summen tilsvarer omtrent *Sámi Radios* driftsbudsjett per år. SÁLAS har argumentert for at det burde være omtrent like vilkår for samisk presse og kringkasting, noe som kan virke rimelig i utgangspunktet. Likevel er dette et krav som høyst sannsynlig ikke kan innfris, ettersom det ikke finnes tradisjoner i Norge for å regulere presse og kringkasting likt. NRK som tidligere statsinstitusjon, monopolist og lisensfinansiert allmennkringkaster har særskilte pålegg knyttet til programtilbud og landsdekning, og har som motytelse enerett til lisensinntekter. NRKs samlede inntekter var i 1998 på 2,9 milliarder kroner, hvorav 2,6 milliarder utgjøres av lisensinntektene. NRK *Sámi Radio* får med andre ord i underkant av 1 prosent av NRKs inntekter,¹¹¹ en andel som ikke virker urimelig verken i forhold til størrelsen på den samiske befolkningen som er omkring 1 prosent av den samlede befolkningen i Norge, eller i forhold til NRKs totale inntekter. Kringkasting er fremdeles et sterkt regulert marked, der det ikke er fri etablering. Alle kringkastere må ha konsesjon, og konsesjonshaverne for riksdekkende radio og fjernsyn har allmennkringkastingsforpliktelser.

Reguleringen av pressen har helt andre tradisjoner. Aviser er institusjoner forankret i det sivile samfunn og bedrifter som tradisjonelt har hentet sine inntekter på leser- og annonsemarkedet. Det er i prinsippet fri etableringsrett og ingen innholdsregulering utover generelle begrensninger på yringsfriheten. Pressestøtten ble i sin tid innført for å motvirke "avidød", og er altså et konkurransedempende og konkurransevidende tiltak, og har aldri vært innrettet mot å finansiere pressen i sin

---

¹¹⁰ *Min Áigi* skal, i likhet med de andre avisene, hvert år levere regnskaps- og opplagstall til *Statens medieforvaltning*, men disse opplysningene er konfidensielle.

¹¹¹ NRKs regnskaper for 1996 – 1998 er lagt ut på følgende nettside hos NRK:
<http://www.nrk.no/info/fakta/okonomi/regnskap.htm>.

helhet. Den totale rammen for pressestøtten var i 2000 på 221 millioner kroner til fordeling på over 100 aviser, og er av Dagspresseutvalget foreslått økt til omkring ca 300 millioner kroner. 25 millioner ville i dette bildet utgjøre i underkant av 8% av den totale pressestøtten. Det er sannsynligvis ikke mulig å oppnå verken forståelse eller støtte for en slik fordelingsnøkkel, verken hos andre bransjeorganisasjoner eller i forvaltningen. Sammenligningen med NRK blir derfor nokså meningsløs fordi det ikke tas hensyn til at pressestøtten og kringkastingslisensen er helt ulike mediepolitiske virkemidler.

NRK Sámi Radio: Digitalisering og nye programtilbud

Utformingen av vilkårene som de såkalte allmennkringkasterne, NRK, TV2 og P4, er pålagt, gjenspeiler i en viss grad særegne politiske karakteristika, som f.eks. vekt på representasjon av minoritetsspråk (samisk, nynorsk), religion og et bredt tilbud. Selv om vi finner lignende pålegg i mange andre land i Europa, er de spesifikke kravene særegne for Norge, og må ses på som framkommet gjennom historiske og sosiale prosesser som formet kulturen. Utformingen av et programtilbud for den samiske befolkningen, var som drøftet i kapittel 1, ikke en del av NRKs opprinnelige oppgaver, men er i dag et pålegg som ikke kan fravikes.

Allmennkringkasterpåleggene

NRK som helhet underlegges en årlig gransking fra Allmennkringkastingsrådet, som vurderer hvorvidt de ulike institusjonene med allmennkringkastingsforpliktelser oppfyller disse, deriblant om de oppfyller forpliktelsene overfor den samiske befolkningen. I rapportene fra 1997-1999 framgår det at Rådet vurderer *NRK Sámi Radios* sendinger på fjernsyn og radio som et godt tilbud til den samiske befolkningen, og dermed som en oppfyllelse av allmennkringkasterpåleggene til NRK.¹¹² Allmennkringkastingsrådet tolker pålegget om tilbud til den samiske befolkningen som det *samiskspråklige* tilbudet, og har stiller ikke spesielle krav utover dette.¹¹³ *Sámi Radios* virksomhet underlegges ingen egen vurdering i forhold til om radioen oppfyller sitt allmennkringkastingsoppdrag overfor det samiske mediepublikummet.

---

¹¹² Årsmeldingene fra Allmennkringkastingsrådet for perioden 1996-1999 er lagt ut på nettsidene til Statens medieforvaltning: <http://www.smf.no/5.0.0.asp#2000.26.05.2000>.

¹¹³ Rådet vurderer hver av kanalene for seg. I 1999 ble NRK P3 vurdert slik: "Som allmennkringkaster burde P3 ha et spesifikt tilbud til den samiske befolkning", <http://www.smf.no/5.0.0.asp#2000.26.05.2000>.

I NRKs eget *Allmennkringkastingsregnskap* gjennomgås også produksjonen fra *NRK Sámi Radio* so en del av NRKs forpliktelser, men tilbudet vurderes ikke kvalitativt. Det er imidlertid gjort en endring i Allmennkringkastingsregnskapet for 1999, i forhold til de tidligere utgavene. Fra 1996 til 1998 hadde den samiske produksjonen et eget kapittel i regnskapet, mens det i 1999 bare finnes et kapittel for etniske og språklige minoriteter. Hvorvidt vi skal tolke dette som en endring av statusen for *NRK Sámi Radio*, er imidlertid usikkert. Det er en verbal endring i samme retning som den Dagspresseutvalgets rapport representerer, men vi har ikke grunnlag for å si at det også får økonomiske konsekvenser for *NRK Sámi Radio*.

God økonomi

NRK Sámi Radio har de siste årene hatt gode rammebetingelser. Det har vært økning i sendetiden, i antall ansatte, og bygningsmassen i Karasjok er utvidet med fjernsynshuset som ble åpnet i mai 2000. Vilkårene for *NRK Sámi Radio* er bedre enn for søsterradioene i Sverige og Finland, både organisatorisk og ressursmessig. I motsetning til de samiske avisene gis det uttrykk for at *Sámi Radio* har gode rammevilkår. Det er altså ikke ressursituasjonen som forklarer hvorfor sameradioen har relativt få lyttere utenfor Indre Finnmark.

Ny teknologi og nye tilbud

Rammebetingelsene for *NRK Sámi Radio* er ikke bare knyttet til økonomi, men i stor utstrekning til utvikling av ny distribusjonsteknologi. I løpet av 1999 ble det satt i gang forsøk med digitale radiosendinger i Kautokeino og Karasjok. De største problemene knyttet til overgang til digital distribusjon av radio, er usikkerheten om hvilken teknologisk plattform som vil slå gjennom på markedet, og hvor stor dekningsgraden vil bli. NRK og *NRK Sámi Radio* har satset mye på overgang til Digital Audio Broadcasting (DAB), men det er i løpet av 1999 og 2000 blitt stadig mer usikkert om DAB-teknologien vil bli den nye plattformen for digital radio. Dette skyldes usikkerhet om tidspunkt for overgangen fra analog til digital kringkasting, usikkerhet om markedspotensiale og dekningsgrad, samt rask teknologisk utvikling som har skapt åpning for alternative og rimeligere løsninger.

I Norge ville overgangen til digital radio løse kapasitetsproblemene i Nord-Norge, der *NRK Sámi Radio* og *P2* sendes på samme frekvens om morgenen. Det har vært til dels stor misnøye med dette i Nord-Norge. Det har i flere år vært planlagt en egen digital samisk radiokanal, felles for alle de tre nordiske *Sámi Radio*-stasjonene. For *NRK Sámi Radio* kan usikkerheten rundt DAB få som konsekvens at den nordiske

digitale samiske radiokanalen kan bli utsatt, eller i verste fall skrinlagt. En flytting til egen kanal vil ha som sannsynlig konsekvens at samiske sendinger blir borte fra riksnettet. Fordelen med dette er at folk slipper å skifte kanal mellom norske og samiske sendinger, ulempen er at samene som minoritet i enda større grad kan risikere å bli usynlige i den norske offentligheten.

Fra våren 2001 skal *NRK Sámi Radio* produsere en daglig nyhetssending for fjernsyn. Sendingen skal gå på riksnettet, og vil representere en betydelig økning i fjernsynstilbudet til den samiske befolkningen. Med overgangen til digitalfjernsyn, er det også mulig å tenke seg en egen samisk fjernsynskanal, uten at NRK har konkrete planer om dette.

Rekruttering

Et problem NRK Sámi Radio deler med avisene er at det er mangel på fagpersoner som kan dekke alle stillinger, men i og med at NRK kan tilby bedre lønn enn andre medieinstitusjoner, er rekrutteringsproblemen mindre og stabiliteten i redaksjonene bedre. Også for NRK vil den nyopprettede linja for samisk journalistutdanning ved Samisk Høgskole avhjelpe rekrutteringsproblemen.

Lokalkringkastingens rammevilkår

Samiske nærradioer sliter med mange av de samme problemene som andre nærradiostasjoner, dårlig økonomi og lav kontinuitet fordi flertallet av de ansatte er frivillige medarbeidere. Dette var også situasjonen i GLR på det tidspunktet vi hadde intervjuer med redaktør og frivillige. GLR er antakelig den største nærradiostasjonen med et samisk tilbud. GLRs situasjon ble imidlertid endret til det bedre da stasjonen inngikk avtale med P4 om å produsere nyheter på samisk som en prøveordning fra 1.12.1999 til 1.6.2000. Ordningen ble forlenget våren 2000. Avtalen med P4 innebærer først og fremst at radioen får bedre utstyr, og noe ekstra ressurser, men detaljene i avtalen er ikke kjent.

Det finnes ingen spesielle tiltak for nærradio- eller lokalstasjoner rettet mot et samisk publikum, men lokalkringkastere rettet mot *etniske og språklige minoriteter* kan i motsetning til andre søkere, få støtte til drift fra Audiovisuelt produksjonsfond (AV-fondet). AV-fondet fordeler også støtte til programproduksjon, kompetansehevede tiltak og utviklingsprosjekter.

I 1999 fikk sju nærradiostasjoner som helt eller delvis rettet sitt programtilbud mot den samiske befolkningen, støtte fra AV-fondet, noen bare til drift, andre til både drift

og andre tiltak. Etniske og språklige minoriteter skal også prioriteres ved tildeling av konsesjon til lokalkringkasting. Dette gjelder også samiske søkere. Denne ordningen forvaltes av Statens medieforvaltning.

Andre medier

Såvidt vi har bragt på det rene, finnes det ikke andre tiltak rettet inn spesielt mot samisk medieproduksjon. Verken filmproduksjon eller nye medier er tilgodesett med egne midler, men er henvist til å søke de samme finansieringskilder som ellers er åpne.

Konklusjon

De samiske avisene er viet størst oppmerksomhet i dette kapitlet. Det er et bevisst valg, ettersom det er disse avisene store deler av den samiske mediedebatten dreier seg om. I denne analysen er det lagt vekt på å fram situasjonen både slik den framstår fra avisenes egen side, og hvordan de samiske avisenes posisjon er, sett fra et pressepolitisk perspektiv.

Problemene for samisk presse framstår delvis som et resultat av overetablering og konkurranse, dels som resultat av at de spesielle problemene for samisk presse ikke blir forstått i det norske samfunnet. Konkurransen mellom de samiske avisene, overdrevne forventninger om økning av pressestøtten og svikt i annonsemarkedet må svare for deler av den situasjonen samisk presse beskriver.

En av hovedårsakene til at den samiske pressen ikke når fram med argumenter, er sannsynligvis at SÁLAS er dypt splittet i synet på sentrale pressepolitiske tiltak. En annen årsak kan være at det er mindre vilje enn tidligere i politiske miljøer til å opprettholde rettigheter oppnådd med utgangspunkt i samenes urfolkstatus.

Kapittel 7 Anbefalinger og sluttord

Innledningsvis stilte vi spørsmålene: Hva skal være målet med egne medier, hvor store områder skal eller bør samiske medier dekke, hvilke(t) språk skal de publiseres på, og hvordan skal man finansiere dem? Vi har ikke fått klare svar, ettersom dette berører hele problemkomplekset som samiske medier står overfor: befolkningstetthet, språksituasjon, distribusjon og marked.

Våre analyser viser at det er *ulikhet* som preger medietilbudet til den samiske befolkningen. Denne ulikheten går på den ene siden *mellom den samiske og den norske befolkningen*, i den forstand at det er forskjeller i kvalitet og kvantitet på det tilbudet den norske og den samiske befolkningen har. På den andre siden er det, som vi har vist, *store forskjeller mellom tilbudet til den samiske befolkningen i Finnmark og i andre samiske områder*. Medienes dekning, mediebruk og mediestruktur *følger språklige, kulturelle og geografiske skillelinjene* i det samiske samfunnet, og det er dette som også bør danne utgangspunktet for formuleringen av mål og virkemidler i samisk mediepolitikk. *Utfordringen for en framtidig samisk mediepolitikk blir derfor så langt som mulig å bidra til at ulikhetene blir mindre, både mellom den samiske og den norske befolkningen og innad i den samiske befolkningen.*

Innholdsanalysene av samiske medier viste at de samiske avisene har ulike profiler språklig og redaksjonelt. Programtilbudet på radio er variert og rettet inn mot flere målgrupper. Slik sett lever samiske medier opp til idealet om at flere medier representerer *alternativer for publikum*. Brukerundersøkelsen ga klare svar på at folk oppfatter samiske medier som medier laget av og for samer. De mediene folk definerer som samiske, er likevel ikke de som brukes mest, og det er stor uenighet om hvilket språk mediene bør bruke. De viktigste informasjonskildene er norske lokalaviser og distriktsnyheter og samiske aviser og radio.

Mål og midler i en framtidig samisk mediepolitikk

Målene for en samisk mediepolitikk bør forankres i rettighetsfilosofiens prinsipper om *likeverd* og *respekt* og demokratiteoretiske prinsipper om ytringsfrihet, deltakelse og mulighet til å velge mellom alternativer. Omsatt i politiske formuleringer betyr det at det samiske samfunnet bør ha medieinstitusjoner som ivaretar kulturell og språklig

egenart, samtidig som *hele den samiske befolkningen bør ha tilgang til et likeverdig, men ikke nødvendigvis likt medietilbud.*

Stortinget fastsetter i all hovedsak hvilke virkemidler som til enhver tid er tilgjengelige i utformingen av mediepolitikken, men statens inngripen i mediernes virkemåte avgrenses også av hensynet til ytrings-, presse- og næringsfriheten. Politisk inngripen i massemediernes redaksjonelle linje og bedriftsøkonomiske frihet er virkemidler som vanskelig lar seg forsvare i demokratiske systemer. Dette bør også gjelde for samiske myndigheter. Mediepolitiske tiltak vil derfor i de fleste tilfeller avgrense seg til stimulerings- og støttetiltak i tillegg til konkurranseregulerende tiltak. Med utgangspunkt i dette, kan følgende anbefalinger trekkes ut av konklusjonene i rapporten:

Politiske utfordringer knyttet til samisk presse og kringkasting

- Opprettholde og videreutvikle rettigheter knyttet til urfolksstatus.
- Skape forståelse for at ikke bare språk, men også geografi skaper unike og problematisk rammevilkår for samisk presse.
- Arbeide for å gi et bedre medietilbud til de små samiske språkgruppene.
- Opprettholde og videreutvikle vilkårene for *NRK Sámi Radio*.
- Skape et mer omfattende medietilbud for barn og unge.
- Arbeide for en mer nyansert framstilling av det samiske samfunnet i norske medier.
- Utnytting av ny medieteknologi for å skape bedre tilbud og jevnere fordeling av kommunikasjonsmuligheter og -ressurser.

Virkemidler

- Allmennkringkastingspåleggene på NRK, TV2 og P4 bør beholdes og videreutvikles.
- Pressestøtten:
  - Opprettholde egen post for samiske aviser.
  - Høyere støttenivå for å jevne ut ulikheter mellom ulike samiske befolkningsgrupper og distrikter.
  - Egne midler til språkutvikling.

- Nye medier
  - Stimuleringstiltak for å skape samarbeid over grensene og dermed utnytte midler i EU-systemet, slik *SameNet* og *Radio Sápmi* er eksempler på.
  - Stimulere utvikling av nettbaserte tilbud til samiske barn og unge.

- Representasjon i norske medier
  - Stimulere til bedre utdanning og større utveksling av journalister mellom samiske og norske medieinstitusjoner.

Dette er ment som forslag som kan tas med inn i debatten om videre utvikling av en samisk mediepolitikk, ikke som en endelig liste over mål og virkemidler. Det er samiske politikere, medieaktører og andre deltakere i den offentlige debatten som selv avgjør hvilke mål og midler de vil arbeide for å få innfridd.

Referanser:

- Ananthakrishnan, S. I. (1994) "The development of local radio and ethnic minority initiatives in Norway" i Husband, Charles (red.) *A Richer vision: the development of ethnic minority media in Western democracies*. London: John Libbey.
- Anderson, Benedict (1983) *Imagined communities : reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso
- Berg, Bård A. (udatert) *Historisk bakgrunn for Samerettsutvalgets arbeid*. Foredrag holdt på diverse konferanser i forbindelse med ulike organisasjoners behandling av Samerettsutvalgets innstilling NOU 1997:4 Naturgrunlaget for samisk kultur.
- Broderstad, Else Grete (1994) *Samepolitikk - interessemaksimering eller identitetsskaping?* Hovedoppgave i statsvitenskap. Tromsø: Universitetet i Tromsø, Institutt for samfunnsvitenskap.
- Broderstad, Else Grete (1997) *Saami identity in cultural and political communities*. Working paper no. 9, March 1997. Oslo: ARENA.
- Broderstad, Else Grete (2000) "Indigenous rights and the limitations of the nation-state" i Eriksen, Erik Oddvar og Fossum, John Erik (red.) *Democracy in the European Union : integration through deliberation?* London : Routledge, s. 230-255.
- Browne, Donald R. (1996) *Electronic media and indigenous peoples: a voice of our own?* Ames, Iowa: Iowa State University Press.
- Brox, Ottar (1991) *Jeg er ikke rasist, men.. Hvordan får vi våre meninger om innvandrere og innvandring?* Oslo: Gyldendal.
- Brune, Ylva (red.) (1998) *Mørk magi i vita medier. Svensk nyhetsjournalistik om invandrare, flyktingar och rasism*. Stockholm: Carlsson Bokförlag
- Calhoun, Craig (1992) *Habermas and the public sphere*. Cambridge, Mass.: MIT Press
- Dahl, Hans Fredrik og Bastiansen, Henrik Grue (1999) *Over til Oslo : NRK som monopol 1945-1981*. Oslo : Cappelen
- Eidheim, Harald (1997) "Ethno-Political Development among the Sami after World War II. The Invention of Selfhood" i Gaski, Harald (red.) *Sami Culture in a New Era. The Norwegian Sami Experience*. Karasjok: Davvi Girji o.s.
- Eidheim, Harald (red.) (1999) *Samer og nordmenn. Temaer i jus, historie og sosialantropologi*. Oslo: Cappelen.
- Furuly, Jan Gunnar (1994) "Samer - mer enn Norge Rundt?" *Samora*, årg. 16, nr. 4, s. 7-9
- Futsæter, Knut Arne (1991) *Avislesing i et sosiokulturelt perspektiv*. Hovedoppgave i medier og kommunikasjon. Oslo: Universitetet
- Føllesdal, Andreas (1998) *Indigenous minorities and the shadow of injustice past*. Working paper ARENA 98/7. Oslo : ARENA
- Føllesdal, Anders (1999) (draft) *Distributive Justice and Diversity*. Background Paper for UNESCO 2nd World Culture Report: Diversity, Conflict, and Equality of Access.
- Gustafsson, Karl-Erik (1978) "The circulation spiral and the principle of household coverage". *Scandinavian Economic History Review*, vol. 26.
- Habermas, Jürgen (1971) *Borgerlig offentlighet : dens framvekst og forfall*. Oslo: Gyldendal
- Hovland, Arild (1999) "Ikke bare land og vann" i Eidheim, Harald (red.) *Samer og nordmenn. Temaer i jus, historie og sosialantropologi*. Oslo: Cappelen, s. 165-185.
- Husband, Charles (1994) (red.) *A Richer vision: the development of ethnic minority media in Western democracies*. London: John Libbey.

- Hætta, Odd Mathis (1984) *NRKs samiske sendinger: 1946-84*. Hovedoppgave i samisk. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Hætta, Odd Mathis (1986) *Bysamelytterundersøkelse 1984*. NRKs undersøkelse av Sameradioens publikum i Østlandsområdet. Alta: NRK, Forskingen.
- Hætta, Odd Mathis (1988) *NRKs sørsamiske lytterundersøkelse: 1986-87*. Alta.
- Hætta, Odd Mathis (1998) *Sametinget i navn og tall : høsten 1997-høsten 2001*. Karasjok: Sametinget.
- Høyer, Svennik (1995) *Pressen mellom teknologi og samfunn : norske og internasjonale perspektiver på pressehistorien fra Gutenberg til vår tid*. Oslo: Universitetsforlaget
- Jankowski, Nicholas W., Prehn, Ole og Stappers, James (red.) (1992) *The People's voice: local radio and television in Europe*. London: John Libbey
- Jebens, Otto (1999a) *Om eiendomsretten til grunnen i Indre Finnmark*. Oslo : Cappelen akademiske forlag
- Jebens, Otto (1999b) "Samenes rett til land og vann i Indre Finnmark" i Eidheim, Harald (red.) *Samer og nordmenn. Temaer i jus, historie og sosialantropologi*. Oslo: Cappelen, s. 39-59
- Jernsletten, Regnor (1999) "Samebevegelsen" i Solbakk, John Trygve (doaimmaheaddji/ redaktør) og Solbakk, Aage (veahkkedoaimmaheaddji/ medredaktør) - *Dasgo eallin gáibida min soahtái ja mii boahtit - mii boahtit dállán!/- selve livet kalder os til kamp og vi kommer, vi kommer straks!* Kárášjohka: „álliidlágádus, s. 7-26.
- Keane, John (1991) *The media and democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Kramvig, Britt (1999) "I kategorienes vold" i Eidheim, Harald (red.) *Samer og nordmenn. Temaer i jus, historie og sosialantropologi*. Oslo: Cappelen, s. 117-139.
- Kymlicka, Will (red.) (1995) *The Rights of minority cultures*. Oxford: Oxford University Press
- Lindstad, Merete og Fjellstad, Øyvind (1999) *Pressen og de fremmede. Søkelys på medienes innvandrerbilde*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Lundby, Knut og Knut Arne Futsæter (1993) *Flerkanalsamfunnet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Löfgren, Orvar (1990) "Medierna i nationsbygget: Hur press, radio och TV gjort Sverige svenskt" i Ulf Hannerz (red.) *Medier och kulturer*. Stockholm: Carlsson, s. 85-120.
- Mo, Kristin Beate Risvand (1999) *Mellom anerkjennelse og marginalisering. Representasjon av innvandrere og innvandrersaker i TV-nyhetene*. Hovedoppgave i medievitenskap, Oslo: Universitetet
- Mörkenstam, Ulf (1999) *"Om lapparnas privilegier": Föreställningar om samiskhet i svensk samepolitikk 1883-1997*. Stockholm universitet, Statsvitenskaplig institut.
- NOU 1984: 18 *Om samenes rettsstilling*
- NOU 1997: 4 *Naturgrunnlaget for samisk kultur*
- NOU 1999: 27 *"Ytringsfrihed bør finde Sted"*. Forslag til ny Grunnlov § 100.
- Oskal, Nils (1999) *"Kultur og rettigheter" i Eidheim, Harald (red.) Samer og nordmenn. Temaer i jus, historie og sosialantropologi*. Oslo: Cappelen, s. 141-163.
- Ottosen, Rune (1996) *Fra fjærpenn til Internett. Journalister i organisasjon og samfunn*. Oslo: Aschehoug i samarbeid med Norsk Journalistlag.
- Pedersen, Steinar (1999) "Statens eiendomsrett til grunnen i Finnmark – en del av den interne "kolonihistorie"" i Eidheim, Harald (red.) (1999) *Samer og nordmenn. Temaer i jus, historie og sosialantropologi*. Oslo: Cappelen, s. 15-38.
- Pedersen, Øystein L. (1998) *Et mediedrama om samisk kultur*. Hovedoppgave i sosiologi. Oslo: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo

- Rawls, John (1973) *A theory of justice*. Oxford: Oxford University Press.
- Riggins, Stephen Harold (1992a) "The media Imperative: Ethnic Minority Survival in the Age of Mass Communication" i Riggins, Stephen Harold (red.) *Ethnic minority media : an international perspective*. Newbury Park, Calif.: Sage Publications, s. 1-20.
- Riggins, Stephen Harold (1992b) "The Promise and Limits of Ethnic Minority Media" i Riggins, Stephen Harold (red.) *Ethnic minority media : an international perspective*. Newbury Park, Calif.: Sage Publications, s. 276-288.
- Skogerbø, Eli og Lundby, Knut (1988) *Medier, kultur og regional identitet*. Rapport nr. 1. Oslo: Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo
- Skogerbø, Eli (1996) *Privatising the public interest : conflicts and compromises in Norwegian media politics 1980-1993*. Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for medier og kommunikasjon.
- Skogerbø, Eli (1997) "Radio For the Few or the Many? Experiences from the Political History of Local Radio in Norway" i Carlsson, Ulla (red.) *Radio research in Denmark, Finland, Norway and Sweden*. Nordicom review, special issue; No 1/1997. Göteborg: Nordicom, s. 107-121.
- Solbakk, John T. (1997) "Sami Mass Media – Their Role in a Minority Society", i Gaski, Harald (red.) *Sami Culture in a New Era. The Norwegian Sami Experience*. Karasjok: Davvi Girji o.s.
- Solbakk, John Trygve (doaimmaheaddji/ redaktør) og Solbakk, Aage (veahkkedoaimmaheaddji/ medredaktør) (1999) - *Dasgo eallin gáibida min soahái ja mii boahitit - mii boahitit dálán!/- selve livet kalder os til kamp og vi kommer, vi kommer straks! Kárášjohka: Cálliidlágádus*.
- Solbakk, John Trygve (1999) "Klemet Pedersen Solbakken og Josef Andreas Pedersen Baukop" i Solbakk, John Trygve (doaimmaheaddji/ redaktør) og Solbakk, Aage (veahkkedoaimmaheaddji/ medredaktør) - *Dasgo eallin gáibida min soahái ja mii boahitit - mii boahitit dálán!/- selve livet kalder os til kamp og vi kommer, vi kommer straks! Kárášjohka: „álliidlágádus*, s. 43-61.
- Spà, Miquel de Moragas og Garitaonandía, Carmelo (1995) *Decentralization in the global era : television in regions, nationalities and small countries of the European Union*. London: John Libbey
- Stamm, Keith R. (1985) *Newspaper use and community ties: toward a dynamic theory*. Norwood, N. J.: Ablex
- Stenbaek, Marianne A. (1992) "Mass Media in Greenland: The Politics of Survival" i Riggins, Stephen Harold (red.) *Ethnic minority media : an international perspective*. Newbury Park, Calif.: Sage Publications, s. 44-62.
- Stordahl, Vigdis (1998) *Same i den moderne verden. Endring og kontinuitet i et lokalsamfunn*. Karasjok: Davvi Girji o.s.
- Syvertsen, Trine (1992) *Public television in transition: a comparative and historical analysis of the BBC and the NRK*. Levende bilder; nr 5/92. KULTs skriftserie; nr 10. Oslo: Norges allmennvitenskapelige forskningsråd.
- Tichenor, Phillip J., George A. Donohue and Clarice N. Olien (1980) *Community conflict & the press*. Beverly Hills, Calif.: Sage publications.
- Todal, Jon (1998) *Opplæringer I samisk som andrespråk*, SH-rapport nr.7, Kautokeino, Samisk Høgskole.
- Tveiten, Oddgeir med Førland, Jon Martin (1998) *Medienedslag i norsk flyktningspolitikk*. Rapport nr 39, Institutt for medievitenskap, Universitetet i Bergen. Bergen: Institutt for medievitenskap, Universitetet i Bergen.
- Varsi, Magne Ove (1983) *Samisk yrings- og pressefrihet under den norske støvel*. Hovedoppgave ved Norsk Journalisthøgskole, Oslo.
- Vaage, Odd Frank (2000) *Norsk mediebarometer 1999*. Statistiske analyser 36, Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Ytreberg, Espen (1999) *Allmennkringkastingens autoritet*, skriftserie nr.35, Oslo, Universitetet i Oslo, Institutt for medier og kommunikasjon

Zorgdrager, Nellejet (1997) *De rettferdiges strid : Kautokeino 1852: samisk motstand mot norsk kolonialisme*. Oversatt fra nederlandsk av Trond Kirkeby-Garstad. Nesbru/Oslo: Vett & viten i samarbeid med Norsk folkemuseum.

Østerud, Øyvind (1984) *Nasjonenes selvbestemmelsesrett: søkelys på en politisk doktrine*. Oslo : Universitetsforlaget

Liste over vedlegg

Vedlegg 1

Valgkretser ved valg til Sametinget

Vedlegg 2

Tillatelse til å innhente samemanntallet.

Vedlegg 3

- Vedlegg 3.1. Spørreskjema benyttet i mediebruksundersøkelsen (norsk).
- Vedlegg 3.2. Spørreskjema benyttet i mediebruksundersøkelsen (lulesamisk).
- Vedlegg 3.3. Spørreskjema benyttet i mediebruksundersøkelsen (nordsamisk).

Vedlegg 4

Oversikt over avisene i innholdsanalysen av ikke-samiske medier.

Vedlegg 5

Kodebok for ikke-samiske medier m/ vedlegg.

Vedlegg 6

Kodeskjema for ikke-samiske medier.

Vedlegg 7

Kodebok for samiske medier m/ vedlegg.

Vedlegg 8

Kodeskjema for samiske medier.

Vedlegg 9

Intervjuguide for samiske medier.

Vedlegg 10

Oversikt over intervjuer/informantsamtaler.

